

มหาจุฬาลงกรณ

MAHACULALONGKORAJASARA

มหาจุฬาลงกรณ

นิตยสารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ISSN 1905-4459
ปีที่ ๖ มกราคม ๒๕๕๘ - ธันวาคม ๒๕๕๘ Vol. 6 January 2015 - December 2015

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๓. เพื่อส่งเสริมแนวคิดสร้างสรรค์ของคณาจารย์
๔. เพื่อเชิดชูสถาบันการศึกษาและกิจกรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์

คณะจัดทำนิตยสารมหาจุฬาลงกรณ

คณะที่ปรึกษา

รองอธิการบดีวิทยาเขตสุรินทร์
รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตสุรินทร์
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์
ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตสุรินทร์
พระโสภณปริยัติยาภรณ์
พระครูโสภิตธรรมขันธ
พระครูปฐมสังฆการ ดร.
พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ ผศ. ดร.
นายกิตติภัทร รุ่งธนเกียรติ
นายแพทย์ ทรงสถิตศิลป์
นายวิสูตร ดวงลิมา

ผู้จัดการ

พระศรีวิสุทธิคุณ ดร.

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระปลัดวัชร เวชญาโณ

บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา

นายไชยรัตน์ ปัญญาเอก

กองบรรณาธิการ

พระมหาธนรัฐ รัษฎเมธ ดร.
พระปลัดวัชร เวชญาโณ
พระครูสุธรรมนิเทศ
พระครูปัญญาสุธรรมนิเทศก์
พระครูปลัดปัญญาวัฒน์ ดร.

พระมหาโชติพิพัฒน์ สุธงจิตโต
ผศ.ดร. ทวีศักดิ์ ทองทิพย์
ผศ.บรรจง โสตาดี
ผศ.ดร.ธนู ศรีทอง
นายเศรษฐพร หนูหนู
นางปัญวาลี เสริมทรัพย์

กองจัดการ

พระมหาอุทธรพิชาญ โยธาสโน
พระครูปลัดปัญญาวัฒน์ ดร.
พระมหาสมภาร ชาคโร ดร.
นายพลนภัส แสงศรี
นายไชยรัตน์ ปัญญาเอก
นางสาวเกษศิริพันธ์ ปัญญาเอก
นายสมหมาย จรล้าโกน

ฝ่ายศิลปกรรม

พระครูสิริธรรมวรคุณ
นายเชมกร อุส่าห์ดี
นางสาวเกษศิริพันธ์ ปัญญาเอก

ฝ่ายธุรการ

นางสาวเพ็ญศรี อินทร์ชัย
นางชนภา เพียรประจำ
นางสาวณัฐพร เครือจันทร์
นางธารทิพย์ จันทรักษ์

ส่วนงานที่รับผิดชอบ

สำนักวิชาการวิทยาเขตสุรินทร์

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
หมู่ที่ ๘ (ห้วยเสนง) ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๔๑๔-๒๑๐๖, ๐-๔๔๑๔-๒๑๐๗
๐-๔๔๑๔-๒๐๙๔,

คำปรารภ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้ดำเนินการจัดพิมพ์วารสาร “มหาจุฬาคชสาร” เผยแพร่สู่สาธารณชนมาเป็นระยะเวลา ๘ ปี แล้วโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนาและเผยแผ่พุทธธรรม ตลอดจนการส่งเสริมแนวคิดสร้างสรรค์ของคณาจารย์ อีกทั้งเชิดชูสถาบันการศึกษาและกิจกรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์

“มหาจุฬาคชสาร” ฉบับนี้นำเสนอเรื่องราวบทความทางวิชาการและงานสร้างสรรค์ ผลงานของคณาจารย์บุคลากร ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ นำสู่สายตาของทุกท่านผ่านบทความเนื้อหาสาระที่มีอรรถรสของธรรมประยุกต์เชิงวิชาการ ๑๐ เรื่อง เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการที่มีความน่าสนใจ โดยเนื้อหาในเล่มประกอบด้วย ๑) วัชชวาทที่แบบพุทธ : กรณีศึกษาแบบอย่างที่ดีและไม่ดีของชุมชนในเวสสันดรชาดก, ๒) อารยธรรมลุ่มน้ำโขงบนเส้นทางวัฒนธรรมล้านนา ๓) An Elephant : A Religious Language to Peace Process, ๔) ความทุกข์เกิดทำให้รู้จักชีวิตที่เป็นความจริง, ๕) ศิล : เครื่องประดับในพระพุทธศาสนา, ๖) ทหารเสือของพระเจ้าตากสิน(ตอนที่ ๒ ประวัติ), ๗) การแต่งแบบไทย, ๘) ชั้นลอตราววัดะแตร์ยั้ง ๙) นิราชกัมพูชา และ ๑๐) คุณธรรม จริยธรรม หัวใจการพัฒนามนุษย์

เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงทั้งแนวคิดและระบบการทำงานผ่านความร่วมมือของบุคลากร สานเป็นบทความทางวิชาการ จะเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถพัฒนาศักยภาพ เพิ่มขีดความสามารถขององค์กร สู่ความเป็นองค์กรที่ยั่งยืนได้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า “มหาจุฬาคชสาร” ฉบับนี้จะอำนวยประโยชน์การศึกษาวិชาการแก่ท่านผู้ใคร่อ่าน ไม่มากก็น้อย

ด้วยความปรารถนาดี

(พระศรีวิสุทธิคุณ ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตสุรินทร์

สารบัญ

CONTENTS

	หน้า
วิถีชีวิตแบบพุทธ : กรณีศึกษาแบบอย่างที่ดีและไม่ดีของชุมชนในวสสันดรเขต	๔
✓ พค.ดร.วิศักดิ์ กองทิพย์	
อารยธรรมพุทธลุ่มน้ำโขงบนเส้นทางวัฒนธรรมล้านนา	๑๔
✓ พค.บรรจง โลตติ	
An Elephant: A Religious Language to Peace Process	๒๐
✓ Phramaha Thanarat Ratthamedho, Dr.	
ความทุกข์เกิดทำให้รู้จักชีวิตที่เป็นความจริง	๔๐
✓ พค.ภุชบดินทร์ แสงมาก	
ศีล : เครื่องประดับในพระพุทธศาสนา	๔๕
✓ พระอธิการวิญญู กิตติคุณโน, ดร. อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา	
ทหารเสือของพระเจ้าตากสิน (ตอนที่ ๑ ประวัติ)	๕๔
✓ พค.(พิเศษ) ชาลี ชื่นรัมย์	
การแต่งแบบไทย	๕๙
ไชยรัตน์ ปัทมฉาย	
ชลอตราววิถีมทรยั้ง	๖๘
ทวิวรรณ วรรณทวี	
นิราศกับภูเขา	๗๒
วิเชียร เปียยก	
พุทธวจน	๘๖
ข่าวกระซิบ	๙๗
บทส่งท้าย	๑๐๖
ภาพกิจกรรม	๑๐๗

วิชชาที่แบบพุทธ : กรณีศึกษาแบบอย่างที่ดีและไม่ดีของชุกในเวสสันดรชาดก

ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์*

๑. บทนำ

วิชชาที่แบบพุทธ : กรณีศึกษาแบบอย่างที่ดีและไม่ดีของชุกในเวสสันดรชาดก ก่อนเริ่มประเด็นการศึกษา ควรจะได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของ ความหมายของวิชชาที่ ชุก ความเป็นมาของชุก และเนื้อหาโดยย่อของกัณฑ์ชุกก่อน เพื่อให้เกิดมโนภาพเป็นโดยรวมของเรื่องนี้ได้ทั้งหมดแล้วจึงทำการวิเคราะห์เรื่องแบบอย่างที่ดีและไม่ดีของชุกในเวสสันดรชาดกต่อไป เรื่องที่ต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

๑.๑ ความหมายของวิชชาที่และชุก

คำว่า “วิชชาที่” หมายถึง ผู้กล่าวจำแนก หรือผู้แยกแยะพูด เป็นคำแสดงลักษณะอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า คือ ทรงแสดงธรรมให้เห็นว่า สิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนประกอบย่อย ๆ มาประชุมกันเข้าอย่างไร ซึ่งสิ่งต่าง ๆ มีทั้งด้านที่เป็นคุณและด้านที่เป็นโทษอย่างไร มีแง่ถูก แง่ผิด แง่ที่ดี และแง่ไม่ดีอย่างไรบ้าง เพื่อให้ผู้ฟังได้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ นั้น ได้ชัดเจนรอบคอบในทุก ๆ ด้าน คำว่า “ชุก

ชก” เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อตัวละครที่ปรากฏในมหาชาติ เรื่องเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นกัณฑ์ที่ ๕ ของเรื่อง เวลาพระสงฆ์นำมาใช้เทศน์ในการทำบุญเทศน์มหาชาติเรียกตอนนี้ว่า “กัณฑ์ชุก”

๑.๒ ความเป็นมาของชุก

เรื่อง เวสสันดรชาดก นี้ ได้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิของพระพุทธศาสนา รายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาของเวสสันดรชาดกที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกแบ่งออกเป็น ๑๓ กัณฑ์ ดังนี้ คือ กัณฑ์ที่ ๑ ทศพร กัณฑ์ที่ ๒ หิมพานต์ กัณฑ์ที่ ๓ ทานกัณฑ์ กัณฑ์ที่ ๔ วนปเวสน์ กัณฑ์ที่ ๕ ชุก กัณฑ์ที่ ๖ จุลพน กัณฑ์ที่ ๗ มหาพน กัณฑ์ที่ ๘ กุมาร กัณฑ์ที่ ๙ มัทรี กัณฑ์ที่ ๑๐ สักกบรรพ กัณฑ์ที่ ๑๑ มหาราช กัณฑ์ที่ ๑๒ ฉกษัตริย์ กัณฑ์ที่ ๑๓ นครกัณฑ์ สำหรับกัณฑ์ชุกนี้จัดเป็นกัณฑ์ที่ ๕ ของ เรื่อง เวสสันดรชาดก เนื้อหาโดยย้อมีดังนี้

๑.๓ เนื้อหาโดยย่อของกัณฑ์ชุก

พระศาสดาเมื่อจะทรงประกาศเนื้อความนั้นจึงตรัสว่า ได้มีพราหมณ์ชื่อชุก

* นธ.เอก, พม, พธ.บ(ศาสนา), ก.ศ.ม.(ภาษาสันสกฤต) ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ซึ่งอยู่ประจำในแคว้นกาลิงคะ เขามีภรรยา
สาวชื่อ อมิตตดาปนา ถูกพวกหญิงในหมู่บ้าน
นั้นที่พากันไปตักน้ำที่ท่าน้ำ พากันมารุมด่า
อย่างอึงมี่ เช่น ด่าว่า เป็นความเลวทรามจริง
หนอ ที่พวกญาติของเจ้าได้แอบไปปรึกษากัน
ลับๆ ยกเจ้าผู้ยังเป็นสาวแรกรุ่นให้แก่
พราหมณ์เฒ่าอย่างนี้ แม่คนงามสุดสวย
มารดาและบิดาของเจ้า คงหาชายอื่นมาให้
เป็นผัวเจ้าไม่ได้แน่ จึงยกเจ้าผู้ยังเป็นสาวแรกรุ่น
ให้แก่พราหมณ์เฒ่าอย่างนี้ เจ้ายังเป็นสาว
รูปงาม พวกชายหนุ่มปรารถนายิ่งนัก เจ้าจึง
ไปอยู่อาศัยในตระกูลญาติเกิด คนแก่จกทำให้
เจ้ารีนรมย์ได้อย่างไร เป็นต้น การถูกพวก
หญิงในหมู่บ้านนั้นรุมด่าได้สร้างความเจ็บช้ำ
น้ำใจให้แก่นางอมิตตดาปนาเป็นอย่างมาก
เมื่อกลับมาถึงบ้านแล้ว จึงพูดกับชูชกว่า
พราหมณ์ ฉันทัก^๑ ไม่ไปตักน้ำที่ท่าน้ำเพื่อ
ท่านต่อไปอีกแล้วนะ เพราะพวกหญิงชาวบ้าน
มันรุมกันด่าฉัน เหตุที่ท่านเป็นคนแก่

ชูชกปลอบว่า ที่รัก เธออย่าได้ทำการ
งานเพื่อฉันอีกต่อไป และอย่าได้ตักน้ำมาเพื่อ
ฉันอีก ฉันจะเป็นคนไปตักน้ำนั่นเอง แม่มหา
จำเริญเธออย่าได้โกรธเคืองฉันเลยนะ

นางอมิตตดาปนาตอบว่า ฉันมิได้เกิด
ในตระกูลที่จะใช้สามิตักน้ำท่านจงรู้อย่างนี้ว่า

ฉันจักไม่อยู่ในเรือนของท่านอีกต่อไป ถ้าหาก
ท่านไม่หาทาสหรือทาสีมาให้ฉัน

ชูชกกล่าวว่า พราหมณ์ ศิลปกรรม
หรือทรัพย์และข้าวเปลือกของฉันก็ไม่มี แล้ว
ฉันจักนำทาสหรือทาสีมาให้แก่เธอผู้เจริญได้
อย่างไรละ ฉันทักเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงเธอด้วย
ตัวฉันเอง ดังนั้นเธออย่าได้โกรธเคืองฉันเลย
นะ

นางอมิตตดาปนาตอบว่า มานี้สิ ฉันทัก
บอกอะไรให้ ตามที่ฉันได้ฟังมา โนน
พระราชเวสสันดรประทับอยู่ที่เขาวงกต ท่าน
จงไปทูลขอทาสและทาสี กับพระองค์เกิด
เมื่อท่านทูลขอแล้ว พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์จัก
พระราชทานทาสและทาสีให้แก่ท่านเอง

ชูชกกล่าวว่า นางผู้เจริญ ฉันทักแล้ว
แถมยังเป็นคนทุพพลภาพ ทั้งหนทางก็แสน
ไกล เดินไปได้แสนยาก เธออย่าได้พิโรธพิน
อย่าได้เสียใจ ฉันทักอุปถัมภ์บำรุงเธอเอง เธอ
อย่าได้โกรธเคืองเลยนะ

นางอมิตตดาปนาพูดว่า คนฉลาดยัง
ไม่ทันถึงสนามรบ ยังไม่ทันได้รับภัยอมแพ้ฉันทัก
ไต่ ท่านยังไม่ทันได้ไป ก็ยอมแพ้เสียแล้วก็ฉันทัก
นั้นเหมือนกัน ถ้าท่านจักไม่ไปหาทาสหรือ
ทาสีมาให้ฉันท่านจงทราบอย่างนี้ว่า ฉันทักไม่
อยู่ในเรือนของท่าน จักทำการที่ไม่พอใจให้แก่

ท่าน จันจกทำให้ท่านเป็นทุกข ในคราว
มหรสพซึ่งมีในต้นฤดูนักขัตฤกษ์ ท่านจกได้
เห็นฉันทแต่งตัวสวยงาม ฉันทจะรียนมัยอยู่กับ
ชายอื่นข้อนี้แหละจกทำให้ท่านเป็นทุกขเมื่อ
ท่านที่เป็นคนแกร้งไรราพันอยู่ เพราะไม่ได้
เห็นฉันท ร่างกายของท่านที่งอกอยู่แล้วก็จกยิ่งงอ
มากขึ้นอีก และผมของท่านที่งอกอยู่แล้วก็
จกยิ่งงอกมากขึ้น

คำพูดนี้ได้ทำให้พราหมณ์ชุกนั้น
ตกใจกลัวเป็นอย่างมาก เพราะว่าในขณะนั้น
ได้ตกอยู่ในอำนาจของความรักในตัวนาง
พราหมณ์อย่างมาก และได้ถูกกามราคะบีบ
คั้นอย่างหนักหน่วง จึงได้กล่าวกับนาง
พราหมณ์ว่า พราหมณ์ เธอจงทำเสบียง
เดินทางให้ฉันท ทั้งขนมงา ขนมเทียน สัตตุ
ก้อน สัตตุผง และข้าวผอก เธอจงจัดให้ตี
ฉันทจกนำพระกุมารทั้ง ๒ มาให้เป็นทาส พระ
กุมารทั้ง ๒ องค์นั้นเป็นผู้ไม่เกียจคร้าน จก
ปรนนิบัติเธอทั้งกลางคืนและกลางวัน ครั้น
พราหมณ์ชุกกล่าวดังนี้แล้ว ก็สวมรองเท้า
พร้อมกับเอ่ยคำพร่ำสั่งเสีย มีน้ำตานองหน้า
ทำประทักษิณภรรยาแล้ว เดินมุ่งหน้าไปยัง
นครอันเจริญรุ่งเรืองของชาวกรุงสีพี เทียวไป
แสวงหาทาส ได้ถามชาวชนทั้งหลายผู้มา
ประชุมกันอยู่ในที่นั้นว่า พระราชาเวสสันดร
ประทับอยู่ที่ไหน เราจะไปเฝ้าพระองค์ผู้เป็น
กษัตริย์ได้ที่ไหน ประชาชนผู้มาประชุมกัน ณ

ที่นั้น ได้ตอบพราหมณ์ชุกไปว่า พราหมณ์
พระเวสสันดรบรมกษัตริย์ ผู้ซึ่งถูกพวกท่าน
เบียดเบียน เพราะทรงบริจาคทานมากเกินไป
ท่านจึงได้ถูกขับไล่ไปจากแคว้นของพระองค์
แล้ว ขณะนี้ ท่าน พระโอรส และพระชายา
ได้ไปประทับอยู่ ณ เขาวงกตแล้ว

พราหมณ์ชุก ด้วยความหวังว่าจะ
ทำความประสงค์ของภรรยาให้สำเร็จ จึงได้มุ่ง
หน้าเข้าสู่ป่าใหญ่ในทิศทางที่ไปสู่เขาวงกตนั้น
จึงได้เสวยทุกขเป็นอันมากในป่าที่มีสัตว์ร้าย
พลุกพล่าน เป็นที่อาศัยอยู่ของแรด และเสือ
เหลือง แกะถือไม้เท้าสีเหมือนผลมะตูม เครื่อง
บูชาไฟ และเดาน้ำ เข้าไปสู่ป่าใหญ่ เมื่อแ
เดินทางเข้าไปยังป่าใหญ่ ก็ได้พบกับฝูงสุนัขรุม
ล้อมกัด แก้วร้องเสียงหลง เดินผิดทางถอยห่าง
ออกไปจากช่องทางเดิน ขณะนั้น เจตบุตร
พรานป่า ผู้ได้ทำหน้าที่เฝ้าป่าแห่งนั้นเพื่อ
ระแวดระวังมิให้มีใครเข้าไปรบกวนพระ
เวสสันดรถึงอาศรม เมื่อเห็นเหตุการณ์
ดังกล่าวจึงได้เข้าไปกล่าวกับพราหมณ์ชุกว่า

พราหมณ์ พระเวสสันดรผู้เป็น
กษัตริย์ ถูกพวกท่านรบกวนเพราะทรงบริจาค
ทานมากเกินไป จึงถูกขับไล่ออกจากแคว้น
ของพระองค์ไปประทับอยู่ที่เขาวงกต ท่านยัง
จะเป็นเป็นคนโง่เขลา เข้ามาทำในสิ่งที่ไม่
น่าทำ ท่านเดินทางจากแคว้น มาสู่ป่าใหญ่ เพื่อ
เที่ยวแสวงหาพระราชบุตร เหมือนนกกระยาง

เที่ยวเสาะหาปลาในน้ำ ณ ที่แห่งนี้ เราจักไม่ให้ท่านมีชีวิตอยู่ต่อไป ลูกศรที่เรายิงนี้แหละจักดูดกินโลหิตของท่าน เราจะตัดศีรษะของท่าน ผ่าหัวใจ พร้อมด้วยไส้พุง เนื้อ มันทัน และมันสมองของท่าน เพื่อยกขึ้นเป็นเครื่องบวงสรวงบูชาโยน และท่านจักนำพระชายาและพระโอรสทั้งหลาย ของพระราชบุตรออกไปจากที่แห่งนี้ไม่ได้โดยเด็ดขาด

ชุกเห็นท่าไม่ดีจึงคิดหาอุบายขึ้นมา โทกนายพรานเจตบุตรว่า เจตบุตร ท่านจงฟังเราก่อน พรหมณ์ผู้เป็นทูตนั้นไม่ควรถูกฆ่า นี่คือนิระเพณีนี้อธิปไตยปฏิบัติกันมาแล้วเป็นเวลานานมานะ ชาวกรุงศรีพิทักษ์ทุกคนตกลงยินยอมแล้ว พระบิดาก็ทรงพระประสงค์จะพบพระราชบุตรนั้น และพระมารดาของพระราชบุตรนั้นก็ทรงทุกข์พลภาพ คงไม่นานนัก พระเนตรทั้ง ๒ ของพระองค์ก็จักชุ่มมัว เจตบุตร ท่านจงฟังเราก่อน เราเป็นทูตที่พวกชาวกรุงศรีพิทักษ์ส่งมา เราจักทูลเชิญพระราชบุตรเสด็จกลับ ถ้าท่านรู้ความประสงค์ในข้อนี้เป็นอย่างดีแล้ว ก็ขอให้ท่านได้บอกทางแก่เราเถิด

พรานเจตบุตรกล่าวว่า ท่านเป็นทูตที่โปรดปรานของพระเวสสันดรผู้เป็นที่รักของเรา เราจะให้รางวัลแก่ท่าน เราจะให้น้ำเต้า

และขาเนื้ออย่างดีแก่ท่าน และจะบอกสถานที่ประทับอยู่ของพระเวสสันดร ผู้ให้สิ่งที่น่าใคร่แก่ท่าน แล้วพรหมณ์ชุกก็ได้รับคำบอกทางที่จะไปสู่เขาวงกตจากนายพรานเจตบุตร เรื่องราวของกัณฑ์ชุกก็เป็นอันสิ้นสุดลงด้วยเนื้อความเพียงเท่านี้

๒. แบบอย่างที่ดีและไม่ดีที่ได้จากตัวละครชุกในเรื่องเวสสันดรชาดก

ในบทความนี้ผู้เขียนจะได้แยกแยะให้เห็นถึงแบบอย่างที่ดีและไม่ดีที่ได้จากตัวละครชุกในเรื่องเวสสันดรชาดก ซึ่งแต่ละประเด็นจะได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

๒.๑ ด้านแบบอย่างที่ดี

แบบอย่างที่ดีของชุกที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก มีอยู่หลายประเด็นแต่การนำเสนอในครั้งนี้ผู้เขียนจะนำมาวิเคราะห์ให้เห็นเพียง ๔ ประเด็นหลัก คือ ด้านแบบอย่างที่ดี และ ด้านแบบอย่างที่ไม่ดี แต่ละประเด็นจะได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

๒.๑.๑ ด้าน ความ

รับผิดชอบ แบบอย่างในด้านความรับผิดชอบนี้ถือว่าคติธรรมในแง่บวกที่วิเคราะห์ได้จากบุคลิกภาพของพรหมณ์ชุก เช่น ๑) รับผิดชอบต่อครอบครัว เช่น ตอนที่นางอมิตตตาปนา ถูกพวกหญิงในหมู่บ้านนั้นที่

พากันไปตักน้ำที่ท่าน้ำพากันมารุมดำทำให้ได้รับความเจ็บช้ำน้ำใจให้กับนางอมิตตตาทนาเป็นอย่างมาก ชุชกได้ปลอบว่า ที่รักเธออย่าได้ทำการงานเพื่อฉันอีกต่อไป และอย่าได้ตักน้ำมาเพื่อฉันอีก ฉันจะเป็นคนไปตักน้ำนั้นเอง แม้มหาเจ้าเรณูเธออย่าได้โกรธเคืองฉันเลยนะ” และขณะที่แกลเดินทางไปขอทาสได้ผ่านไปตามชนบทน้อยใหญ่ต่าง ๆ ก็ไม่ปรากฏว่าแกลได้ประพฤติเสียหายหรือนอกใจภรรยาของแต่อย่างใด ความรับผิดชอบในประเด็นนี้ สมควรที่คณผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัวทั้งหลายจะได้นำเอาไปเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติกับคนที่ตนรับผิดชอบในครอบครัวในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ๒) รับผิดชอบต่องานในหน้าที่ คือ ได้รับการกิจจากภรรยาให้ไปขอทาสแกลก็มีความมุ่งมั่นในการทำภารกิจนั้นให้สำเร็จถึงแม้จะประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มากมายก็ไม่ทำให้ระย่อต่อหน้านี้คือความรับผิดชอบที่ชุชกมีต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งคนทั่วไปนำถือเอาไปเป็นแบบอย่างในการทำงานได้เป็นอย่างดี จากกรณีทีกล่าวนานี้แสดงให้เห็นพราหมณ์ชุชกเป็นบุคคลอีกคนหนึ่งที่มีความรับผิดชอบอย่างสูง

๒.๑.๒ ด้านความประหยัด

พราหมณ์ชุชก ถือ เป็นแบบอย่างของยอดคนที่มีความประหยัดอดออม เมื่อแก่หาทรัพย์มาได้ด้วยการขอทานก็รู้ประหยัด เก็บรักษาทรัพย์และนำไปฝากไว้ใช้ในคราวจำเป็น ในประวัติของพราหมณ์ชุชกนี้ถึงแม้ว่าแกลจะเป็นคนขอทานแต่ก็ไม่ปรากฏว่าแกลเป็นคนที่มีหนี้สิน ตรงกันข้ามตัวแกลเองต่างหากที่ได้กลายมาเป็นเจ้าหนี้ เห็นได้จากกรณีที่พักและแม่ของนางอมิตตตาทนา ได้นำเงินที่แกลเอาไปฝากไว้ออกมาใช้จนหมด เมื่อแกลมาทวงถามเอาเงินฝากคืนพ่อและแม่ของนางอมิตตตาทนา ไม่มีเงินให้จึงได้ยกเอาลูกสาวให้เป็นสิ่งตอบแทน แสดงให้เห็นว่าพราหมณ์มีความประหยัดอดออมสูงมาก สมควรที่คนทั่วไปจะนำเอาไปใช้เป็นแบบอย่างในการเก็บรักษาทรัพย์ได้เป็นอย่างดี

๒.๑.๓ ด้านความเพียร

พราหมณ์ชุชก ถือ เป็นแบบอย่างของปฤชนที่มีความเพียรพยายาม จากประวัติของพราหมณ์ชุชกแกลเป็นคนที่ไม่ระย่อกับชะตาชีวิตถึงแกลจะเป็นคนแกลที่เดิน งก ๆ เงิน ๆ ในสายตาของคนทั่วไปก็ก็ตาม ถ้าหากว่าแกลมุ่งหวังจะทำอะไรก็ตามแกลก็มีความเพียรพยายามมุ่งมั่นทำสิ่งนั้นจนประสบผลสำเร็จ เช่น เมื่อพราหมณ์ชุชกได้ตกลงรับปากรับคำ

กับภรรยาไว้ว่าจะไปขอทาสมาให้แกก็ออกเดินทางมุ่งหน้าสู่เมืองสีพีซึ่งในเรื่องนี้ได้กล่าวไว้ว่าระยะทางจากแคว้นกาลิงคะซึ่งเป็นบ้านของพราหมณ์ชุกไปสู่เมืองสีพีนั้นก็ห่างไกลกันมากแต่แกก็ใช้ความเพียรพยายามเดินทางไปจนถึงจนได้ เมื่อไปถึงเมืองสีพีแล้วได้ทราบข่าวว่าพระเวสสันดรได้ถูกขับไล่ออกจากแคว้นของพระองค์ไปประทับอยู่ที่เขาวงกต จึงได้มุ่งหน้าเข้าสู่ป่าใหญ่ในทิศทางที่ไปสู่เขาวงกตนั้น ขณะที่เดินในป่าใหญ่ก็ได้เสวยทุกข์เป็นอันมาก เพราะในป่ามีสัตว์ร้ายพลุกพล่านเป็นที่อาศัยอยู่ของแรด และเสือเหลือง แกถือไม้เท้าสีเหมือนผลมะตูม เครื่องบูชาไฟ และเต้าน้ำ เข้าไปสู่ป่าใหญ่ เมื่อแกเดินทางเข้าไปยังป่าใหญ่ ก็ได้พบกับฝูงสุนัขฝูงหนึ่งมารุมล้อมกัด แกร้องเสียงหลง เดินผิดทางถอยหน้าถอยหลังห่างออกไปจากช่องทางเดิน^๔ ดูจากบริบทของเรื่องตอนที่พราหมณ์ชุกออกจากบ้านจนถึงเหตุการณ์ในตอนี้แล้ว ถ้าหากคนที่ไม่มี ความเพียรพยายามมุ่งมั่นที่จะทำสิ่งที่ตนต้องการให้สำเร็จแล้วอาจเลิกล้มความคิดที่จะเดินทางต่อไปก็ได้ เพราะว่ามันนอกจากจะได้รับความลำบากจากการที่ต้องเดินทางไกลอย่างแสนสาหัส ได้รับความกลัวอันเกิดความเปล่าเปลี่ยวอยู่ในป่าใหญ่ ยังจะต้องเจอเจอ

กับสัตว์ร้ายนานาชนิดที่อาศัยอยู่ในป่านั้นด้วย แต่ด้วยว่าพราหมณ์ชุกมีความเพียรพยายามมุ่งมั่นที่จะทำสิ่งที่ต้องการให้สำเร็จจึงไม่ย่อท้อหรือพ่ายแพ้ต่ออุปสรรคเหล่านั้น ความเพียรพยายามของพราหมณ์ชุกในกรณีนี้ จึงสมควรที่คนทั่วไปจะนำเอาไปใช้เป็นแบบอย่างในการทำงานที่ตนมีหน้ารับผิดชอบได้เป็นอย่างดีสมกับคำกล่าวที่ว่ามีความเพียรที่ก็ต้องมีความสำเร็จที่นั่น เรื่องของพราหมณ์ชุกจึงเป็นตัวอย่างที่นำมาใช้ยืนยันได้เป็นอย่างดี

๒.๑.๔ ด้านฉลาดในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า จากการแสดงบทบาทของพราหมณ์ชุกนี้ทำให้มองเห็นว่าแกเป็นคนฉลาดรู้จักวิธีการเอาตัวรอดในยามที่เกิดสถานการณ์ที่อยู่ในภาวะคับขันได้เป็นอย่างดี เช่น ขณะนั้น นายพรานเจตบุตร ผู้ได้ทำหน้าที่เฝ้าป่าแห่งนั้นพูดชมชุกจะเอาชีวิตว่า นี่นะพราหมณ์ พระเวสสันดรผู้เป็นกษัตริย์ ถูกพวกท่านรบกวนเพราะทรงบริจาคทานมากเกินไป จึงถูกขับไล่ออกจากแคว้นของพระองค์ไปประทับอยู่ที่เขาวงกต ท่านยังจะเป็นเป็นคนโง่เขลา เข้ามาทำในสิ่งที่ไม่น่าทำ ท่านเดินทางจากแคว้นกาลิงคะ มาสู่ป่าใหญ่ เพื่อเที่ยวแสวงหาพระราชบุตร เหมือนนกกระยาง

^๔ พ.ช. (ไทย)/๒๘/๑๕๕๐-๑๕๕๒/๔๘๘-๔๘๘.

เที่ยวเสาะหาปลาในน้ำ ณ ที่แห่งนี้ เราจักไม่ให้ท่านมีชีวิตอยู่ต่อไป ลูกศรที่เรายิงนี้แหละจักดูดกินโลหิตของท่าน เราจะตัดศีรษะของท่าน ผ่าหัวใจ พร้อมด้วยไส้พุง เนื้อ มันทัน และมันสมองของท่าน เพื่อยกขึ้นเป็นเครื่องบวงสรวงบูชาญ และท่านจักนำพระชายาและพระโอรสทั้งหลาย ของพระราชบุตรออกไปจากที่แห่งนี้ไม่ได้โดยเด็ดขาด ชุขกเห็นท่าไม่ดีจึงคิดหาอุบายวิธีในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในขณะนั้นโดยออกอุบายโกหกนายพรานเจตบุตรว่า เจตบุตรท่านจงฟังเราก่อน พรหมณ์ผู้เป็นทูตนั้นไม่ควรถูกฆ่า นี่คือนิยามที่ได้อธิบายปฏิบัติกันมาแล้วเป็นเวลานานมานาน ชาวกรุงศรีพิทุคนได้ตกลงยินยอมแล้ว พระบิดาก็ทรงพระประสงค์จะพบพระราชบุตรนั้น และพระมารดาของพระราชบุตรนั้นก็ทรงทพพลภาพ คงไม่นานนัก พระเนตรทั้ง ๒ ของพระองค์ก็จักชุ่มมัวเจตบุตร ท่านจงฟังเราก่อน เราเป็นทูตที่พวกชาวกรุงศรีพิทุคนส่งมา เราจักทูลเชิญพระราชบุตรเสด็จกลับ ถ้าท่านรู้ความประสงค์ในข้อนี้เป็นอย่างดีแล้ว ก็ขอให้ท่านได้บอกทางแก่เราเถิด คำพูดของพรหมณ์ชุกในเหตุการณ์นี้ได้สร้างความไว้วางใจให้กับนายพรานเจตบุตรได้เป็นอย่างดี และพรานเจตบุตรจึงได้กล่าว

กับพรหมณ์ชุกว่า นี่นะพรหมณ์ ท่านเป็นทูตที่โปรดปรานของพระเวสสันดรผู้เป็นที่รักของเรา เราจะให้รางวัลแก่ท่าน เราจะให้น้ำเต้า และขาเนื้ออย่างดีแก่ท่าน และจะบอกสถานที่ประทับอยู่ของพระเวสสันดร ผู้ให้สิ่งที่น่าใคร่แก่ท่าน^๕ จากสถานการณ์ที่คับขันเช่นนี้พรหมณ์ชุกยังสามารถแก้สถานการณ์จากหนักให้เป็นเบาได้ เมื่อสถานการณ์อยู่ในภาวะปกติแล้วพรหมณ์ชุกจึงใช้วิธีการพูดคุยตะล่อมให้นายพรานเจตบุตรบอกทางที่จะไปสู่เขาวงกตได้สำเร็จ นี่คือนิยามในการใช้อุบายเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อให้งานสำเร็จ กล่าวคือ เมื่อบุคคลประสบกับสถานการณ์คับขันต้องมีสติให้มาก คือทำอย่างไรก็ได้ไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่รุนแรงเกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ต่อเมื่อเหตุการณ์คับขันนั้นผ่านพ้นไปแล้วเราก็จะมีช่วงเวลาในการคิดและพูดคุยกันได้ยาวนานมากยิ่งขึ้น และอาจจะได้แนวทางออกร่วมกันโดยที่ทั้งสองฝ่ายก็มีได้เกิดการสูญเสียเสียดเสียเล็กน้อย การผ่อนหนักให้เป็นเบาในช่วงที่เกิดสถานการณ์คับขันดังที่กล่าวมานี้เรียกว่าเป็นคนฉลาดในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า กรณีของพรหมณ์ชุกในเหตุการณ์นี้ถือเป็นตัวอย่างที่ดีอีกตัวอย่างหนึ่ง

^๕ พ.ช. (ไทย)/๒๔/๑๕๖๕-๑๕๗๕/๔๕๑-๔๕๒.

สำหรับแบบอย่างที่ดีของชูชกผู้เขียน ขอวิเคราะห์ให้เห็นแง่มุมต่าง ๆ ไว้เพียงเท่านี้ ก่อน หวังว่าแบบอย่างในแง่บวกที่ได้จาก บุคลิกภาพของพราหมณ์ชูชกเหล่านี้จะทำให้ เราสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ให้ประสบผลสำเร็จในการครองตน ครองคน ครองงาน ครองทรัพย์ และนำไปประยุกต์ใช้ ในการเนินชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในสังคมได้ อย่างสันติสุขต่อไป

๒.๒ ด้านแบบอย่างที่ไม่ดี

เราได้ศึกษาวิเคราะห์ แบบอย่างที่ดีของชูชกมาพอสมควรแล้วทีนี้ ลองมาศึกษาแบบอย่างที่ไม่ดีของชูชกดูบ้าง ซึ่งผู้เขียนมีประเด็นนำเสนอ ๓ ด้าน ดังนี้

๒.๒.๑ ด้านภาพลักษณ์เป็นคน

คนชอบขอ จากภาพลักษณ์ส่วนตัวของชูชก ในกัณฑ์นี้ได้รับบทในฐานะเป็นคนขอทานซึ่ง ภาพลักษณ์อันนี้แหละเป็นภาพลบสำหรับตัว ของชูชก เพราะสังคมโดยทั่วไปจะมองคน ขอทานว่าเป็นคนที่ต่ำต้อย ไม่มีหนทางที่จะ ทำมาหากิน จึงต้องมาขอทานเขากิน อีกแง่มุม หนึ่งของสังคมมักจะมองว่า ผู้ขอทานเป็น บุคคลที่น่ารำคาญ น่ารังเกียจ น่าขยะแขยง สกปรก เมื่อมีคนมาขอทานก็มักจะให้เพราะ ไม่อยากรำคาญ อะไรทำนองนั้น บางครั้งเรา จะได้ยินคำพูดที่ว่า “ผู้ขอยอมไม่เป็นที่พอใจ สำหรับผู้ที่ถูกขอ” คำกล่าวเหล่านี้แสดงให้เห็น

เห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ที่ไม่ดีของคนขอทาน ทั้งสิ้น ดังนั้นการเป็นคนชอบขอจึงเป็น ภาพลักษณ์ที่เป็นจุดด้อยที่ไม่ควรถือเอา มา เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคนใน สังคมในทุกยุคทุกสมัย

๒.๒.๒ ด้านภาพลักษณ์เป็นคนตก
อยู่ภายใต้อำนาจไพราคะ ภาพลักษณ์ในทาง ลบอีกอย่างหนึ่งแสดงให้เห็นว่าพราหมณ์ชูชก นี้ตกอยู่ภายใต้อำนาจไพราคะ คือ ทั้งรักทั้ง หลงในภรรยาสาวจนโง่หัวไม่ขึ้น กล่าวคือ หากดูถึงภูมิปัญญาของแกแล้วทำให้เห็นได้ว่า แกไม่ได้เป็นคนโง่ จากที่แกได้ออกอุบายโกหก ให้พราหมณ์เจตบุตรหลงเชื่อได้แสดงให้เห็นว่า แกมีปฏิภาณไหวพริบที่ในการแก้ปัญหาเฉพาะ หน้าได้เป็นอย่างดี แต่เผลอเวลาอยู่ต่อหน้า ภรรยาสาวแกจึงไม่กล้าปฏิเสธอย่างเสียงแข็ง ว่าจะไม่เดินทางไปขอทานมาให้แก่ภรรยา ประเด็นนี้ในที่แรกก็ดูเหมือนว่าชูชกจะหา เหตุผลมาปฏิเสธอยู่เหมือนกัน เช่น เมื่อนาง อมิตตดาปนาพุดว่า มานี้สีพราหมณ์ ฉันจัก บอกอะไรให้ ตามที่ฉันได้ฟังมา โน่นพระราช า เวสสันดรประทับอยู่ที่เขาวงกต ท่านจงไปทูล ขอทานและทาสี กับพระองค์เถิด เมื่อท่านทูล ขอแล้ว พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์จักพระราชทาน ทาสและทาสีให้แก่ท่านเอง ตอนแรก พราหมณ์ชูชกก็ได้กล่าวปฏิเสธว่า นางผู้เจริญ ฉันแก่แล้ว แกมยังเป็นคนทุพพลภาพ ทั้ง

หนทางก็แสนไกล เดินไปได้แสนยาก เธออย่าได้พิโรธรำพัน อย่าได้เสียใจ ฉันจักอุปถัมภ์บำรุงเธอเอง เธออย่าได้โกรธเคืองเลยนะ เมื่อนางอมิตตดาปนาได้กล่าวโต้ตอบว่า คนฉลาดยังไม่ทันถึงสนามรบ ยังไม่ทันได้รับก็ยอมแพ้ฉันใด ท่านยังไม่ทันได้ไป ก็ยอมแพ้เสียแล้วก็ฉันนั้นเหมือนกัน ถ้าท่านจักไม่ไปหาทาสหรือทาสีมาให้ฉัน ท่านจงทราบอย่างนี้ว่า ฉันจักไม่อยู่ในเรือนของท่าน จักทำการที่ไม่พอใจให้แก่ท่าน ฉันจักทำให้ท่านเป็นทุกข์ในคราวมหรสพซึ่งมีในต้นฤดูนักขัตฤกษ์ ท่านจักได้เห็นฉันแต่งตัวสวยงาม ฉันจะรื่นรมย์อยู่กับชายอื่น ข้อนี้แหละจักทำให้ท่านเป็นทุกข์เมื่อท่านที่เป็นคนแก่รำไรรำพันอยู่ เพราะไม่ได้เห็นฉัน ร่างกายของท่านที่งออยู่แล้วยังจักยิ่งงอมากขึ้นอีก และผมของท่านที่หงอกอยู่แล้วยังจักยิ่งหงอกมากขึ้น

คำพูดนี้ได้ทำให้พราหมณ์ชุกนั้นตกใจกลัวเป็นอย่างมาก เพราะว่าในขณะนั้นได้ตกอยู่ในอำนาจของความรักในตัวนางพราหมณ์อย่างมาก และได้ถูกกามราคะบีบคั้นอย่างหนักหน่วง จึงได้กล่าวกับนางพราหมณ์ว่า พราหมณ์ เธอจงทำเสปียงเดินทางให้ฉัน ทั้งขนมงา ขนมหเกน สัตตุก้อน สัตตุผง และข้าวผอก เธอจงจัดให้ดิฉันจักนำพระกุมารทั้ง ๒ มาให้เป็นทาส พระกุมารทั้ง ๒ องค์นั้นเป็นผู้ไม่เกียจคร้าน จัก

ปรนนิบัติเธอทั้งกลางคืนและกลางวัน ตอนนี้เห็นได้ชัดว่าพราหมณ์ชุกมิได้ออกอุบายอะไรมาโต้ตอบนางอมิตตดาปนา เพราะถ้าหากพูดมากก็กลัวว่านางอมิตตดาปนาภรรยาสาวจะหนีไปจากตนเสีย จึงจำยอมที่จะทำตามความประสงค์ของภรรยาทุกอย่างจึง ลักษณะอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนตกอยู่ภายใต้อำนาจไฟราคะอย่างหนัก จุดนี้ถือเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีจึงไม่ควรนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม

๒.๒.๓ ด้านภาพลักษณ์เป็น

คนที่เห็นแก่ได้และขาดสัจจะ ในประวัติของพราหมณ์ชุกทำให้ทราบว่า แกเป็นคนเห็นแก่ได้จนลืมเรื่องการเสียสละและยอมเสียสัจจะเพื่อทำให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตัวเองต้องการ เช่น กรณีการทวงถามเงินที่นำไปฝากไว้กับพ่อและแม่ของนางอมิตตดาปนา เมื่อรับคำตอบว่าเงินที่นำมาฝากไว้ได้ใช้หมดเสียแล้วแต่ยังมีลูกสาวคนหนึ่งจะนำมาใช้แทนนี้ได้หรือไม่ คำพูดนี้ก็เข้าทางพราหมณ์ชุก ไหน ๆ เงินที่ฝากไว้ไม่ได้แล้วได้ลูกสาวมาเป็นภรรยาก็ยิ่งดี ทำให้สดชื่น กระปรี้กระเปร่าขึ้นไปอีกเยอะเลยหนี้แหละคือประเด็นที่บอกได้ว่าแกเป็นคนที่เห็นแก่ได้ อีกตอนหนึ่งเมื่อถูกนายพรานเจตบุตรกล่าวว่าจะฆ่าให้ตายแกก็ออกอุบายโกหกกว่าเป็นราชทูตผู้นำสารไปเชิญพระเวสสันดรกลับพระนคร จะเห็นว่าแกเป็น

คนเห็นแก่ตัวเพื่อให้ได้ภรรยาสาวและยอมเสีย
สัจจะเพื่อให้ตนทำการได้บรรลุเป้าหมาย กรณี
นี้ก็แบบอย่างที่ไม่ดีเพราะเป็นการเอา
เปรียบผู้อื่น ถ้าหากมีคนในสังคมมีความ
ประพฤติอย่างนี้มากขึ้นสังคมก็จะขาดสันติสุข
๓. สรุป

วิชาชีวิตที่แบบพุทธ : กรณีศึกษา
แบบอย่างที่ดีและไม่ดีของชูชกในเวสสันดร
ตัวอย่างที่ได้จากภาพลักษณ์ของพราหมณ์ชู
ชกได้พบว่า มีทั้งแบบอย่างที่ดี คือ ส่วนที่น่า
นำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้
เช่น ด้านความรับผิดชอบ ด้านความประหยัด
ด้านความเพียร และด้านฉลาดในการ
แก้ปัญหาเฉพาะหน้า ส่วนแบบอย่างที่ไม่ดี คือ
ส่วนที่ไม่นำมานำมาเป็นแบบอย่างในการ
ดำเนินชีวิต เช่น ด้านภาพลักษณ์เป็นคนชอบ
ขอ ด้านภาพลักษณ์เป็นคนตกอยู่ภายใต้
อำนาจไพเราะ ด้านภาพลักษณ์เป็นคนที่เห็น
แก่ได้และขาดสัจจะ ถ้าหากได้นำจุดเด่นที่ได้
จากการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้มาประยุกต์ใช้ใน
การดำเนินชีวิตและเว้นการปฏิบัติในข้อที่เป็น
จุดด้อยเหล่านี้ น่าจะทำให้ชีวิตประสบกับสันติ
สุขในปัจจุบันได้ บทความนี้ได้ให้มุมมองไว้ทั้ง
ส่วนที่เป็นแบบอย่างที่ดีและส่วนที่เป็น
แบบอย่างที่ไม่ดี เพื่อให้ผู้อ่านได้พิจารณาและ
ตัดสินใจเลือกปฏิบัติตามแนวทางของตนเอง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
พระไตรปิฎกภาษาไทย,ฉบับมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย

,กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

อารยธรรมพุทธลุ่มน้ำโขงบนเส้นทางวัฒนธรรมล้านนา

ผศ.บรรจง โสดาลี*

๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๗ : สึกขาจาริก

“ทาง...”

การสึกขาจาริกครั้งนี้มีผู้บริหาคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้ติดตามรวมทั้งสิ้น ๖๖ ชีวิต ซึ่งนำโดยพระครูปริยัติวิสุทธิคุณ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร พระศรีวิสุทธิคุณ ผู้อำนวยการวิทยาลัย และผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ก่อนออกเดินทางขึ้นขบวนรถไฟเข้าสู่ ปลายทาง วัดศาลาลอย รถออกเวลา ๐๗.๐๐ น. รถปรับอากาศ VIP ศรีสุทนต์ทัวร์สองคัน ออกจากวัดศาลาลอย ใช้เส้นทางเดียวกันกับที่สึกขาจาริกไปยังเชียงราย-ขุนหมิง (ประเทศจีน) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ผ่านจังหวัดชัยภูมิ พิชณโลก แพร่พะเยา เชียงราย โดยระหว่างการเดินทางแวะฉันภัตตาหารเพลที่ร้านอาหารโสเภณี จังหวัดชัยภูมิ หน่วยวิทยบริการจังหวัดชัยภูมินำโดยพระมหาสมพงษ์ ภูสิโต ผู้อำนวยการเจ้าคณะอำเภอเมืองและคณะมาให้การต้อนรับ ช่วยประสานร้านอาหาร นับเป็นพระคุณอย่างเหลือล้น เวลาเที่ยงครึ่งออกเดินทางจากจังหวัดชัยภูมิ มุ่งสู่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ชายแดนไทย-พม่า กิจกรรม

บนรถ ทำวัตร สวดมนต์ เสวนาแลกเปลี่ยนทัศนะเชิงวิชาการประกอบสื่อ บูรณาการ ๖ รายวิชา ถึงจังหวัดเชียงราย เวลาประมาณตีหนึ่งเข้าที่พัก การสึกขาจาริกครั้งนี้มีลักษณะพิเศษกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา คือเป็นแบบกึ่งทัวร์ อันเนื่องมาจากความจำกัดด้านงบประมาณ ดังนั้นด้วยความไม่ใช่มืออาชีพจึงเกิดปัญหาในการประสานอยู่หลายประการ...

๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๗ : พม่า...ทำซีเหล็ก

“สวัสดิ์เจ้า” “มิงกะละปะ”

ฉันภัตตาหารเช้าที่พักรวม “น้ำจัสอร์ท” ได้รับการต้อนรับจากคณะผู้บริหารวิทยาลัยสงฆ์เชียงรายอย่างอบอุ่นและเป็นกันเอง ด้านทัวร์ในพม่ามีน้องแวมและน้องเจนเป็นผู้ประสานดูแลตลอดการเดินทางในพม่า คณะสึกขาจาริก ต้องเสียเวลาในการประสานงานเอกสารที่ว่าการอำเภอแม่สายที่ยังไม่เรียบร้อยเกือบชั่วโมง จากนั้นไปทำพิธีตรวจคนเข้าเมืองด่านไทย-พม่า(ทำซีเหล็ก) ใช้เวลาไม่นานนักก็ผ่านได้ เปลี่ยนขึ้นรถปรับอากาศพม่า...แต่ต้องเสียเวลาเป็นชั่วโมงในการรอตรวจเอกสารที่ด่านพม่า เนื่องจากเกิด

* นธ.เอก, ศศม.ปรัชญา อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ปัญหาเอกสารจริงไม่ครบตามจำนวนรายชื่อที่
แจ้ง จนในที่สุดผู้ประสานงานทัวร์ตัดสินใจใช้
กลยุทธ์พิเศษแก้ไข...ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผล
ให้การเดินทางล่าช้าออกไป กว่าจะหลุดจาก
ด่านได้เกือบสิบโมง ต้องแจ้งเลื่อนกำหนดการ
กิจกรรมศาสนสัมพันธ์วันนี้ออกไป จากนั้นก็
ออกเดินทางมุ่งหน้าสู่เมืองเชียงตุงรัฐฉานของ
พม่า โดยมีนางจันทร์ทิพย์สาวไทยใหญ่ในพม่า
เป็นมัคคุเทศก์นำทาง ผ่านแม่น้ำตาเจ้ว แวะ
พักผ่อนรับประทานอาหารเพลที่เมืองท่าเตือ จากนั้น
ออกเดินทางต่อผ่านเมืองพะยากค์(เมือง
แพรง) จุดกึ่งกลางระหว่างเมืองท่าซี้เหล็กกับ
เมืองเชียงตุง...ระยะทางช่วงนี้รถวิ่งขึ้นเขา
ตลอด เวลาบ่ายสองโมงครึ่งก่อนถึงเชียงตุง
แวะระหว่างทางที่ปางควายเพื่อพักรถและพัก
คณะสิกขาจาริกที่นั้งเก็บกตมาตลอดกว่าสอง
ชั่วโมง เปลี่ยนมัคคุเทศก์เป็นนางจันทร์คำ ซึ่ง
มีปฏิภาณไหวพริบฉลาดปราดเปรียวมาก แต่
เครื่องเสียงในรถไม่อำนวย จนในที่สุดบัสหนึ่ง
ซึ่งส่วนมากเป็นพระเถระผู้ใหญ่ไม่มีมัคคุเทศก์
ชาวพม่าให้ความรู้ได้เลยนอกจากน้องแวมที่
ให้ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของเชียงตุง-เมือง
ลาปางแง่มุม

ลู่ถึงเชียงตุงช่วงบ่ายอ่อนๆ แวะ
สักการะไหว้พระคู่บ้านคู่เมืองที่วัดมหาเมื่อยะ
มุนีหรือวัดเจ้าหลวง ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางเมือง
สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๓ โดยเจ้าก้อนแก้ว

อินแถลงแห่งเมืองเชียงตุง เวลาประมาณสี่โมง
เย็น ออกเดินทางจากเชียงตุงมุ่งสู่เมืองลาซึ่ง
อยู่ห่างออกไปด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
ระยะทางประมาณเก้าสิบกิโลเมตร ช่วง
ต้นรถบัสวิ่งตามถนนที่คับแคบ ขรุขระผ่าน
หมู่บ้านต่างๆ ซึ่งไม่หนาแน่นมากนัก บาง
หมู่บ้านมีอินางตัวดี (สาวงาม) ตั้งซุ้มร้านค้า
เล็กๆ ขายเครื่องตีกับแก้ม ข้างทางเพื่อให้
อ้ายบ่าวตัวดี(หนุ่มหล่อ) มานั่งดื่มกินพบปะ
พูดคุย ราคาขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของ
คนขาย ถ้าถูกชะตาก็คิดราคาถูก แต่ถ้าไม่ถูก
ชะตาก็ราคาแพง..ในจำนวนลูกค้าเหล่านี้บาง
ทีก็มีตุ๊ปี้ (พระหนุ่ม) มาแจมด้วย... (เป็นอีก
ฉากหนึ่งของชีวิตชาวพุทธที่ต่างจากชาวพุทธ
ในที่อื่นๆ) จากนั้นรถบัสก็ลัดเลาะขึ้นภูเขาสูง
ชันชันเรื่อยๆ จนอยู่บนสันเขา เส้นทางช่วงนี้
โหดหินมากๆ กว่าเจ็ดสิบกิโลเมตรรถวิ่งปีน
ป่านชันเขาสูงตลอด นานๆ จึงจะพบบ้าน
ชาวเขาซึ่งมีประปรายไม่กี่แห่ง เป็นการ
เดินทางที่ทรหดอีกครั้งหนึ่ง ดูเด็ดกว่านั้นคือ
เส้นทางก่อนถึงเมืองลาซึ่งมีความแคบกำลัง
ดำเนินการก่อสร้างเป็นช่วงยาวเหยียดเกินกว่า
สิบกิโลเมตร รถที่วิ่งฝ่าความมืดต้องไปๆ
หยุดๆ เพื่อให้ทางแก่กัน กว่าจะลู่ถึงเมืองลาได้
เล่นเอาผู้โดยสารสะบักสะบอมไปตามๆ กัน
ถึงเมืองลาเวลาทุ่มครึ่ง (ระยะทางประมาณ
๙๐ ก.ม. ใช้เวลากว่า ๓ ชม.ครึ่ง) แยกย้าย

เข้าที่พักด้วยความอดโรย สำหรับพระภิกษุรับ
น้ำปานะส่วนคฤหัสถ์คณะทัวร์พาไปทาน
อาหารเย็นที่ภัตตาคารในเมืองลาแล้วกลับที่
พัก วันนี้ถือเป็นวันแห่งการเดินทางตลอดทั้ง
วัน

๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๗ : เมืองลา

“คาสีโนกับชาวพุทธ”

หลังภัตกิจเช้า มัคคุเทศก์สาวเจียงคำ
ชาวเมืองลาประจำบัสหนึ่ง พาไปเดินเที่ยวชม
สัมผัสบรรยากาศของตลาดสดเมืองลา ซึ่ง
คึกคักด้วยผู้คนหลายชนเผ่า มาจับจ่ายซื้อของ
กันในยามเช้า โดยสินค้าส่วนใหญ่ที่นำมา
วางขายกันจะเป็นจำพวกเนื้อสัตว์ ผักสด
ผลไม้ รวมทั้งของป่าที่เหล่าชนกลุ่มน้อยเผ่า
ต่าง ๆ นำมาวางขายโดยเฉพาะเนื้อสัตว์ป่าที่
หายากนานาชนิด ตลาดเช้าแห่งนี้สะท้อนวิถี
ชีวิตของชาวเอเชียได้เป็นอย่างดี ซึ่งมี
พัฒนาการมาแต่โบราณกาล ไม่เพียงแต่ชีวิต
ของสัตว์ที่สังเวยในตลาดแห่งนี้ หรือชีวิตของ
ผู้คนที่พึ่งพาตลาดเพื่อยังชีพ แต่มันเป็นตลาด
ที่มีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย เป็น
แหล่งพบปะพูดคุย เป็นสังคม ผู้คนล้นหลาม
จอแจ ไม่โดดเด่นเฉพาะกลุ่มชนเหมือน
ตลอดแบบตะวันตกที่นำเข้ามา ที่มีอยู่ดาษดื่น
ในเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็น ห้างสรรพสินค้า
ต่างๆ ไม่มีการเจรจาระหว่างคนซื้อคนคนขาย

ไม่มีคำพูดใดๆ สำหรับการซื้อในตลาดเป็น
ชั่วโมงสองชั่วโมง ดังนั้นจึงพบเห็นความมีชีวิต
ของตลาดเช่นนี้นอกจากศูนย์รวมของหลาย
ชีวิตในตลาดแล้ว นี่คือนิเวศชีวิตชาวเอเชีย
อาคเนย์ ตลาดเช่นนี้มีอยู่ทั่วไปในภูมิภาคนี้

ออกจากตลาดเดินทางไปยังด้าน
ชายแดนของเมืองลา ที่ติดกับประเทศจีนเก็บ
ภาพไว้เป็นที่ระลึก บริเวณหลัก กม.ที่ ๑ ต่อ
ด้วยแวะขึ้นไปนมัสการพระธาตุจันทะในวัด
พระธาตุเจดีย์ทอง ซึ่งเป็นพระเจดีย์ที่สร้าง
หลังจากที่พม่าประกาศให้เมืองลาเป็นเขต
ปกครองพิเศษที่ ๔ ของประเทศพม่า ณ วัด
แห่งนี้ คณะสิกขาจาริก ได้ทำวัตรในพระเจดีย์
ต่อด้วยการฟังมัคคุเทศก์แนะนำเจดีย์จำลอง
สำคัญๆ ในพระธาตุ และปิดท้ายด้วยการ
ทำบุญ และประกอบพิธีศาสนสัมพันธ์
แลกเปลี่ยนทัศนะ เนื่องจากเจ้าอาวาสไปทำ
ขี้เหล็ก จึงได้พระลูกวัด ชื่อว่า “ตุ้หลง” และ
ภิกษุสามเณร(ตุ้-พระ/พระ-สามเณรเณร)
ภายในวัดทั้งหมดมาให้การต้อนรับ จากการ
เสวนาแลกเปลี่ยนทำให้ทราบว่าที่วัดพระธาตุ
เจดีย์ทองมีพระ ๓ รูป สามเณร ๓๐ กว่ารูป ที่
เมืองลาพระไม่เดินบิณฑบาต แต่ชาวบ้านแบ่ง
เวรมาถวายภัตตาหาร มัคคุเทศก์ให้ข้อมูล
เพิ่มเติมว่าภายในตัวเมืองเชียงลามีวัดอยู่
ประมาณ ๑๐ วัด นอกจากนี้จะมีวัดประจำ
หมู่บ้านทุกหมู่บ้าน จะพบเห็นว่าที่เมืองลา

พระเนรป็นจักรยาน ซ่อมอเตอร์ไซด์ได้อย่างอิสระเสรีไม่ถือเป็นเรื่องเสียหาย

จากนั้นไปชมพิพิธภัณฑ์พื้นทีสร้างเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๗ หลังจากทีประเทศพม่าประกาศให้เมืองลาเป็นเมืองปลอดยาเสพติด..จากการชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ทำให้ได้ข้อคิดอย่างหนึ่งว่า พื้นเป็นกิจกรรมทีชาวเมืองลาพึ่งพาเพื่อความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจ เพราะพื้นที่เพาะปลูกมีน้อยมาก เนื่องจากเป็นเมืองทีตั้งอยู่ในหุบเขา เมื่อกิจกรรมนี้ยุบตัวลง สิ่งทีชาวเมืองลาได้ใช้กลไกผลักดันให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจคือบ่อนคาสีโน จะเนื่องจากการออกแบบของผู้นำหรือเจอนไขอะไรก็แล้วแต่ อาจอนุมานได้ว่าเมืองลาใช้อบายมุขเป็นหลักผลักดันเศรษฐกิจ แต่เขากียังได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธ... จุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาคือนิพพาน ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับอบายมุข ชาวพุทธเหล่านี้ห่างไกลจากเป้าหมายพุทธหรืออย่างไร.. แล้วกลุ่มชาวพุทธทีเกลือกกลั้วแนบสนิทกับทุนนิยม ทีสามารถตอบสนองปรนเปรอความสุขได้รอบด้านเป็นผู้ใกล้ชิดกับอุดมการณ์พุทธมากกว่า กระนั้นหรือ ประเด็นเหล่านี้ล้วนแล้วแต่คืออาหารสมองของสิกขาจาริกในครั้งนี้

แหล่งสิกขาจาริกสุดท้ายทีเมืองลาคือ แวะกราบสักการะพระนอนทีใหญ่ทีสุดในเมืองลา วัดแห่งนี้น่าจะเป็นเพียงพุทธสถานที่

เคารพกราบไหว้เท่านั้นเพราะไม่มีลักษณะเป็นวัด แวะฉันภัตตาหารเพลทีร้านอาหารลักกัในตัวเมืองลา

ต่อจากนั้นออกเดินทางกลับสู่เชียงตุง ใช้เส้นทางเดิม ผ่านเมืองม้า ซึ่งกำลังสร้างเป็นบ่อนคาสีโนแห่งใหม่ ห่างจากเมืองลาประมาณ ๑๐ กิโลเมตรเท่านั้น ซึ่งน่าจะเป็นฐานรายได้หลักทางเศรษฐกิจของชุมชนแถบนี้สำหรับวิถีชีวิตชาวบ้านทั่วไปน่าจะทำการเกษตรแม้จะมีพื้นที่เพาะปลูกเพียงน้อยนิด เห็นได้จากนาขั้นบันได ทีอยู่ตามไหล่เขาหรือแอ่งระหว่างภูเขา มีการปลูกกล้วยซึ่งกำลังออกผล หมู่บ้านสองข้างทาง ถนนทีกำลังก่อสร้างโดยแรงงานคน ถ้ามาหลังนี้ไปสี่ห้าปีก็อาจจะไม่พบเห็นความลำบาก หรือบ้านเรือนเก่าๆ ดังทีกำลังเห็นอยู่ ขากลับเส้นทางส่วนใหญ่รถวิ่งลงเขาตลอด แวะต่านกับแวะชมวิวนบยดตอย จากนั้นก็มุ่งตรงสู่เชียงตุง ลุถึงปลายทางเวลา ๑๖.๐๐ น. แวะไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทีวัดจองคำ ซึ่งเป็นวัดทีเน้นด้านวิปัสสนากรรมฐาน จากนั้นไปทำบุญทีวัดเชียงยืน และต่อด้วยพิธีศาสนสัมพันธ์ทีวัดราชฐานหัวช่วง ซึ่งอยู่ในละแวกเดียวกัน เริ่มจากการไหว้พระแล้ว แลกเปลี่ยนทรรศนะทางด้านศาสนา เนื่องจาเวลาน้อย คณะสิกขาจาริก จึงขอกลับเข้าทีพักก่อน แล้วเวลา ๑๙.๓๐ น. จึงย้อนกลับมาอีกรอบ ซึ่งถือ

เป็นการเสวนาแลกเปลี่ยนอย่างเต็มรูปแบบ ถือเป็นกิจกรรมการบูรณาการรายวิชาในเชิงตุง โดยมีคณาจารย์ประจำรายวิชา นิสิตรุ่นที่ ๕-๖ ผู้สนใจเข้าร่วมเสวนา และผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชฐานหัวข่วง ๒ รูป รวมทั้งหมดประมาณ ๒๖ รูป/คน เริ่มจากการทำวัตรสวดมนต์ และต่อด้วยการเสวนาแลกเปลี่ยนจนเวลาสี่ทุ่มเศษจึงเลิก สรุปสาระที่ได้ คือ การบริหารจัดการคณะสงฆ์ในพม่า มีความอิสระจากกัน เป็นเช่นเดียวกับด้านการเมืองที่ไม่สามารถรวบรวมชนกลุ่มต่างๆ ให้มีความเป็นเอกภาพ ดังนั้นจึงพบว่าการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในรัฐฉานด้านตะวันออกของแม่น้ำสาละวินยึดเอาเชียงตุงเป็นศูนย์กลาง ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ โดยมีสมเด็จพระเจ้าอาชญาธรรม เป็นตำแหน่งสูงสุดในการบริหารคณะสงฆ์ การบังคับบัญชาใช้รูปแบบหัวหมู่อุโบสถ เหมือนกับที่เชียงใหม่ เชียงรายก่อนการปฏิรูปคณะสงฆ์ไทย รศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ด้านการศึกษาแบ่งได้ ๒ รูปแบบใหญ่ๆ ได้แก่ ๑) นักธรรมบาลี จัดการศึกษาสำหรับพระเถร ในด้านนี้จะคล้ายกับประเทศไทยสมัยก่อนคือต้องท่องจำเป็นหลัก กิจกรรมที่ว่านี้ก็เห็นเป็นประจักษ์ ในขณะที่คณะสิกขาจาริกร่วมวงเสวนาในพระอุโบสถ สามเณรจำนวนหลายรูปลงมาท่องหนังสือ ในห้องเรียนที่ข้างๆ พระอุโบสถ ๒)

การศึกษาสงเคราะห์ โดยจัดทำหลักสูตรพิเศษสำหรับให้คฤหัสถ์เข้ามาศึกษา พิเศษกว่านั้นคือมีการปรับหลักสูตรขึ้นมาใช้เอง แต่ก็ไม่ใช่ยอมรับจากส่วนกลาง ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ต่างก็ไม่ยอมรับกันและกันอยู่แล้ว ขึ้นอยู่ที่ว่าใครจะดำเนินอย่างไรไม่มีหลักสูตรกลางที่ใช้ได้ทั้งประเทศ ชีวิตพระเถรมีข้อปฏิบัติแตกต่างกัน เช่น ถ้าเป็นชาวไต หรือไตจีน จะไม่ออกบิณฑบาต แต่จะอาศัยการอุปถัมภ์ของชุมชนหมู่บ้านโดยแบ่งวาระกันรับผิดชอบตามวันเวลารวมถึงเฉลี่ยให้การอุปถัมภ์ปัจจัยด้านอื่นๆ ด้วย ส่วนพระเถรชาวพม่าจะออกรับบิณฑบาต จะพบเห็นว่าพระเถรที่เชียงตุงในเขตชนบทห่างจากตัวเมืองออกไปพระเถรปั่นจักรยานขี่มอเตอร์ไซด์ได้อย่างเสรี เพียงแต่ไม่พบเห็นในเขตตัวเมืองเหมือนกับที่เมืองลา

๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๗ : เชียงตุง

“วัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวพุทธแบบล้านนาไทยดั้งเดิม”

เชียงตุงเป็นเมืองหลวงของเขตรัฐฉานตะวันออกเป็นชุมชนที่มีพัฒนาการยุคเดียวกับล้านนาไทยอายุกว่า ๗๐๐ ปี มีวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างพม่า ไต และไตจีน จึงมีวัดต่าง ๆ ที่สร้างตามแบบของแต่ละชนชาติมากกว่า ๕๐ วัด ภายหลังจากการตกอยู่ในการปกครองของอังกฤษ ทำให้เกิดสิ่งปลูก

สร้างภายในตัวเมืองแบบ อาณานิคมอังกฤษ ผสมกับสิ่งปลูกสร้างแบบท้องถิ่น และเมืองนี้ ยังมีคำขวัญประจำเมืองว่า เมืองเจ็ดเชียง แก้ว หนอง สิบสองประตู หลังภัตตาคารเช้า คณะ ศึกษาจารย์บางรูป/คน ออกเดินทัศนศึกษา วัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวพุทธเมืองเชียงตุงในเขต ตัวเมือง วัดวาอาราม จากนั้นขึ้นรถไปชม ตลาดเช้าเมืองเชียงตุง บางท่านก็ไปชมวัดจอม มวล ซึ่งวัดแห่งนี้นอกจากจะมีต้นไม้ใหญ่สืบทอด คนโอบแล้ว ยังพบสามเณรกำลังท่องหนังสือ อย่างขมักเขม้น

เดินทางจากเมืองเชียงตุงสู่ชายแดน ไทย-พม่าท่าขี้เหล็ก..ผ่านปางควย แวะฉัน ภัตตาคารเพลที่เก่าเวลาใหม่ในเมืองท่าเดื่อ ร้านอาหาร SEIN PANN NI NI ทัศนศึกษา วัฒนธรรมวิถีชีวิตชาวพม่าท่าขี้เหล็ก ชื่อของที่ ระลึก.. ผ่านด่านแม่สายเชียงราย มุ่งหน้าสู่ จังหวัดสุรินทร์ กิจกรรมแลกเปลี่ยนทัศน ะการบูรณาการ ๖ รายวิชา ประเมินกิจกรรม บนรถ เวลา ๒๒ .๐๐ น. ยุติกิจกรรมเสวนา จำวัดบนรถ

๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๗ : เส้นทางที่ยังไม่สิ้นสุด

รุ่งสางที่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัด นครราชสีมา ทำวัตรสวดมนต์ ต่อด้วยธรรม บันเทิง เช่น แห่ ๔ ภาษา เล่าความ ประทับใจ ตลอดถึงประเมินและแสดงความ

คิดเห็นของบางรูปที่ค้างตั้งแต่เมื่อวาน เมื่อ ครบทุกรูปแล้ว ประธานประจำบัสแต่ละคัน กล่าวขอบคุณและปิดกิจกรรมบนรถ สำหรับ บัส ๑ กล่าวสรุปโดยพระครูปริยัติวิสุทธิคุณ ส่วนบัส ๒ กล่าวสรุปปิดโดยพระศรีวิสุทธิคุณ รถวิโอพีของบริษัทศรีสุทนต์ นำคณะศึกษา จาริกถึงวัดศาลาลอยเวลา ๐๙.๐๐ น. โดย สวัสดิภาพ

ศึกษาจาริกครั้งนี้หลายรูปหลายนาม ออกอาการไม่เป็นสุขเพราะทั้งเหนื่อย ทางไกล ลำบาก ที่พักอาศัย พาหนะไม่อำนวย มัคคุเทศก์ก็ไม่ได้ตั้งใจคิด หน้าซ้ำการ ประสานงานก็ผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำอีก ทั้งหมด ทั้งมวลล้วนนำมาซึ่งความไม่ประทับใจ...สิ่ง เหล่านี้คือประสบการณ์ที่เราได้รับ จะคิดเป็น บวกหรือเป็นลบก็ขึ้นอยู่กับผู้เดินทางแต่ละคน “ตาดีได้ ตาร้ายเสีย” ถ้ารู้จักมองหาแต่สิ่งดี งามก็จะได้ แต่หากคุ้นเคยกับการมองเห็นแต่ สิ่งเลวร้ายก็จะไม่ได้อะไร “ดีที่สุดของเชียงตุง มันอาจจะไม่ได้เรื่องสำหรับใครบางคน...” จะอย่างไรก็ตามแนวทางการดำเนินการของ ศูนย์บัณฑิตและสาขาพระพุทธศาสนา มี เป้าหมายอยู่ที่ว่าจะได้สาระอะไรจากการไป มา ไม่เคยตั้งเป้าหมายเที่ยวเอาสนุกแต่ ประการใด...แต่หากความเพลินใจจะเกิดขึ้นก็ ถือว่าเป็นกำไร ครั้งนี้ถือว่าความสนุกสนาน เพลิดเพลินบรรเทาอาดู๋น้อยลงไป แต่สาระที่ ได้น่าจะไม่ด้อยกว่าทุกครั้งที่ผ่านมา

An Elephant: A Religious Language to Peace Process

Phramaha Thanarat Ratthamedho, Dr.^{1*}

Abstract

This article provides a survey of the Buddhist vision of peace in the light of an elephant as the symbolic religious language with the purpose of contribute to peace-building and peacekeeping in the world. Elephant's forms are important part of Hindu Buddhist and other myths. Basically, the earliest available teachings of the Buddha are to be found in Pāli literature and belong to the school of Theravāda Buddhism. We can define the term 'elephant' in Pāli such as "Hatthi-a male elephant, Hatthinia female elephant" respectively". In Buddhism, a white elephant is considered particularly auspicious, and is associated with the birth of the Buddha. From the Pāli texts, the group of elephants can divide into two main

groups namely: first group:- at the instance of the symbolic conflict such as Girimekhala, Nalagiri, Mahilamukha etc., second group:- at the instance of the symbolic peace such as Paccaya, A white elephant, Parileyyaka, Bhaddavati and Erāvan etc. The main characteristics of the elephant are strength and steadfastness. Therefore, elephant become a symbol of physical and mental strength, as well as responsibility and earthiness. Buddhism emphasizes on human effort, and has no faith in divine power that is why; it is called a non-theistic religion which believes in the ability of the human beings. In particular, the relationship between person in the society and social, all details about the profound to the

* This paper has presented at The 2nd MCU International Academic Conference, on the main Theme "Buddhist Path to World Peace", May 19th 2016, at MCU Wang Noi, Ayutthaya-Thailand

¹ Lecturer, of Department of Buddhist Studies, MCU, Surin Campus

religion and philosophy as well. The elephant as a religious symbolic language to peace-building namely: the symbol of physical and mental strength; having a good friend; training; the fulfillment of the perfection of charity; gratefulness; establishing oneself in heedfulness; excellent Omen; treasure and Four Noble Truths.

Keywords: Elephant, Symbol, Religion, Language, Peace

1. Introduction

In Asian culture, there is symbol such a wide gap between spiritual and material things as there seems to exist in the western civilization of today. Therefore, religious symbols are a living part of all aspects of Asian culture. This article will discuss about an elephant, which as the auspicious animal and good omen in every society; and will presents the stories of elephants as mentioned in the various Pāli Canon. The group of elephants will divide into

two main groups namely: first group for doing the conflict, second group for doing the peace. The main characteristics of the elephant are his strength and steadfastness. There for it become a symbol of physical and mental strength, as well as responsibility and earthiness.

The article concludes the Buddhist worldviews is surprisingly in accordance with the insights of peace studies in its process oriented paradigm, its insistence on peace by peaceful means, and its holistic framework of peace, which would play a essential role in the efforts of bringing the culture of pace into existence around the world. Consequently, this article has been made to examine the elephant play in a vital role and significant part, which as the symbol of peace as depicted in the Buddhist Canonical Texts, throughout the story of the Buddha.

On this article, we can achieve the great benefit by approached to process of peace-keeping, through the

symbolic religious such as elephant, which as auspicious animals in the path's life of humankind.

2. An Elephant in General Meaning

An elephant is huge quadruped of the Pachydermate order, having long curving ivory tusks and a presenting proboscis.¹ An elephant is the suborder Elephantoidea; order Proboscidea, Characterized by massive size, great strength; a disproportionately large head; long, grasping trunk or proboscis; short neck; and thick, loose, nearly hairless skin. The name pachyderm, referring to the thick skin, is a holdover from an earlier which such unlikely animals as walruses, tapirs, rhinoceroses and hippopotamuses under the term Pachydermata. Elephant, the only surviving proboscideans, belong to two genera, *Elephas*, the Asiatic elephant, and *Loxodonta*, the African. Although certain superficial

features distinguish them, these two forms are very much alike in basic structure, habits and behavior.²

3. The Elephant as Depicted in Pāli Buddhist texts

Basically, the earliest available teachings of the Buddha are to be found in Pāli literature and belong to the school of **Theravāda** Buddhism. We can define the term 'elephant' in Pāli such as "**Haṭṭhi**-a male elephant, **Haṭṭhī**-a female elephant" For Sanskrit such as "**Hastin** and **Hastini** respectively".³

In Buddhist scripture, elephant is quadruped and mammal, this womb-creature, abiding in the realm of the creature creation. It can be categorized into 10 species. Each kind of which has a bodily particular specification.

An elephant has the relationship with the Buddha in the

² Robert C. Preble, *Britannica World Language*, (USA: Oxford at the Clarendon Press, 1962), p.593.

³ Edward to Extract, *Encyclopedia Britannica*, Vol.8, (Chicago: the University of Chicago, 1966), p.272.

⁴ H.R.H.Prince Chandaurnarunath, *Pāli-Thai-English-Sanskrit Dictionary*, (Bangkok: Mahājakut Rājavidyālaya Press, 2537). pp.867-868.

various state of his life. On this connection, the Buddha was born as elephant in some of his previous lives, totally 7 times namely:- (1) Silavanāga Jātaka no.72, (2) Dummedha Jātaka no.122, (3) Kāsāva Jātaka no.221, (4) Suvannakakkata Jātaka no.389, (5) Lātukika Jātaka no.357, (6) Mātuposaka Jātaka no.455, (7) Chaddanta Jātaka no.514.

In the Buddhist scriptures, a great elephants have the history and origin as depicted in **Tipitaka, Jātaka**, as well as its commentaries. It has mentioned many elephants which related to the Gotama Buddha. On this point, we can divide elephants into two main groups, namely: - (1) an elephant as the symbol of conflict; and (2) an elephant as the symbol of peace. The brief of their lives are as follow:-

Group I: An elephants as the symbolic conflict are:-

(1). **Girimekhala:-** Māra's elephant. He was one hundred and fifty leagues in height. When Mara urged him to advance against the Buddha at the foot of the Bodhi-tree, he went forward and fell on his kness.⁵

(2). **Nalagiri:-** An elephant of the Royal stalls at Rajagaha. Devadatta, after several vain attempts to kill the Buddha, obtained Ajatasattu's consents to use Nalagiri as a means of encompassing the Buddha' death.⁶

(3). **Mahilamukha-** The state elephant of Brahmadatta, king of Benares. Brahmadatta, king of Benares, owned a state elephant, called Mahilamukha, who was gentle and good. One day thieves sat down outside his stable and started talking of their plans for robbery, and murder. Several days in succession this happened, until at last, by dint of

⁵See J.I.72,73,74; MA.I.384; Mbv.31; BuA.239 MT.473, Quoted in G.P. Malalasekara, **Dictionary of Pāli Proper Names**, Vol.II. (Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt Ltd, Reprinted 2002,) p.771.

⁶ Vin.II.194 f. Ibid, p.58.

listening to them, Mahilamukkha became cruel and began to kill his keepers. The king sent his ministers, the Bodhisatta, to investigate the matter. He discovered what had happened and made good man sit outside the stables who talked of various virtues. The elephant regained his former goodness and gentleness.⁷

Group II: An elephants as the symbolic peace are:-

(1). **Paccaya:** This elephant was the state elephant of **Vesantara**, brought to the stall by a female flying elephant, on the day of his birth, and deposited there. He was white in colour, and was called Paccaya. Because of he supplied a need of Vessantara.⁸

(2). **A white elephant:** During the night of the full moon of the eight months, **Siri Mahamaya**, the Queen

consort of king **Suddhodana** dream that a white elephant with lotus in his trunk circumnuted here chamber three times and then entered her womb through her right side, as it were. The dream was reported to a Brahmin astrologer who foretold that there would be born unto the royal family an extraordinary child.⁹ Thus, in Buddhism, a white elephant is considered particularly auspicious and is associated with the birth of the Buddha.¹⁰

(3). **Parileyyaka-** There a certain elephant who, finding communal life distasteful, had left his herd, waited on the Buddha, ministering to all his needs. The Commentaries say that the elephant's name was Parileyya, and described in vivid detail the perfect manner in which he looked after the Buddha,

⁷ See J.I.185-8; Ibid, pp.591-592

⁸ See J.Vi.485., Ibid, p.93.

⁹ Basanta Bidari. *Lumbini' A haven of Sacred Refuge*. (Nepal: Hill side Press (P)Ltd., 2003). pp.5-6.

¹⁰ Roshen Dalal, *The Penguin Dictionary of Religion in India*, (New Delhi: Penguin Books, 2006,) p.145.

omitting nothing, even to the extent of finding hot water for his both. Soon after, the monkey fell on a tree-stump and died and was born in Tavatimsa.¹¹

(4). **Bhaddavati** - A female elephant belonging to King Udena. She has belonged originally to **Candappajjota**. She could travel fifteen leagues in a day. Udena made use of her in his elopement with Vasuladatta. At the first the king paid her great honour, declaring that his life, queen and kingdom were all due to her; her stall was smeared with perfumed earth and hung with coloured hangings, a lamp burned perfumed oil and a dish of incense was set on one side. She stood on a coloured carpet and ate royal food of many flavours. But when she grew old she was neglected and became destitute. One day she saw the Buddha entering the city for alms, fell

at his feet, and complained of the king's neglect. The Buddha reported the matter to the notice of the king's neglect. The Buddha reported the matter to the notice of Udena, and all former honours were restored to Bhaddhavati.¹²

(5). **Eravana** - **Sakka's elephant**. He was one the elephant of king Magadha, who gave him to Magha and his companions to help them in their good works on earth. As a result, when Magha and the others were reborn in **Tavatimsa**, Eravana was born there himself and became their companion.¹³

4. The Path of Peace-building in Buddhism

Buddhism is a religion of kindness, humanity and equality.¹⁴ As a well-known religion, Buddhism emphasizes on human effort, and has no faith in divine power that is why; it

¹¹ Ibid, pp.191-192.

¹² Ibid, p.351.

¹³ G.P. Malalasekara, **Dictionary of Pāli Proper Names**, Vol.I, Munshiram Manoharlal Publishers Pvt Ltd, Reprinted 2002, p.457.

¹⁴ P.V. Bapat (ed.), **2500 Years of Buddhism**, (New Delhi: Publications Division, Ministry of Information and Broadcasting Government of India, 1997).p.1.

is called a non-theistic religion which believes in the ability of the human beings. It gives stress on the human effort in stopping the cycle of birth and death. Every human being has the seed of awakening and insight within his or her own mind. They know how to find peace in their mind, they are able to overcome mental defilements and remove frustration and confusion resulting from them; they can make their mind calm, taste happiness that emerges from the calmed mind, they can are not easily infatuated with material possession, status, or fame. Buddhism believes in man's potential to train to better himself. A true Buddhist considers it "his responsibility to better himself. If human beings succeed in fully bettering himself then he becomes the most excellent and noble of all beings."¹⁵ As the Buddha says in the Dhammapada that:- "(They) lead the

tamed (elephant into) as assembly, the king mounts a tamed one. Best among men is the tamed one who endures abuse."¹⁶ Everyone, in this regard, could distribute love and compassion and make efforts to establish an equitable society. A society in which every person can contribute his best for overall human development. The Buddhist human developmental system stands for every human being to acquire the positive values and for complete literacy to create a better world environment. Where no one is prevented rather he is encouraged. Such trained persons in the Buddhist teaching would be in a better position of happiness and emancipation. The main purpose of Buddhist training emphasized on refinement of moral behaviour. It is also called a state of living in spiritual calm. All training should necessarily contribute to this

¹⁵P.A.Payutto, *Toward Sustainable Science: a Buddhist Look at Treads in Scientific, Development*, (Bangkok: Buddhist Foundation, 1993), p.140.

¹⁶Dhp. Verse, No.321.

goal. In order to reach the goal of the Buddhist teaching, one has to train himself in self-control. It is stressed that knowing oneself and controlling one's own senses are basic to both material and spiritual progress. Human beings are special, unlike any other kind of animal. What makes them special is Sikkha, or education, namely learning, training and development. Human beings, who have been trained, educated or developed, are called "noble beings". They know how to conduct a good life for themselves and also help their society fare securely in peace and happiness.¹⁷

Therefore, in order to attain the highest destination, the Buddha has drawn a systematic path and suggested his disciples to go along the path, which completely educate and help them in reaching their ultimate goal. The course of Buddhist training is

Ti-sikkha (threefold training). They are as follows;

[1]. Adhisilasikkha: Training in the Higher Morality

The meaning of Adhisilasikkha is 'learning' and put into practice the three constituents Silakkhandha of the Ariyamagga: right speech, right action, and right livelihood. Adhisilasikkha is none other than the Patimokkhasamvarasila which has been taught by the Buddha only. Other virtues could be found scattered in daily life of the people and various recluses of the days.

[2]. Adhicittasikkha: Training in the Higher Mentality

The meaning of Adhicittasikkha is the training of Citta (Mind) in way of Samadhi (Concentration) which is the foundation of Vipassana for higher level of the state of eight Jhanas.¹⁸ The constituents in Ariyamagga that

¹⁷Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), A Constitution for Living, 119th Edition, (Bangkok: Dhammasapa Press, 2012), p.11. (ธรรมบัญญัติชีวิต)

¹⁸Absorption. The attainment of Citta in each eight absorption is called Samapatti (higher attainment). Not every enlightened one obtains Jhana.

promote higher meditation are: Right effort, Right mindfulness, and Right concentration. This training depends mainly on the **Adhisila sikkha** which brings out higher state of mind for a successful mental training. **Adhicittasikkha** is the essence of learning and gaining from the proper practice of higher equality of mind which is ready for further development of wisdom.

[3]. **Adhipannasikkha :**

Training in the Higher Wisdom

The purpose of practicing the path of **Ariyamagga** is nothing but gaining **Panna** (wisdom). If one properly applied wisdom, one can attain deliverance from all sufferings; which is the ultimate goal of the Buddha's Teaching. **Adhipannasikkha** is the knowledge in the Four Noble Truths, the insight wisdom that really see the three characteristics as they are. The constituents of the Noble Eightfold Path in the Group of wisdom: **Sammaditthi** (Right Understanding)

and **Sammasamkappa** (Right Thought) maintaining the extinction of all **Dukkha** (Suffering) as the objects.

Therefore, the process, which is called **Ti-sikkha**, would train everybody complete in both **Vijja** (Knowledge) and **Carana** (conduct). **Sila** and **Samadhi** constitute **Carana**, while **Panna** constitutes **Vijja**. Thus, **Vijja** and **Carana** (knowledge-conduct) constituted **Vijja** resembles the eyes of a human being, which **Carana** resembles the limb. A person, who is endowed with morality and concentration, but lacks wisdom, is like one endowed with **Vijja** (knowledge), but lack **Carana** (Conduct), is like one who has good eyesight but is defective in his limbs. A person who is endowed with both **Vijja** and **Carana**, is like a normally whole person possessing both good eyesight and healthy limbs. A person who lacks both **Vijja** and **Carana**, is like one defective in eyes and limbs, and is not one worthy of being called a living being.¹⁹ When a

¹⁹ Mahathera Ledi Sayadaw, *The Manuals of Buddhism (The Expositions of the Buddha-Dhamma)*, (Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press, 1978), p.296.

persons have practiced and developed themselves following the **Ti-Sikkha's** procedure, they receive the three qualities of a trainee:- (1) good knowledge and good quality and good thinking to solve many problems; (2) good manner and social behaviours; (3) happiness and peace for whole life, which are essential for humanity. The real purpose of education is to serve the people in society and this is possible only when the trainee has all of such qualities.

5. The Elephant as a Symbolic Religious Language to Peace-building

In the method of religion, there is a wide gap between spiritual and material things. And all religions used language for explained the principle of their own teachings. According to the Buddhism, the elephant is the symbol of many meanings. In the Pali Canons, they were mentioned the elephant in

deference views, such as the **Nâgavagga** in the chapter XXIII of the **Dhammapada**, which talk about the manner of its. And some of instruction has mentioned in the various texts. On this point, for the details of each meaning, they are as follow:-

1. An Elephant as the Symbol of Physical and Mental Strength

According to the **Patimokkha** which was the first mentioned in the **Mahâpadana Sutta** and then in the commentary of **Dhammapada**²⁰ had mentioned that "Patient endurance is the extreme austerity."²¹ The main characteristics of the elephant are his strength and steadfastness. There for it become a symbol of physical and mental strength, as well as responsibility and earthiness. The Buddha has taught his disciples that:-
" As an elephant in battlefield withstand the arrow shot from a bow, so shall I endure abuse. Indeed, many

²² D.II.p.49.

²¹ *Khanti paramam tapo titikkhâ* D.II.p.49; M.II.38-39; Dh.p.Ve.183:184:185.

people are without morality²²

According to the *Nâga Sutta*²³ mentioned the qualities of elephant that An elephant, to be fit for the royal stalls, should have four qualities, (1) he should be a good listener (*sotâ*), (2) a good slayer (*hantâ*), (3) full of patience (*khantâ*), and a good goer (*gantâ*). And the Buddha instructed to the monks that a monk should have the corresponding qualities in order to be fit for the respect and gifts of the world.²⁴

Thus, in Buddhism the elephant is a symbol of mental strength. At the begging of one's practice the uncontrolled mind is symbolized by a gray elephant who can run wild any moment and destroy everything on his way. After practicing

Dhamma and taming one's mind, the mind which is now brought under control is symbolized by a white elephant strong and powerful, who can be directed wherever one wishes and destroy all the obstacles on this way.²⁵

2. An Elephant as the symbol of having a good friend

According to the Buddhism, a friend has to play an important role in the life of human. Friendship exerts a very great influence upon human life in society; it can cause a man to experience either failure or success in life. On this connection, the Buddha replies in the *Mangala Sutta*, to the god's question that "not to associated with foolish (*Bala*) and to associated with wise (*Paanita*) and

²² Dhp.Verse No.320. Daw Mya Tin (tr.), *The Dhammapada Verses & Stories*, (Delhi: Indian Books Centre, 1190), p.411.

²³ A.II.116f.

²⁴ G.P. Malalasekara, *Dictionary of Pâli Proper Names*, Vol.II. (Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt Ltd, Reprinted 2002), p.40.

²⁵ Ven.Jampa Choskyi, "Symbolism of Animals in Buddhism", <http://ccbs.ntu.edu.tw/FULLTEXT/JR-BH/bh117490.htm>, accessed on May 1, 2016.

honor those who are worthy of honor, this is the Suprem Blessing".²⁶ For associate with the good friend or people, the Buddha says that:- "It is better to live alone; there is no fellowship with a fool. So one should live alone, do no evil, and be carefree like the elephant Matanga roaming alone in the forest"²⁷

Thus, it is especially learn and develop communication and relations with fellow human beings through goodwill, to have faith to follow good examples, and to know to utilize

external resources, by the people, books, or other communications media, for seeking knowledge and virtue for one's life development, problem solving and constructive action.

3. An Elephant as the Symbol of Training.

Human beings are special,

unlike any other kind of animal. What makes them special is Sikkha, or education, namely learning, training and development. Human beings who have been trained, educated or developed, are called "noble beings". They know how to conduct a good life for themselves and also help their society fare securely in peace and happiness.²⁸

On this point, as the Buddha has said in the *Dhammapada* that:- "(They) lead the tamed (elephant into) as assembly, the king mounts a tames one. Best among men is the tamed one who endures abuse."²⁹

Everyone, in this regard, could distribute love and compassion and make efforts to establish an equitable society.

Therefore, in order to attain the highest destination, the Buddha has drawn a systematic path and

²⁶ Kh.3; Sn.259-268.

²⁷ Dh.p.Verse No.330. Daw Mya Tin (tr.), Op.Cit., p.418.

²⁸ Phra Brahmajunabhorn (P.A.Payutto), Op.Cit., p.11.

²⁹ Dh.p.Verse No.321. Daw Mya Tin (tr.),Op.Cit.p.412.

suggested his disciplines to go along path, which completely educate and help them in reaching their ultimate goal. The course of Buddhist training is **Ti-sikkha**(threefold Training).

4. An Elephant as the Symbol of the Fulfillment of the Perfection of Charity

Being kind, generous, sacrificing, sharing, helping and providing assistance in terms of the four necessities, money or materials possessions including the imparting of knowledge or understanding and learning.

On this connection, in the Buddhist texts, an elephant was concerned direct and indirect to the charity. For direct, charity is donated by himself such as the previous life of **Ampapindiya Thera**³⁰ and **Padumakesiya Thera**.³¹ For indirect, charity is donated by donors, such as **Bodhisattava**, King, **Bhikkhus** **Bhikkhunis** The benefits of

all charities, almost are elephants as the vehicles. The person, who going to birth as **Deva** or human being, or even the announcement to attained **Arahanta**. **Theras** and **Theri** were compared the miraculous things, which they have attained, with the elephant, such similar to an elephant free from the binder, used to live independently.

For the good example, an elephant as the symbolic charity, is **Vessantara Jataka** (No.547). In this **Jataka**, the Buddha was the son of **Sanjaya**, kings of **Sivi** and queen **Phusati**. At the time there was a great drought in **Kalinga**, and eight Brahmins came from there to **Vessantara** to be his white elephant, which has the power of making rain to fall. He granted their request, and gave the elephant together with its priceless trapping. The citizens of **Jetuttara** were greatly upset that their elephant

³⁰ Ap.I.247.

³¹ Ap.I.248.

should be banished to **Vankagiri**³² So, from this event, the **Bodhisattava** can fulfill the perfection of charity in the one step.

Consequently, at the first state, the person should fulfill the perfection of charity, giving away his own properties, both animate and inanimate to others. By the fulfillment of the perfection of charity, the person did not aspired to receive worldly pleasures, but to achieve the Supre Enlightenment.

5. An Elephant as the Symbol of Gratefulness

The Buddha refers to parents in such respectful terms as 'the Brahmas', 'the foremost divinities', 'the foremost teacher', those worthy of offering from their children.³³ It is not surprising that Buddhism strongly emphasis the need to give the most

important and highest honour and respect to parents. According to the **Sigalovada Sutta**, gives five ways in which a son should be grateful to his parents who are compared to eastern direction or forward direction by performing certain duties towards them according to the noble discipline, i.e. "Having been supported by them I will support them in returen"³⁴

For the connected to an elephant in the thankfulness, the Buddha says that "The elephant called Dhanapala, in severe must and uncontrollable, being in capacity, eats not a morsel, yearning for his native forest"³⁵

Thus, we find that the Buddha laid special emphasis on the virtue of acknowledging the good that has been done and showing gratefulness for it

³² BuA.228. Quoted in G.P. Malalasekara, Dictionary of Pāli Proper Names, Vol.II. Op.Cit., pp.944-945.

³³ A.II.68: GS.II.,p.79.

³⁴ D.I.189.

³⁵ Dhp.Verse No.324. Daw Mya Tin (tr.), Op.Cit., p.414.

(Katannukatavedhita), as one of the qualities ascribed to an ideal man (Sapurisa).³⁶

6. An Elephant as the Symbol of establishing oneself in heedfulness

This is to be aware of impermanence, to realize the instability, unendurability and insubstantiality of life and all things around one, which are constantly changing according to life and all things around one, which are constantly changing according to causes and conditions, both internal and external.³⁷

On this connection, for take delight in mindfulness, the Buddha had said by used the elephant to be the teaching method. As the mentioned in the **Dhammapada** Verses No.327 in the story of the elephant called Paveyyaka that: "Take

delight in mindfulness, guard your mind well. As an elephant stuck in mire pulls itself out, so also, pull yourself out of the mire of moral defilements"³⁸

Thus, one sees that one cannot afford to be complacent. One sees the preciousness of time and strives to learn about, prevent and rectify the causes of decline and bring about the causes of growth and prosperity, using all one's time, night and day, to the greatest benefit.³⁹

7. An Elephant as the Symbol of Excellent Omen

According to the Buddhist canon, at the birth of our great master, when the conception takes place on the full moon day of Asalha, with the moon in **Uttarâsâlha**, and Mâyâ has no relations with her husband. She has a marvelous dream in which the **Bodhisatta** as a white

³⁶ A.I.61; J.V.240F.

³⁷ Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), Op.Cit, p.13.

³⁸ Dhp.Verse No.327. Daw Mya Tin (tr.), Op.Cit, p.417.

³⁹ Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), Op.Cit.

elephant, enters her womb through her side. When the dream is mentioned to the Brahmins, they foretell the birth of a son who will be either a universal monarch or a Buddha.⁴⁰

Thus, from this story, we can make clear that an elephant as the symbol and omen of fortunateness, and as the symbol of peace-building too.

8. An Elephant as the Symbol of Treasure

According to **Mahâsudassana Sutta**,⁴¹ Mahâsudassana possessed the seven treasures of **Cakkavatti**: they are (1) the **cakka-ratana**, (2) **hatthi-ratana** (name Uposatha), (3) the **assa-ratana** (named Valâhaka), (4) the **mani-ratana**, (5) **itthi-ratana** (pearl among women), (6) the **gahapati-ratana** and (7) the **parinâyaka-ratana**.

From this point, we can understand that elephant is one of

the treasure of the emperor. The great emperors have the white elephant as the vehicle, and the white elephant are considered very special and with the power to produce rain. In Indian society elephants were considered to bring good luck and prosperity. They were owned by the kings and used in wars.

9. An Elephant as the Symbol of Four Noble Truths

The four Noble Truths comprise the more advanced teaching of the Buddha, intended for those who have prepared themselves by previous moral and spiritual development. State briefly in the Buddha's first sermon, they form the structural framework for all higher teachings.

According to **Mahahathipadopama Sutta**,⁴² Ven.Sariputta, the great disciple of the Gotama Buddha, addressed the monks at the Jetavana

⁴⁰ G.P.Matalasekara, *Op.Cit*, p.789

⁴¹ D.II.169-99

⁴² M.I.184-91.

and tells them that “Just as the foot of every creature will fit in the elephant’s footprint, even so are all right state of mind comprise with the Four Noble Truths” He then goes on to explain the **Dukkha** consists of the five **Upadanakkhandhas** visible shapes, feelings, perception, **Sankharas** and consciousness.

Therefore, from earlier discussion, it could be say that an elephant is not just animals, but as religious language for educate the **Dhamma**. The Buddha has been chosen an elephant as the symbolic mode for instructed his disciple to gain the benefit from his teachings. Obviously, an elephant as in the sense that it is the Truth and a symbol of the development of human potential by way of Buddhism; which has been long celebrated as a religion of peace and non-violence. This process is the proficient peace-building.

6. Conclusion

Thus, from above discussion, which is a humble attempt to highlight

the importance role of elephant as described in Pāli Buddhist Texts. It should come to conclude. Elephants form an important part of Hindu Buddhist and other myths. Basically, the earliest available teachings of the Buddha are to be found in Pāli literature and belong to the school of **Theravāda** Buddhism. We can define the term ‘elephant’ in Pāli such as “**Hatthi**-a male elephant, **Hatthiri**-a female elephant” For Sanskrit such as “**Hastin** and **Hastini** respectively”. In Buddhism, a white elephant is considered particularly auspicious, and is associated with the birth of the Buddha. The group of elephants can divide into two main groups namely: first group: at instance of the symbolic conflict such as **Girimekhala**, **Nalagiri**, **Mahilamukha** etc., second group at instance of the symbolic peace such as **Paccaya**, A white elephant, **Parileyyaka**, **Bhaddavati** and **Erāvan**, etc. The main characteristics of the elephant are his strength and steadfastness. There for it become a

symbol of physical and mental strength, as well as responsibility and earthiness. Buddhism emphasizes on human effort, and has no faith in divine power that is why; it is called a non-theistic religion which believes in the ability of the human beings. The communication is a human need. In particular, the relationship between person in the society and social, all details about the profound to the religion and philosophy as well. The elephant as a religious symbolic language to peace-building namely: the symbol of physical and mental strength; having a good friend; training; the fulfillment of the perfection of charity; gratefulness; establishing oneself in heedfulness; excellent Omen; treasure and Four Noble Truths.

Therefore, Buddhism is a religion of kindness, humanity and equality. As a well-known religion, and emphasizes on human effort, and has no faith in divine power that is why; it is called a non-theistic religion which

believes in the ability of the human beings. The final path of the Buddhism is *Nibbâna*, which is the higher peace, as the Buddha said in the *Dhammapada* that "There is no happiness higher than peace."

Bibliography

- The *Anguttara Nikaya* Vols. 20-24, Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press, 2525 B.E.; Eds. R. Morris & E. Hardy, 5 Vols. London: PTS, 1885-1900, The translated references are from *The Book of Gradual Sayings* tr. F.L. Woodward: Vols. I, II, & V; M.E. Hare: Vols. III&IV, London: PTS, 1932-1936. Trs. F.L. Woodward & E.M. Hare, 5 Vols., London: PTS, 1955-1970 (Reprints).
- The *Digha Nikaya*, Vols. 9-11, Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press 2525 B.E.; Eds. T.W. Rhys Davids & J.E. Carpenter, 3 Vols, London: PTS, 1890-

1911. Tr. T.W. & C.A.F. Rhys Davids, **The Dialogue of the Buddha**, 3 Vols. Reprint, Delhi: Motilal Banarsidass, 2000; (originally published London: PTS, 1899-1921). Also translated by M.Washe, **Thus Have I Heard: the Long Discourses of the Buddha**, London: Wisdom Publications, 1987.
- The **Dhammapada Atthakathâ**, Ed. H.C.Norm, **The Commentary on the Dhammapada**, 4 Vols. London: PTS, 1906; Tr. E.W. Burlingame, **Buddhist Legends**, 3 Vols. The **Jataka**, Eds. V. Fausböll, 6 Vols. London: Luzac & Co, 1877-1897; D.Anderson, **Index to the Jataka and Its Commentary**, London: Luzac & Co., 1877-1897. Tr. R. Chalmers, Vol., I; W.H.D. Rouse, Vols. II and IV; H.T. Francis & R.A. Neil Vol., III; H.T. Francis, Vol. V, E.B. Cowell & W.H.D. Rouse, Vol. VI; **The Jataka or the Stories of the Buddha's Former Births**, Cambridge: Cambridge University Press, 1895-1907, Reprint New Delhi: Munshiram Manorharlal, 1990.
- The **Khudaka Nikaya**, Vols.25-33, Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press, 2525 B.E.
- The **Majjhima Nikaya**, Vols 12-14. Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press, 2525 B.E.; Tr. I.B. Horner, **The Collection of the Middle Length Saying** 3 Vols. London: PTS, 1954, 1959; and Tr. Nanamoli and Bodhi, **The Middle Length Discourses**, Boston: Wisdom Publications, 1995.
- The **Vinaya Pitaka**, Vols. 1-8, Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press, 2525 B.E.; Ed. H. Oldenberg, **The Vinaya Pitaka**, (Texts), 5 Vols. London: PTS, 1997-2010, Tr. I.B. Horner, **The Book of the Discipline**, 6 Vols. London: PTS, 1992-1993.
- Basanta Bidari. **Lumbini' A haven of Sacred Refuge**. Nepal: Hill side Press (P)Ltd., 2003.

- Daw Mya Tin (tr.), **The Dhammapada Verses & Stories**, Delhi: Indian Books Centre, 1190.
- Edward to Extract, **Encyclopedia Britannica**, Vol.8, Chicago: the University of Chicago.
- H.R.H.Prince Chandaurnarunath, **Pâli-Thai-English-Sanskrit Dictionary**, Bangkok: Mahâjakut Râjavidyâlaya Press, 2537.
- G.P. Malalasekara, **Dictionary of Pâli Proper Names**, Vol.I&II. Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers Pvt Ltd, Reprinted 2002.
- Mahathera Ledi Sayadaw, **The Manuals of Buddhism (The Expositions of the Buddha-Dhamma)**, Bangkok: Mahamakut Buddhist University Press, 1978.
- P.V. Bapat (ed.), **2500 Years of Buddhism**, New Delhi: Publications Division, Ministry of Information and Broadcasting Government of India, 1997.
- P.A. Payutto, **Toward Sustainable Science: a Buddhist Look at Treads in Scientific, Development**, Bangkok: Buddhist Foundation, 1993.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A.Payutto), **A Constitution for Living**, 119th Edition, Bangkok: Dhammasapa Press, 2012.
- Robert C.Preble, **Britannica World Language**, Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1962.
- Roshen Dalal, **The Penguin Dictionary of Religion in India**, New Delhi: Penguin Books, 2006.
- Ven.Jampa Choskyi, "Symbolism of Animals in Buddhism", <http://ccbs.ntu.edu.tw/FULLTEXT/JR-BH/bh117490.htm>, accessed on May 1, 2016.

ความทุกข์เกิดทำให้รู้จักชีวิตที่เป็นความจริง

ผศ.กฤษณ์ท์ แสงมาศ*

คนเราเกิดมาพร้อมกับความเปลี่ยนแปลง ซึ่งความหมายของความเปลี่ยนแปลงในที่นี้ก็คือ ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่และการดับไป เหล่านี้คือความเป็นจริงของชีวิตทั้งหลาย ชีวิตที่มีความทุกข์ กับชีวิตที่มีความสุข ในแต่ละขณะ สัจธรรมสองอย่างนี้ไหลเข้าไหลออก สับเปลี่ยนหมุนเวียน เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปไม่เคยหยุดนิ่ง ไม่ละเว้นแม้แต่อายุ เพศ วัย ฐานะ เพราะธรรมชาติของสัจธรรมมันคงดำรงอยู่เหมือนกันเท่าเทียมกันเสมอไปกับสิ่งที่เรียกว่า “ชีวิต”

ชีวิตทั้งปวงเกิดขึ้นมาจากองค์ประกอบจากธาตุทั้ง ๔ มี ดิน น้ำ ลม และไฟ ชั้น ๕ มีรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณและกฎแห่งกรรม หรือธรรมชาติที่รวมตัวกันก่อให้เกิดได้แก่

๑. อุตุนิยาม (Law of enegy:Law of physical phenomena,physical ironic order หรือเหมารวมว่า Physical Laws) เป็นกฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางฝ่ายวัตถุ โดยเฉพาะความเป็นไปของธรรมชาติ แวดล้อมและความเปลี่ยนแปลง

ทางวัตถุ เช่น เรื่องลมฟ้าอากาศ ฤดูกาล ฝนตกฟ้าร้อง การที่ดอกบัวบานกลางวันหุบกลางคืน การที่ดินน้ำปุ๋ยช่วยให้ต้นไม้งาม การที่คนไอหรือจาม การที่สิ่งทั้งหลายผุพังเน่าเปื่อย เป็นต้น

๒. พีชนิยาม(Law of heredity; physical organic order; biological law)กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ หรือที่เรียกกันว่าพันธุกรรม เช่น หลักความจริงที่ว่า พืชเช่นใดก็ให้ผลเช่นนั้น พืชมะม่วงก็ออกผลเป็นมะม่วง เป็นต้น

๓. จิตตนิยาม(Psychic, Law, psychological Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิตเช่น เมื่ออารมณ์(สิ่งเร้า)กระทบประสาทจะมีการรับรู้เกิดขึ้น จิตจะทำงานอย่างไร คือมีการไหวแห่งภวังคจิต ภวังคจิตขาดตอนแล้วมรอาวัชชนะแล้วก็มีการเห็นการได้ยิน ฯลฯ มีสัมปฏิจฉันนะ สันติระณะ ฯลฯ หรือเมื่อจิตที่มีคุณสมบัติอย่างนี้เกิดขึ้นจะมีเจตสิกอะไรบ้างประกอบได้หรือประกอบไม่ได้ เป็นต้น

๔. กรรมนิยาม(Law of Karma; order of act and result; Karma laws; moral

* นธ.เอก., พ.ม.(พิเศษมัธยม), พธ.บ.(ปรัชญา) M.A. (Public Administration) อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Laws) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือกระบวนการก่อการกระทำและการให้ผลของการกระทำ หรือพูดให้จำเพาะลงไปอีกว่า กระบวนการแห่งเจตน์จำนงหรือความคิดปรุงแต่ง สร้างสรรค์ต่าง ๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่องออกไปอันสอดคล้องสมกัน เช่น ทำกรรมดี มีผลดี ทำกรรมชั่วมีผลชั่ว เป็นต้น

๕. ธรรมนิยม (The general law of cause and effect ;order of the Norm) กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันของสิ่งทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เรียกกันว่า ความเป็นไปตามธรรมดา เช่นว่า สิ่งทั้งหลายมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป เป็นธรรมดา คนย่อมมีความเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นธรรมดา ธรรมดาของคนยุคนี้นี้ มีอายุขัยประมาณ ร้อยปี ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติหรือไม่ก็ตาม ย่อมเป็นธรรมดาของสิ่งทั้งหลาย ที่เป็นสภาพไม่เที่ยง ถูกปัจจัยบีบคั้นและไม่เป็นอัตตา ดังนี้ เป็นต้น¹

องค์ประกอบทั้งหลายเหล่านั้น จัดสรรไปตามนวัตกรรมของชีวิตที่ ทำให้เกิด รูป-นาม หรือรูปธาตุกับนามธาตุ จึงเป็นปรากฏการณ์ของความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป กล่าวคือ เกิดบุญ-บาป กุศลและอกุศล ดี-ชั่ว ความสุขและความทุกข์ ที่เวียนวนอยู่กับชีวิต

ของสัตว์ทั้งหลาย

ชีวิตของคนอาจโลดแล่นอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง แต่เข้าไม่ถึงหรือสัมผัสรู้เพียงภาพลวงตาหรือมายา กับความจริงที่เคลื่อนไหวสู่ความผันแปรหรือไม่เที่ยงที่เป็นธรรมชาติที่แท้จริงเป็นเพราะว่ามนุษย์เราไม่ได้ประกอบหรือพิจารณาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ

๑. เพราะมิได้มนสิการความเกิดและดับหรือความเกิดขึ้นและความเสื่อมสิ้นไป ก็ถูกสันตติ คือความสืบทอดหรือความเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ปิดบังไว้ อนิจลักษณะจึงไม่ปรากฏดังนั้น สันตติจึงบังอนิจลักษณะ

๒. เพราะมิได้มนสิการ ความบีบคั้นกดดันที่มีอยู่ตลอดเวลาที่ถูกอิริยาบถคือความยกย่ำย เคลื่อนไหว ปิดบังไว้ ทุกลักษณะจึงไม่ปรากฏภาวะที่ทนอยู่มิได้หรือสภาวะที่คงสภาพเดิมอยู่มิได้ หรือภาวะที่ไม่อาจคงอยู่ในสภาพเดิมได้ ด้วยมีแรงบีบคั้นกดดันขัดแย้งเราภายใน ส่วนประกอบต่าง ๆ นั้น

๓. เพราะมิได้มนสิการ ความแยกย่อย ออกเป็นธาตุต่าง ๆ ก็ถูก ฆนะ คือความเป็นแห่งเป็นก้อน เป็นชิ้น เป็นอัน เป็นมวลหรือเป็นหน่วยรวมปิดบังไว้ อตตะลักษณะจึงไม่ปรากฏ สิ่งทั้งหลายที่เรียกชื่ออย่างนั้นอย่างนี้ ล้วนเกิดจากเอาส่วนประกอบทั้งหลายมา

¹ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต).พุทธธรรม(กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,พิมพ์ครั้งที่๒,๒๕๓๙),หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

รวบรวม ประชุมตั้งขึ้น เมื่อแยกย่อย ส่วนประกอบเหล่านั้นออกไปแล้ว สิ่งที่เป็น หน่วยรวมซึ่งเรียกชื่ออย่างนั้นๆ ก็ไม่มี²

จะเห็นว่า เพราะเราเข้าไม่ถึงหรือไม่ เข้าใจอย่างทะลุท้องแท้ ในกระบวนการของ การเกิดขึ้น การตั้งอยู่และการดับไปของ สังขาร หรือชีวิตตามกฎความเป็นไปตาม ธรรมชาติ ของเหตุปัจจัยของอิทัปปิจจยตาคือ³ ภาวะอันนี้ ๆ เป็นปัจจัยความเป็นไปตาม ความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย กฎที่ว่า “ เมื่อสิ่ง นี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เป็นอีกชื่อหนึ่งของหลักกฎิจสมุปบาท

กฎิจสมุปบาท ก็คือการเกิดขึ้น พร้อมแห่งธรรมทั้งหลายโดยอาศัยกัน การที่ สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดมีขึ้นหรือการ ที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกันมา⁴ ซึ่งหลักคำสอนดังกล่าวเน้น ไปสู่กฎเกณฑ์ความมีอยู่จริงของสรรพสิ่งของ โลกและชีวิต หมายความว่า ทุกสิ่งทั้งหลายทั้ง ปวงนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ ดังพุทธทวณะที่ พระพุทธเจ้าพระองค์ตรัสว่า

“ ตถาคตทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่ก็ ตามธาตุ(หลัก)นั้นก็ยังคงมีอยู่ เป็นธรรมฐิติ เป็นธรรมนิยามคือหลักอิทัปปิจจยตา...ตถาคต ตรัสรู้เข้าถึงหลักนั้นแล้ว จึงบอก แสดง วาง เป็นแบบ ตั้งเป็นหลัก เปิดเผย แจกแจง ทำให้ เข้าใจง่าย และจึงตรัสว่า จงดุสิ เพราะอวิชชา เป็นปัจจัย จึงมีสังขารฯ(ลา ภิกขุทั้งหลาย ตถาคตา(ภาวะที่เป็นอย่างนั้น)อวิตถตา(ภาวะที่ไม่ คลาดเคลื่อนไปได้)อนัญญตตา(ภาวะที่ไม่ เป็นอย่างอื่น)คือหลักอิทัปปิจจยตา ดังกล่าว มานี้แลเรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท”⁵

ดังนั้นชีวิตทุกชีวิตจึงต้องแปรปรวน ผันผวน เปลี่ยนแปลง ไม่เที่ยง ไม่คงทน ไม่ มั่นคง ตามหลักของไตรลักษณ์ โดยเฉพาะ ความทุกข์ดังคำที่ว่า “ทุกข์เท่านั้นที่เกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นที่ตั้งอยู่และทุกข์เท่านั้นที่ดับไป” โดยเฉพาะขึ้นชื่อว่าทุกข์แล้วย่อมเป็นไปดังนี้ (๑) ทุกข ทุกขตา ทุกขที่เป็นความรู้สึกทุกข์ คือความทุกข์กายทุกข์ใจ ไม่สบาย เจ็บปวด เมื่อยขบ โศกเศร้า เป็นต้นอย่างที่เราเข้าใจกัน โดยสามัญ ตรงตามชื่อ ตามสภาพที่เรียกกันว่า ทุกขเวทนา(ความทุกข์อย่างปกติที่เกิดขึ้นเมื่อ

² พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต).อิจจิงตา ทุกขตา อนัตตตา ไตรลักษณ์.(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์พระศาสนาของธรรมสภา,พิมพ์ครั้งที่ ๑๒,๒๕๕๔,หน้า ๒๓-๒๖.

³ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต).พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.(กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,พิมพ์ครั้งที่ ๑๑,๒๕๕๖,หน้า ๓๕๖.

⁴ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต).พุทธธรรม.(ฉบับเดิม)กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ศาสนาธรรมสภา,พิมพ์ครั้งที่ ๑๘,๒๕๔๕,หน้า ๗๘.

⁵ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต).พุทธธรรม.กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,พิมพ์ครั้งที่ ๖,๒๕๓๘,หน้า๗๗.

ประสบ อนุญารมณ หรือสิ่งกระทบบีบคั้น

(๒) วิปริณามทุกข์ตา ทุกข์เนื่องด้วยความผันแปรหรือทุกข์ที่แฝงอยู่ในความผันแปรของสุข คือความสุขที่กลายเป็นความทุกข์หรือทำให้เกิดทุกข์เพราะความแปรปรวน กลับกลายเป็นตนเอง(ภาวะที่ตามปกติ ก็สบายดีเฉยอยู่ ไม่รู้สึกทุกข์อย่างใดเลยแต่ครั้งได้เสวยความสุขบางอย่าง พอสุขนั้นจางลงหรือหายไป ภาวะเดิมที่เคยรู้สึกสบายเป็นปกตินั้น กลับกลายเป็นทุกข์ไป เสมือนเป็นทุกข์แฝง ซึ่งจะแสดงตัวออกมาทันที ที่ความสุขนั้นจืดจางหรือเลือนลางไป ยิ่งสุขมากขึ้นเท่าใด ก็กลับกลายเป็นความทุกข์รุนแรงมากขึ้นเท่านั้น เสมือนว่าทุกข์ที่แฝงขยายตัวตามขึ้นไป ถ้าความสุขนั้นไม่เกิดขึ้น ทุกข์เพราะสุขนั้นก็ไม่มี แม้เมื่อยังเสวยความสุขอยู่ พอนึกว่าสุขนั้น อาจจะต้องสิ้นสุดไป ก็ทุกข์ด้วยหวาดกังวล ใจหายไหวหวั่น คั่นกาลเวลาแห่งความสุขผ่านไป แล้ว ก็ทวนระลึกด้วยความละห้อยหาว่า เรา เคยมีความสุขอย่างนี้ ๆ บัดนี้สุขนั้นไม่มีเสียแล้วหนอ

(๓) สังขารทุกข์ตา ทุกข์ตามสภาพสังขาร คือสภาวะของตัวสังขารเอง หรือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดจากเหตุปัจจัย ได้แก่ขันธ ๕(รวมถึงมรรค ผล ซึ่งเป็นโลกุตระธรรม)เป็นทุกข์คือเป็นสภาพที่ถูกบีบคั้น ด้วยปัจจัยที่ขัดแย้ง มีการ

เกิดขึ้น และการสลายหรือดับไป ไม่มีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง อยู่ในกระแสแห่งเหตุปัจจัยจึงเป็นสภาพซึ่งพร้อมที่จะก่อให้เกิดทุกข์(ความรู้สึกทุกข์หรือทุกข์เวทนา)แก่ผู้ไม่รู้เท่าทันต่อสภาพและกระแสของมัน และเข้าไปฝืนกระแสอย่างทื่อด้วยความอยากความยึด (ตัณหาอุปทาน)อย่างโง่ ๆ (อวิชชา)ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องและปฏิบัติต่อมันด้วยปัญญา^๑

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ชีวิตที่ปรุงแต่งเกิดแต่ปัจจัยต่าง ๆ มาประชุมกันคือ รูปได้แก่ธาตุ ๔ มีดิน น้ำ ลมและไฟ นามได้แก่ เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ ล้วนแล้วแต่เป็นไปตามกฎของความเสื่อมสลาย และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความเสื่อมหรือความผันผวน แปรปรวน ของธาตุ ๔ ขันธ์ ๕ ทั้งหลายเหล่านั้นย่อมนำไปให้ชีวิตต้องเผชิญกับปัญหาหรือความทุกข์อันเกิดมีอยู่ในรูปนามสังขาร เมื่อเรามองเห็นความทุกข์ที่ปรากฏอยู่ในองคาพยพของสังขารที่มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว

^๑ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต).พุทธธรรม.กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,พิมพ์ครั้งที่ ๖,๒๕๓๘/หน้า๘๗.

ทำให้เรารู้จักเข้าใจความเป็นจริงว่า “ความทุกข์ที่เกิดอยู่กับชีวิตเป็นสัจธรรม ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่นไม่ได้ นอกเสียจากเราต้องยอมละอวิชชา มาเป็นวิชา หรือเป็นปัญญาจะทำให้เรามองเห็นความผันเปลี่ยนที่เป็นจริงของสังขารว่า ชีวิตเมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องเดินทางไปสู่ความเสื่อม ไม่ว่ารูป

เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ทางด้านตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้งหมดเหล่านี้เป็นเพียงปัจจัยอาศัยความสมดุลงามเหมาะสม ได้มารวมประชุมกัน สุดท้ายก็แตกสลายไปที่เดิมของใครของมัน มาอย่างไรก็ไปอย่างนั้น ด้วยเหตุนี้เมื่อคนเราเผชิญกับความทุกข์จึงทำให้รู้และเข้าใจชีวิตที่เป็นสัจจะหรือความจริงมากยิ่งขึ้น.

ศีล : เครื่องประดับในพระพุทธศาสนา

พระอธิการเวียง กิตติวณโณ,ดร.*

บทนำ

เครื่องประดับหรืออภรณ์ในพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนพวงมาลัยดอกไม้ที่นายช่างบรรจงไว้อย่างมีระเบียบ ย่อมงดงามน่าดู ควรค่าแก่การเป็นเครื่องสักการะฉันใด คนที่มีกิริยา วาจา นุ่มนวล เรียบร้อยงดงาม ควรค่าแก่ความเคารพนับถือ ยกย่องฉันนั้น ศีลเป็นเครื่องประดับอันประเสริฐ เพชรนิลจินดาและอภรณ์อันมีค่ามิใช่เครื่องประดับอันประเสริฐ เพราะไม่อาจทำกาย วาจา และใจของผู้ประดับให้งดงามได้อย่างยั่งยืน ศีลจึงเป็นเครื่องประดับทั้งกาย วาจา และใจให้มีความงดงามอยู่ตลอดเวลา คนที่มีศีลเป็นเครื่องประดับนั้นจะมีกลิ่นหอมอยู่เสมอทั้งกลางวันและกลางคืน ทั้งในเวลาที่มีชีวิตอยู่และละโลกนี้ไปแล้ว เป็นที่ชื่นชมรักใคร่ของคนทั่วไป กลิ่นศีลหอมยิ่งกว่าของหอมเหล่านี้ คือไม้จันทน์ กฤษณา และดอกอูบล ผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล เพียบพร้อมด้วยยศ และโภคทรัพย์ไป ณ สถานที่ใด ๆ ย่อมได้รับความนับถือในที่นั้น ๆ คนย่อมรักผู้สมบูรณ์

ด้วยศีลและทรศนะตั้งอยู่ในธรรม พุทธศัตย์จริง ทำหน้าที่สมบูรณ์ นักปราชญ์พิจารณา รอบคอบแล้วจึงสรรเสริญผู้ใดดำเนินชีวิตหาที่ติมิได้ ฉลาด สมบูรณ์ด้วยปัญญาและศีลผู้นั้นเปรียบเสมือนแท่งทองบริสุทธิ์ ใครเล่าจะตำหนิเขาได้ คนเช่นนี้แม้เทวดาก็ชม ถึงพรหมก็สรรเสริญ เพราะฉะนั้นจึงควรประพฤติตามผู้เป็นปราชญ์ผู้เฉียบแหลม ศึกษาเล่าเรียนมาก มีศีลลาจารวัตรเรียบร้อย เป็นพระอริยะ เป็นสัตบุรุษ มีปัญญาดี เหมือนพระจันทร์ไปตามทางของกลุ่มนักชดถุกซ์ทั้งหลายคนมีศีลไม่มีพิษไม่มีภัยต่อผู้ใด ทั้งด้วยกายและวาจา ประกอบด้วยความเมตตากรุณาแก่สัตว์ทั้งปวงอยู่เป็นนิจ¹

1. ศีลคืออะไร

ในมหาปริณิพพานสูตรกล่าวถึงเรื่องศีลว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักมีศีลเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ ในศีลอันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย อันวิญญูชนสรรเสริญแล้ว อันศันหาหิฐิไม่ลุ่มคล้ำแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิอยู่เพียงใด

* ดร., นธ.เอก., พธ.บ.ครุศาสตร์(เอกการลอนสังคมศึกษา) M.A. Ph.d.(Buddhi@Studies) อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม² พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ข้อบัญญัติที่ ท่านกำหนดทางปฏิบัติกายและวาจาทาง พระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘” แต่ผู้รู้ ทางศาสนาได้ให้ความหมายคำว่าศีลไว้ต่าง ๆ กัน เช่น ศีล แปลว่า “ปรกติ แปลว่าเย็น แปลว่า หนักแน่น มั่นคง ไม่หวั่นไหว แปลว่า ดึงาม โล่ง ว้าง แปลว่า เรียบร้อย สงบ ระวัง”³ ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ กล่าวถึงเรื่องศีลว่า คือความ ประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษา กาย และวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับ ควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดึงาม⁴ ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และ วาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่าง ถูกต้องมีผลดีสิ่งแวดล้อมที่เราเกี่ยวข้อง สัมพันธ์ มี 2 ประเภท คือ 1) สิ่งแวดล้อมทาง สังคม ได้แก่ เพื่อนมนุษย์ (ในความหมายเดิม ทางพระพุทธ ศาสนา รวมทั้งสัตว์อื่นทั้งหลาย ทั้งปวงด้วย) 2) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย 4 เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้ง เทคโนโลยี และสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติ

ศีลแบ่งเป็นหมวดใหญ่ๆ 4 หมวด คือ

หมวด 1 การรักษาวินัยแม่บทของ ชุมชน เมื่อคนอยู่ร่วมกัน หรือทางานทา กิจการร่วมกัน เป็นชุมชน เป็นหน่วยงาน เป็น องค์กร ตลอดจนเป็นประเทศชาติ จะต้อง มี กฎเกณฑ์กติกา ตลอดจนกฎหมาย เพื่อจัด ระเบียบระบบให้เกิดความเรียบร้อย ความ ประสานสอดคล้อง ความเกื้อหนุนต่อกันความ ร่วมรับผิดชอบและสามัคคี ที่จะเอื้อโอกาส หรือเป็นหลักประกันให้ชีวิตความเป็นอยู่ และ กิจการต่างๆ ดำเนินไปด้วยดี สมตาม วัตถุประสงค์แห่งชีวิตหรือกิจการของชุมชน นั้น เช่น พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีวินัย แม่บทที่เรียกชื่อเฉพาะว่า ปาฏิโมกข์ ซึ่งเรามัก เรียกกันง่าย ๆ ว่าศีล 227 ชุมชนอื่น เช่น โรงเรียนก็ต้องมีกฎกติกาที่เป็นวินัยแม่บทของ ตนเช่นเดียวกัน วินัยแม่บทสำหรับสังคม คุุณท์สหรือสังคมแห่งมนุษยชาติทั้งหมด ก็คือ ศีล 5 ซึ่งถือว่าเป็นมนุษยธรรม เพราะเป็น บรรทัดฐานที่จะทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตที่สูงกว่า สัตว์ดิรัจฉาน อยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกัน และรักษาสังคมให้มีสันติสุข สังคมมนุษย์ ส่วนย่อยลงไป เช่น ประเทศ สถาบัน องค์กร และหน่วยงานต่างๆ นอกจากจะต้องรักษาศีล

¹ อาจารย์เสถียรพงษ์ วรรณปก : แปล (เฉพาะที่เกี่ยวกับศีล), พุทธวจนะในธรรมบท.

² ติ.ม. ๑๓ / ๘๐ / ๒๕๖-๕.

³ สาลี วัคสุทธิ, ศีล สุตยอติวินัยของชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร บริษัท อนุรักษ์การพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า

⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๕.

5 แล้ว ก็ยังต้องปฏิบัติตามวินัยแม่บทที่เป็น ส่วนเฉพาะของตนเองย่อยลงไปอีก เช่น กฎหมาย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมา จรรยาบรรณ ของวิชาชีพต่างๆ เช่น จรรยาแพทย์ จรรยาบรรณของ ข้าราชการพลเรือน เป็นต้น การจัดตั้งวางระเบียบชีวิตและระบบสังคม ด้วยการบัญญัติกติกาอันชอบธรรม ที่ เรียกว่าวินัยแม่บทนั้น พึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ 1) เพื่อความสงบเรียบร้อยอยู่ ร่วมกันผาสุก 2) เพื่อความสอดคล้องประสาน กลมกลืน 3) เพื่อความเกื้อหนุนกัน โดยไม่ เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบกัน 4) เพื่อความมี ส่วนร่วมและร่วมรับผิดชอบ 5) เพื่อความ พร้อมเพรียงสามัคคี 6) เพื่อป้องกันความชั่ว และความเสื่อมเสียหาย 7) เพื่อกันคนชั่วร้าย และให้โอกาสคนดี 8) เพื่อเอื้อโอกาสให้ชีวิต และกิจการพัฒนาและดำเนินสู่จุดหมาย 9) เพื่อความดีงามงดงามมีวัฒนธรรมของสังคม 10) เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงแห่ง หลักการ

หมวด 2 การรู้จักใช้อิทธิฤทธิ์ เรารับรู้ สิ่งแวดล้อมโดยผ่านทางอิทธิฤทธิ์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้ารับรู้ใช้หูตาไม่เป็น เช่น ดู ไม่เป็น ฟังไม่เป็น แทนที่จะได้ประโยชน์ก็จะ เกิดโทษ เช่น เกิดความลุ่มหลงมัวเมา ถูก หลอกหลวงและเสื่อมเสียสุขภาพเป็นต้น ตลอดจนนำไปสู่การใช้มือและสมองเพื่อการ

แย่งชิงหรือทำลาย จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมใน การใช้ อิทธิฤทธิ์ ให้ดู ฟัง เป็นต้นอย่างมีสติ เมื่อดูเป็น ฟังเป็น เช่น ดูทีวีเป็น ฟังวิทยุเป็น รู้จักใช้ตาหู แสวงหาความรู้เป็นต้น ก็จะได้ ปัญญา ได้คุณภาพชีวิต และนำไปสู่การใช้มือ และสมองเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและทำการ สร้างสรรค์ หลักปฏิบัติที่สำคัญในการใช้ อิทธิฤทธิ์ คือ 1) รู้จักพิจารณาเลือกเฟ้นสิ่งที่ จะ ดู จะฟัง เป็นต้น แยกแยะได้อย่างรู้เท่าทันว่า สิ่งใด รายการใดดีงามหรือไม่ เป็นคุณประโยชน์ หรือเป็นโทษเป็นภัย แล้วหลีกเลี่ยงสิ่งชั่วร้าย เป็นโทษภัย และรับดูรับฟังสิ่งที่ดีงาม เป็น ประโยชน์ 2) ดู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณ รู้พอดี ไม่ ปล่อยตัวให้ลุ่มหลงมัวเมา ตกเป็นทาสของสิ่ง ที่ดูที่ฟังเป็นต้นนั้น อันจะทำให้สิ้นเปลืองเงิน ทอง สูญเสียเวลา เสียสุขภาพ เสียการงาน เสียการเล่าเรียน เป็นต้น 3) ไม่เห็นแก่ความ สนุกสนานบันเทิง ไม่ติดอยู่แค่ความพอใจไม่ ชอบใจ แต่รู้จักดู รู้จักฟัง ให้ได้คุณค่าที่ดีงาม เป็นประโยชน์สูงขึ้นไปกว่านั้น โดยเฉพาะที่ สำคัญคือ ต้องให้ได้ปัญญา และคติที่จะนำมา ใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและสังคม

หมวด 3 การหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ การหาเลี้ยงชีพเป็นพฤติกรรมหลักใน การดำเนินชีวิตของมนุษย์ ถ้ามีผู้หาเลี้ยงชีพ โดยวิธีทุจริต เป็นมิฉาชีพ นอกจากชีวิตของ

คนนั้นเองจะชั่วร้ายเสื่อมเสียแล้ว ก็จะก่อความเดือดร้อนแก่สังคมอย่างมาก จึงต้องย้ำเน้นกันอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาสัมมาชีพ และส่งเสริมให้ประชาชนฝึกฝนตนให้สามารถประกอบสัมมาชีพ คือหาเลี้ยงชีวิตโดยทางสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย สัมมาชีพพึงมีลักษณะที่สำคัญๆ ดังนี้ เป็นอาชีพการงานที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัย หรือ สร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม เป็นอาชีพการงานที่ช่วยแก้ไขปัญหา หรือสร้างสรรค์ชีวิต และสังคมในทางใดทางหนึ่ง เป็นอาชีพการงานที่ช่วยให้ผู้ทำได้พัฒนาชีวิตของตนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ทั้งด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา เป็นอาชีพการงานที่ทำลายคุณค่าของชีวิต และไม่เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต แต่ทำให้ชีวิตของตนมีคุณค่าน่าภาคภูมิใจ เป็นอาชีพการงานที่ทำให้ได้ปัจจัยเลี้ยงชีวิตมาด้วยเรี่ยวแรงกำลังกายกำลังสติปัญญา ความเพียรพยายาม ความสามารถและฝีมือของตนและทำให้ได้ฝึกฝนพัฒนาความเชี่ยวชาญจัดเจน หรือฝึกปรือฝีมือในทางสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

หมวด 4 การเสพบริโภคปัจจัยโดยใช้ปัญญา พฤติกรรมของมนุษย์ ในที่สุดก็มาลงที่การกิน ใช้ เสพ บริโภค ถ้ามนุษย์ไม่พัฒนาพฤติกรรมในการเสพบริโภค ก็จะก่อปัญหาอย่างมากทั้งแก่ชีวิต แก่สังคม และแก่โลก เพราะเขาจะกิน ใช้ บริโภคปัจจัย 4 และ

สิ่งของเครื่องใช้ทั้งหลาย รวมทั้งเทคโนโลยีด้วยโมหะ ก่อให้เกิดความลุ่มหลง มัวเมา ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ความเสื่อมเสียคุณภาพชีวิต การใช้จ่ายสิ้นเปลือง การขัดแย้ง แย่งชิง เบียดเบียนกันในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการก่อกองภาวะ เป็นต้น จึงต้องพัฒนาพฤติกรรมในการกิน ใช้ เสพ บริโภค ให้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากปัญญาที่รู้เข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของปัจจัย 4 ตลอดจนเทคโนโลยีนั้นๆ เริ่มแต่รับประทานอาหารเพื่อบำรุงเลี้ยงร่างกายให้แข็งแรงมีสุขภาพดี ไม่ใช่กินเพียงเพื่อเอร็ดอร่อย อวดโก้ อวดฐานะ หรือตื่นตามค่านิยมฟุ้งาให้เป็นการกินด้วยปัญญาที่ทำให้รู้จักประมาณในการบริโภค หรือกินพอดี ที่เรียกว่า โภชนะมัต ตัญญาตา ตลอดจนการใช้สอยสิ่งต่างๆ อย่างประหยัด ซึ่งทำให้ได้ประโยชน์มากที่สุดโดยสิ้นเปลืองน้อยที่สุดปัจจัยปฏิเสวนา หมายถึงการใช้ปัญญาทำความเข้าใจ แล้วบริโภคปัจจัยทั้งหลายให้ได้ผลตรงพอดี ตามคุณค่าแท้ที่เป็นจุดหมายของการบริโภคสิ่งนั้น ๆ ศิลปหมวดนี้มีหลักในการปฏิบัติดังนี้ 1) บริโภคด้วยความรู้ตระหนักว่าการมี-ใช้-บริโภคสิ่งเหล่านั้นมิใช่เป็นจุดหมายของชีวิต แต่มันเป็นปัจจัยเครื่องช่วยเกื้อหนุนให้เราสามารถพัฒนาชีวิต และทาการสร้างสรรคประโยชน์สุขที่สูงยิ่งขึ้นไป 2) บริโภคด้วยความรู้เท่าทันต่อ

วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภคใช้สอย
สิ่งนั้นๆ เช่น การสวมรองเท้ามีวัตถุประสงค์
เพื่อช่วยปกป้องเท้า มิให้เป็นอันตรายจากสิ่ง
กระทบกระทั่งและเชื้อโรคเป็นต้น และเพื่อ
ช่วยให้เดินวิ่งได้สะดวกรวดเร็ว ทนนาน เป็น
ต้น มิใช่สวมใส่เพื่ออวดโก้แสดงฐานะกันตาม
ค่านิยมที่เลื่อนลอย 3) บริโภคโดยพิจารณา
จัดสรรควบคุมให้ได้ปริมาณ ประเภทและ
คุณสมบัติของสิ่งที่บริโภคตรงพอดีกับ
วัตถุประสงค์ที่แท้จริง ของการบริโภคสิ่งนั้น
เช่น บริโภคอาหารในปริมาณและประเภท ซึ่ง
พอดีกับความต้องการของร่างกายที่จะช่วยให้
มีสุขภาพดี 4) สามารถละเว้นหรือเลิกเสพ
บริโภคสิ่งที่ไม่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนชีวิต เช่นสิ่ง
ที่ทาลายสุขภาพเป็นต้น โดยไม่เห็นแก่การ
เสพรส หรือความโก้หรูหา เป็นต้น⁵

2. ประเภทของศีล

2.1 จุลศีล

ในสามัญญผลสูตรพระไตรปิฎก
ภาษาไทยฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๑๔ เล่ม ๙ ข้อ
๑๐๓ กล่าวเรื่องจุลศีลว่า ดูกรมหาบพิตร
อย่างไรกษุจึงชื่อว่าเป็นถึงพร้อมด้วยศีล
กษุในธรรมวินัยนี้ ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาด
จากการฆ่าสัตว์ (2) เธอละการลักทรัพย์ เว้น

ขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้
ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤติตนเป็น
ขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่ (3) เธอละกรรมเป็น
ข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์
ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจ
ของชาวบ้าน (4) เธอละการพูดเท็จ เว้นขาด
จากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ มี
ถ้อยคำเป็นหลักฐาน ควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก
(5) เธอละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด
ฟังจากข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้นเพื่อให้คน
หมุนั้นแตกร้างกัน หรือฟังจากข้างโน้นแล้วไม่
มาบอกข้างนี้ เพื่อให้คนหมุนั้นแตกร้างกัน
สมานคนที่แตกร้างกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่
พร้อมเพรียงกันแล้วบ้าง ชอบคนผู้พร้อม
เพรียงกัน เพลิดเพลินในคนผู้พร้อมเพรียงกัน
แต่กล่าวคำที่ทำให้คนพร้อมเพรียงกัน (6) เธอ
ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ กล่าวแต่คำ
ที่ไม่มีโทษ เพราะเหตุ ขวนให้รักจับใจ เป็นของ
ชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ (7) เธอละ
คำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล
พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรถ พูดอิงธรรม
พูดอิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน (8) เธอเว้น
จากการพราหมณ์ชคามและภุตคาม (9) เธอฉัน
หนเดียว เว้นการฉันในราตรีงดจากการฉันใน

⁵ รองศาสตราจารย์จิตติมา อัครจิตติพงศ์, การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียน การพัฒนานักศึกษาตามแนวไตรสิกขา ศีล สมาธิ
ปัญญา ในรายวิชา 3563301, การจัดการพนักงานสัมพันธ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2-4 ปี
2554/1, ประจำปีการศึกษาที่ 1/2556

เวลาวิกาล (10) เธอเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรีและดูการเล่น อันเป็นข้าศึกแก่กุศล (11) เธอเว้นขาดจากการตัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ของหอมและเครื่องประพินผิว อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว (12) เธอเว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ (13) เธอเว้นขาดจากการรับทองและเงิน (14) เธอเว้นขาดจากการรับธัญ (15) เธอเว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ (16) เธอเว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี (17) เธอเว้นขาดจากการรับทาสีและทาส (18) เธอเว้นขาดจากการรับแพะและแกะ (19) เธอเว้นขาดจากการรับไก่และสุกร (20) เธอเว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า และลา (21) เธอเว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน (22) เธอเว้นขาดจากการประกอบพฤติกรรมและการรับใช้ (23) เธอเว้นขาดจากการซื้อขาย (24) เธอเว้นขาดจากการโกงด้วยตราขัง การโกงด้วยของปลอม และการโกงด้วยเครื่องตวงวัด (25) เธอเว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวง และการตลบตะแลง (26) เธอเว้นขาดจากการดัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และการรบกวน

แม้ข้อนี้ก็ เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง⁶

2.2 มัชฌิมศีล

ในสามัญญผลสูตรกล่าวถึงมัชฌิมศีลว่า (1) ภิกษุเว้นขาดจากการพรากพืชคามและภุตคาม (2) ภิกษุเว้นขาดจากการบริโภคน้ำที่ทำการสะสมไว้ (3) ภิกษุเว้นขาดจากการดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล (4) ภิกษุเว้นขาดจากการชวนขวยเล่นการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (5) ภิกษุเว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ (6) ภิกษุเว้นขาดจากการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายอันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว (7) ภิกษุเว้นขาดจากการตริจฉานกถา (8) ภิกษุเว้นขาดจากการกล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกัน (9) ภิกษุเว้นขาดจากการประกอบพฤติกรรมและการรับใช้ (10) ภิกษุเว้นขาดจากการพูดหลอกลวง และการพูดเลียบ⁷

2.3 มหาศีล เป็นศีลสำหรับผู้ที่มีมุ่งสู่ความบริสุทธิ์ และความสงบสุขของชีวิต เพราะเป็นการเกื้อกูลต่อการทำภูมิจิตให้สูงยิ่งขึ้นไป เพื่อความหมดจดแห่งศีล และให้เป็นไปเพื่อสมาธิ สมาธิเปรียบเสมือนเลือดที่คอยหล่อเลี้ยงร่างกายให้อยู่ ถ้าหากมนุษย์ขาดสมาธิแล้ว เหมือนกับร่างกายที่ขาดน้ำ(เลือด) ที่คอยสนับสนุนให้เกิดปัญญาได้

⁶ สาลิ วัคคหี, ศีลสูตรของคัมภีร์ของศาสนาพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕-๒๖.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗-๓๐.

3. ศิลกับเป้าหมายชีวิต

เป้าหมายชีวิตของมนุษย์ทั้งหลายนั้น มีอยู่ด้วยกัน 3 ระดับ ได้แก่

3.1 เป้าหมายบนดิน คือ การดำเนินชีวิตที่มีความสุข มีความสงบ ไม่เดือดร้อนเป็นทุกข์กาย หรือทุกข์ใจ

3.2 เป้าหมายบนฟ้า คือ การได้บังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หรืออย่างน้อยได้เกิดมาเป็นมนุษย์อีกครั้ง ไม่ต้องพลัดตกไปสู่อบาย คือเกิดเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย หรือสัตว์เดรัจฉาน

3.3 เป้าหมายเหนือฟ้า คือ การกำจัดกิเลสอาสวะ เพื่อบรรลุธรรมผลนิพพาน การจะบรรลุถึงเป้าหมายได้นั้น สิ่งที่ต้องกระทำเป็นอันดับแรก คือ ต้องทำทาน เพราะทานเป็นเหตุให้ได้ทรัพย์สมบัติ ซึ่งเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตให้มีความสุขสบาย

3.1.1 ศิลกับเป้าหมายบนดิน

เมื่อมีสมบัติหล่อเลี้ยงกาย สิ่งที่ต้องได้ถัดมา คือ การมีชีวิตที่สงบสุข ปราศจากทุกข์โศก ภัย หรือการเบียดเบียน ซึ่งสิ่งที่จะเป็นเครื่องป้องกันมิให้คนในสังคมเบียดเบียนกัน ก็คือศีลนั่นเอง เพราะศีลเป็นเครื่องควบคุมกาย วาจา ของคนให้เรียบร้อย ทำให้ไม่มีการเบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินซึ่ง

กันและกัน ดังนั้น เพื่อความสุข และความปลอดภัย แต่ละคนจะต้องรักษาศีลของตนเองไว้ให้มั่นคง

3.1.2 ศิลกับเป้าหมายบนฟ้า

นอกจากศีลจะเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแล้ว ศีลยังเป็นหลักประกันที่จะทำให้ไม่ต้องไปสู่อบาย หรืออย่างน้อยก็ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีอายุขัยยืนยาว เพราะไม่ได้ไปเบียดเบียนทำร้ายใคร จึงทำให้ร่างกายที่เหมาะสม สำหรับทำความดี และยังสามารถใช้ทรัพย์ที่มีให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเต็มที่อีกด้วย

3.1.3 ศิลกับเป้าหมายเหนือฟ้า

การรักษาศีลไม่เพียงเป็นเหตุให้ได้บรรลุเป้าหมายของชีวิตในภพชาตินี้ คือการมีชีวิตที่สงบสุข ปราศจากทุกข์โศก ภัย หรือบรรลุเป้าหมายในภพชาติเบื้องหน้า คือการเกิดในสุคติสวรรค์เท่านั้น แต่ศีลยังเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณธรรมทั้งหลายของมนุษย์ ประดุจแผ่นดินเป็นที่รองรับของการงานทั้งปวง⁸

⁸ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) , พุทธธรรมปรับปรุงขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ 5 , (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2551),หน้า 419-420

4. เจตนารมณ์ของศีล ๕

เจตนารมณ์ของศีล คือ มุ่ง
ให้มนุษย์ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่
เบียดเบียนกัน ยังครอบคลุมถึงการจัดระบบ
โครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่าง
มนุษย์กับสังคมและสภาพแวดล้อม ยัง
สามารถแก้ไขปัญหาสังคมยุคใหม่ได้ทั้งหมด
แทนที่จะเป็นเพียงการละเมิดกันระหว่าง
บุคคลกับบุคคลแบบตรงไปตรงมาเท่านั้น
ตัวอย่างเช่น

ศีลข้อ 1 ไม่ใช่แค่เพียงการห้ามฆ่า
สัตว์ แต่ต้องครอบคลุมถึงปัญหาความรุนแรง
ต่าง ๆ เช่น ปัญหาเด็กนักเรียนตีกัน การทำ
แท้ง การชุมนุมที่ไม่เบียดเบียนสิทธิเสรีภาพ
ของผู้อื่น

ศีลข้อ 2 ไม่ใช่แค่เพียงการห้ามลัก
ทรัพย์ แต่ต้องครอบคลุมถึงปัญหาการลัก
ทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทุจริตเชิง
นโยบาย การฉ้อการประมุข การละเมิด
ทรัพย์สินทางปัญญา

ศีลข้อ 3 ไม่ใช่แค่เพียงการห้าม
ประพฤติดูในกาม แต่ต้องครอบคลุมถึง
ปัญหาโสเภณี ปัญหาการมีกิ๊ก (มีเพศสัมพันธ์)
การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

ศีลข้อ 4 ไม่ใช่แค่ห้ามพูดปด แต่ต้อง

ครอบคลุมถึงปัญหาการโฆษณาสินค้าแบบ
เกินจริง การหาเสียงของนักการเมืองโดยไม่
ทำตามคำหาเสียง การบิดเบือนข่าวของ
นักข่าวสื่อสารมวลชน

ศีลข้อ 5 ไม่ใช่แค่เพียงการห้ามดื่ม
สุราและเมรัย แต่ต้องครอบคลุมถึงเสพติด
และสิ่งมอมเมาในรูปแบบใหม่ ๆ เช่น เกมอี
เล็กทรอนิกส์ที่มอมเมาเยาวชน หรือต่าง ๆ ที่
มอมเมาประชาชนให้หลงผิด⁹

สรุป

ศีล คือที่มาของอำนาจในโลก เป็น
กำลังหาที่เปรียบมิได้ผู้ที่มีศีลย่อมเกิดความ
กลัวกลัวในการที่จะไม่ประพฤติผิดศีลเพราะ
เห็นแก่อำมิสแม้มีโอกาส บุคคลสำคัญของโลก
ที่มีชื่อเสียงแล้วแต่ยึดมั่นในศีล เป้าหมายชีวิต
ของสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้น มีอยู่ด้วยกัน 3
ระดับ คือ (1) เป้าหมายปัจจุบัน คือ การ
ดำเนินชีวิตที่มีความสุข มีความสงบ ไม่
เดือดร้อนเป็นทุกข์กาย หรือทุกข์ใจ (2)
เป้าหมายในอนาคต คือ การได้บังเกิดในสุคติ
โลกสวรรค์ หรืออย่างน้อยได้เกิดมาเป็นมนุษย์
อีกครั้ง ไม่ต้องพลัดตกไปสู่อบาย มี
ความก้าวหน้าในชีวิตและนำไปสู่ความ
เจริญรุ่งเรือง มีความมั่นคง ยั่งยืนตลอดไป

⁹ ออมร อำไพรุ่งเรือง . การศึกษาพฤติกรรม การรักษาและการล้างละเมิดศีล 5 ของพุทธศาสนิกชนกรุงเทพมหานคร
โครงการ "สัมมนาวิทยานิพนธ์ดีเด่น" ประจำปี 2554 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ , 2554), หน้า 162-163

(3) เป้าหมายสูงสุด การกำจัดกิเลสอาสวะ เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน การจะบรรลุถึง เป้าหมายทั้งสามระดับได้นั้น สิ่งที่ต้องทำเป็น อันดับแรก คือ ต้องทำทาน เพราะทาน เป็น เหตุให้ได้ทรัพย์สมบัติ ซึ่งเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง ชีวิตให้มีความสุขสบาย มหาศีล เป็นศีล สำหรับผู้ที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์ และความสงบสุข ของชีวิต เพราะเป็นการเกื้อกูลต่อการทำกุมิ จิตให้สูงยิ่งขึ้นไป เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้ บริสุทธิ์ เพื่อเป็นเครื่องกั้นความทุจริต ทำจิต ให้ร่าเริง ศีลเป็นกำลังอย่างยิ่ง เป็นอาวุธอย่าง สูงสุด เป็นอารมณ์อันประเสริฐ เป็นเกราะ กำบังอันน่าอัศจรรย์ ศีลเป็นสะพาน เป็น มหาอานาจ เป็นกลิ่นที่หอมอย่างยอดเยี่ยม เป็นเครื่องลูบไล้อันประเสริฐ บุคคลผู้สมบูรณ์ ด้วยศีล ย่อมหอมฟุ้งไปทั่วทุกทิศ เป็น เครื่องประดับกาย วาจา และใจของมนุษย์ที่ ไม่เปลืองค่าใช้จ่ายด้วยเงินตรา ไม่ต้องเข้าไป ร้านเสริมสวย ถ้าหากบุคคลใดใช้ศีลเป็น เครื่องประดับแล้วก็จะเป็นการช่วยลด ค่าใช้จ่ายของประเทศได้เป็นอย่างดี โดยไม่ ต้องนำเครื่องเสริมสวยจากต่างประเทศ และ ไม่เคยล้าสมัยแต่มีความทันสมัยแบบยั่งยืน ตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

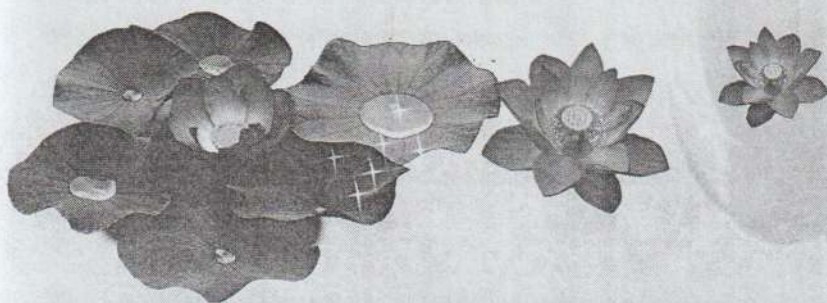
พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง
พ.ศ. 2514 เล่ม 9

อาจารย์เสถียรพงษ์ วรรณปก : แปล
(เฉพาะที่เกี่ยวกับศีล), พุทธวจนะในธรรม
บท. ลำลี รักสุทธิ. ศีล สดุดยอดวินัยของชาว
พุทธ, กรุงเทพมหานคร บริษัท ธนัธการ
พิมพ์จำกัด. 2543.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)
. พุทธธรรมปรับปรุงขยายความ. พิมพ์ครั้งที่
ที่ 5 . กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก
จำกัด. 2551.

อมร อำไพรุ่งเรือง . การศึกษา
พฤติกรรมการรักษาและการล่วงละเมิดศีล 5
ของพุทธศาสนิกชนกรุงเทพมหานคร.โครงการ
“สัมมนาวิทยานิพนธ์ดีเด่น” ประจำปี 2554.

รองศาสตราจารย์จิตติมา อัครธิ
พงศ์, การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียน การ
พัฒนานักศึกษาตามแนวไตรสิกขา ศีล
สมาธิ ปัญญา ในรายวิชา 3563301, การ
จัดการพนักงานสัมพันธ์ของนักศึกษา
สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2-4 ปี
2554/1, ประจำปีการศึกษาที่ 1/2556

ทหารเสือของพระเจ้าตากสิน (ตอนที่ ๑ ประวัติ)

ผศ.(พิเศษ) ชาลี ชื่นรัมย์*

แนวคิด

เมื่อผู้คนมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เป็นกลุ่มเป็นก้อนเป็นชุมชนหรือเป็นชุมชนชน หรือเป็นสังคมหรือเป็นประเทศชาติ ก็ จำเป็นต้องมีผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง ผู้ปกครองก็จะทำหน้าที่ใช้อำนาจบังคับให้ผู้ใต้ปกครองดำเนินไปตามบรรทัดฐานของสังคม ถ้าใครฝ่าฝืนก็จะได้นำมาลงโทษตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผนส่วนที่ว่าใครจะเป็นผู้ปกครองและใครจะเป็นผู้วางระเบียบ กฎเกณฑ์กฎหมายนั้น ในแต่ละสังคมอาจ แตกต่างกันแล้วแต่แนวคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ของแต่ละสังคม โดยทั่วไปแล้วการ ปกครองแยกออกได้ 2 รูปแบบ¹ คือ การ ปกครองระบบเผด็จการ กับการปกครอง ระบบประชาธิปไตย

การปกครองระบบเผด็จการ เป็น การปกครองโดยชนกลุ่มน้อย ผู้ถูกปกครองซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีสิทธิ์มีเสียง ตั้งแต่การ เลือกตัวผู้ปกครอง การวางระเบียบกฎเกณฑ์ กฎหมาย การแสดงความคิดเห็นทุกสิ่งทุกอย่างในการปกครอง ในการควบคุมสังคม

ดำเนินตามคำสั่งของผู้ปกครอง

การปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองสังคมโดยประชาชนซึ่ง ประชาชนอาจเข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง โดยตรงหรือเลือกตัวแทนเข้าไปดำเนินงาน แทนก็ได้ใช้กฎหมายระเบียบแบบแผนการ กระทำในระดับสังคม ทั้งหลายนอกจากความ เห็นชอบของประชาชนในกรณีที่ประชาชนไม่ พึงพอใจบุคคลดังกล่าวก็สามารถถอดถอน ได้ ตามกฎหมาย

การสถาปนาสถาบันการปกครอง

ทำไมบรรพบุรุษของเราจึงสถาปนา การปกครองขึ้นมา เมื่อสถาปนาขึ้นมาแล้ว ควรจะจัดการกับสถาบันการปกครองอย่างไร และเพื่ออะไร คำว่า การปกครอง (Government) หมายถึงการบริหารวาง กฎระเบียบสำหรับสังคมให้มีความสงบสุข

อริสโตเติล ให้ทัศนะไว้ว่า รัฐเป็น แหล่งรวมของครอบครัวและหมู่บ้าน โดยรัฐมี วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างชีวิตของประชาชน พลเมืองให้สุขสมบูรณ์อย่างพอเหมาะพอสม

* นธ.เอก, ปธ.๖, พธ.บ.(สังคมวิทยา) M.A. Sociology อาจารย์พิเศษสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ส่วนทัศนะตามแนวพุทธศาสตร์ การปกครอง หมายถึง ชาติ คำว่า ชาติตามแนวพุทธศาสตร์ หมายถึง การเกิด กล่าวคือ การเกิดเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์โลกหรือเป็นประเทศชาตินั้นจำเป็นจะต้องมีการปกครอง ดังนั้น เมื่อมีการเกิดก็ต้องมีการเมืองการปกครองเข้ามาเกี่ยวข้องโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยง อันที่จริงแล้วมนุษย์จะเกิดมาแล้วอยู่คนเดียวโดดๆ มนุษย์ก็ต้องปกครองหรือบริหารตนเองโดยวิธีการตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อปกครองตนเองจะได้บริหารชีวิตโดดเดี่ยวๆตายให้ดำเนินไปโดยตลอดรอดฝั่งมรรคผลนี้ เมื่อมนุษย์มีประชากรเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ มนุษย์ไม่มีทางเลือกอื่นใดเท่ากับการเลือกสมาชิกคนใดคนหนึ่งมาทำหน้าที่ดูแลลูกหลานแล้วก็ขยายออกไปเป็นหมู่บ้านจึงกลายเป็นผู้ใหญ่อำนาจนั้น ตลอดจนจนสมมติราชเป็นที่สุดยอดแห่งการกระบวนกรปกครองในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

ฉะนั้นสถาบันการเมืองการปกครองจึงอุบัติขึ้นมาด้วยความพร้อมใจของประชาชนผู้ไม่ชอบอยู่เป็นอิสระเหมือนธรรมชาติ ทหารเสือเหล่านี้มีไว้เพื่อป้องกันประเทศหรือไม่มีไว้เพื่อรุกรานประเทศเพื่อนบ้าน ทุกๆประเทศในอดีตต้องมีทหารเสือเพื่อป้องกันประเทศหรือไม่มีไว้เพื่อรุกรานต่างประเทศเป็นต้น

ดังนั้นสรุปได้ความว่าพระเจ้าตากสินเป็นทั้งนักการทหาร นักการเมืองการปกครองและบริหารไปในตัวโดยมีหกทหารเสือช่วยเหลือในการทหาร การเมืองการปกครองและการบริหารบ้านเมืองหรือประเทศชาติต่อไป หกทหารเสือที่ว่านั้น คือ

1. ทหารเสือจากนครรัฐสุรินทร์โดยการนำเฉียงปุม แต่ดั้งเดิมตั้งอยู่ที่เมืองที่ (State of City Surin) ตามประวัติแล้ว เฉียงปุมพร้อมทั้งพรรคพวกตั้งขึ้นที่นครรัฐเมืองที่ปัจจุบัน นครรัฐเมืองที่ อยู่ที่ตำบลเมืองที่ อ.เมือง จ.สุรินทร์ หลังจากนั้นได้นครรัฐเมืองที่ ไปตั้งอยู่ที่หมู่บ้านปะทายสมันพร้อมทั้งเปลี่ยนชื่อนครรัฐเมืองที่มาเป็นนครรัฐเมืองสุรินทร์ในปัจจุบัน

2. ทหารเสือจากนครรัฐเมืองลิง, เมืองลิง (State of CityLerng, City Ling, CityLeeng) นครรัฐเมืองลิง โดยการนำเฉียงสง ตั้งอยู่ที่ หมู่บ้านเมืองลิง ตำบลเสาระพระ อำเภอสระพระ จังหวัดสุรินทร์

เฉียงสง เป็นผู้มาตั้งเมืองลิงเมื่อปี พ.ศ. 2220 หรือ 2260 พร้อมคณะครอบครัวอย่าง 50 -100 ครอบครัว ขึ้นไป หรือมีประชากรอย่างน้อย 250-1,000 คน ขึ้นไป โดยมีเฉียงสง หรือขุนสงเป็นเมืองคนแรก ในสมัยอยู่จำปาศักดิ์เฉียงสง หรือขุนสงมีหน้ารับชอบในเรื่องการคลัง เฉียงสงเป็นอดีตของลูก

¹ ทิศวง ธรรมพันทา, สังคมวิทยาเบื้องต้น., เรื่องเดียวกัน, หน้า 153.

นักรบจากจีน ผ่านลังกะสุกะ ผ่านจำปาศักดิ์มาแล้ว เมื่อได้นำคณะมาตั้งถิ่นฐาน ณ เมืองลิง สิ่งแรกที่เจ้าเมืองจะต้องทำก็คือ ให้คณะสำรวจพื้นที่ กล่าวคือสถานที่แห่งใดเหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย สถานที่ใดเหมาะสมแก่การทำอะไรทำนาและทำสวนและมีแหล่งน้ำธรรมชาติหรือไม่ เฉพาะในเมืองลิงนี้มีครบทุกอย่าง สถานที่ตั้งถิ่นฐานเป็นเนินคล้ายภูเขาไฟระเบิดและดับสนิทแล้ว ส่วนบริเวณรอบเนินเป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ ห่างไปอีกประมาณ 1 กิโลเมตรคือแม่น้ำลำชี นับเป็นเมืองที่เหมาะสมมากที่สุดในบรรดาการตั้งเมือง

เมืองลิงอยู่ห่างจากเมืองที่หรือเมืองสุรินทร์ประมาณ 30-40 กิโลเมตร ใช้เวลาไปมาหาสู่กันประมาณวันหนึ่ง เมืองลิงอยู่ห่างจากเมืองแปะประมาณ 30-50 กิโลเมตร เมืองแปะอยู่ห่างจากเมืองตะลุง ประมาณ 30-50 กิโลเมตร เมืองแปะอยู่ห่างจากเมืองแสงสงส์ประมาณ 30-50 กิโลเมตร, เมืองลิงอยู่ห่างจากเมืองกุดหวายประมาณ 30-50 กิโลเมตร เมืองกุดหวายอยู่ห่างจากเมืองจารพัดประมาณ 30-50 กิโลเมตร เมืองจารพัดอยู่ห่างจากเมืองสังฆะประมาณ 30-5 และเมืองสังฆะอยู่ห่างจากเมืองซุขันธ์ ประมาณ 40-60 กิโลเมตร ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนั้นจะใช้เวลาติดต่อกันประมาณวันหนึ่งถึงสองวันเท่านั้น

นับว่าเป็นการวางยุทธศาสตร์ไว้อย่างดีเยี่ยมนี้คือภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของกวยในอดีตและอนาคตที่ได้วางแผนผังทางยุทธศาสตร์แผนผังของความเจริญของบ้านเมืองและการสื่อสารติดต่อกันให้ลูกหลานไว้อย่างเรียบร้อย

3. ทหารเสือจากนครรัฐเมืองหนองกุดหวาย โดยการนำเจียงสี ตั้งอยู่ที่อ.รัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ในบรรดาผู้นำเหล่านี้ เจียงสีเป็นผู้ที่บทบาทโดดเด่นมากที่สุด ได้สร้างชุมชนบ้านเมืองเตาขึ้นและขยายบ้านเมืองไปที่อื่นๆ เพราะเป็นผู้ที่ชอบท่องเที่ยวไปมา เช่น ไปทำไร่ที่ต่งแสนตอในเขตอำเภอสตึก ในระหว่างที่ทำไร่อยู่นี้ก็มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นที่ทำให้เกิดเป็นตำนานสืบต่อมาก็คือ ได้มีช้างเผือกของพระเจ้าเอกทัศกษัตริย์มณฑลอยุธยา เข้ามากินพริกและมะเขือที่เจียงศรีปลูกไว้และเดินไปทางทิศตะวันตก พวกเสนาที่เดินทางตามช้างเผือกมาแต่กรุงศรีอยุธยาผ่านมาเห็นเจียงศรีจึงหยุดถาม เจียงศรีก็ชี้บอกให้ พวกเสนาจึงได้ขอร้องให้เจียงศรีไปด้วยเพราะเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับช้าง ในที่สุดก็ตามไปทันในเขตจังหวัดศรีสะเกษ เจียงศรีแสดงความสามารถจับช้างได้ ทางพวกเสนาเลยขอร้องให้ช่วยนำช้างมาส่งถึงกรุงศรีอยุธยา เป็นความดีความชอบเลยได้พระราชทาน

บรรดาศักดิ์ให้เป็นพระศรีนครเตา ครองเมืองเตาและหัวเมืองใกล้เคียง แต่ในบั้นปลายชีวิตพระสินครเตาถูกสั่งให้ประหารชีวิต อันเนื่องมาจากทางกรุงฯ มีหนังสือผ่านมาทางเมืองเตาเพื่อให้ส่งต่อไปยังเมืองอุบล เพื่อยุทธยาพระศรีนครเตาแกะตราครึ่งเปิดดู ทำให้เมื่อไปถึงเจ้าเมืองอุบลแล้ว เจ้าเมืองอุบลไม่ยอมรับและรายงานกลับไปยังกรุงศรีอยุธยาโปรดให้ลงโทษประหารชีวิตพระศรีนครเตาพระศรีนครเตาเลยหนีไปหลบซ่อนตัวอยู่ที่บ้านไพรขลา อ.ชุมพลบุรี และสิ้นชีวิตที่นั่น

4. ทหารเสียจากนครรัฐเมืองอัจจะปะนิงหรือนครรัฐสังฆะหรือนครรัฐสังฆะ โดยการนำเฉียงชะที่อยู่หมู่บ้านสังฆะ อ.สังฆะ จ.สุรินทร์

นานมาแล้ว ประมาณ พ.ศ. 181¹ ก่อนจุลศักราช 1,000 ปีมีชาวบ้านป่าซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย (Minority tribe) เรียกกันว่าพวกข่า กูย และกวยตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ตามป่าดงแขวงเมืองอัตปือแสนปางแถบเมืองจำปาศักดิ์ ผังซ้ายแม่น้ำโขงประเทศลาวในปัจจุบันนี้²

เมื่อถูกยกลาวรุกราน หรือกระทุงอย่างที่เขาถูกยกลาวไม่ได้ ก็รวบรวมสมัครพรรคพวกหาที่ทำกินใหม่ พ.ศ. 2220 กูยหลายกลุ่มได้อพยพลงมาจากตะวันตกเฉียงใต้ข้ามแม่น้ำโขงเข้ามายังประเทศไทยมายังดินแดนอีสานฝ่ายใต้ที่ยังรกร้างว่างเปล่าอยู่ชาวไทยเจ้าของถิ่นแถบนั้นเสื่อมอำนาจเนื่องจากขอมที่ตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองพิมายได้ยกทัพมารบจนทำให้คนไทยต้องถอยร่นไปอยู่ที่อื่น พวกกูยจึงตั้งเป็นชุมชนต่างๆ อาศัยดินแดนแถบนี้ทำไร่ไถนาหาของป่าเลี้ยงชีพสืบกันมาด้วยความเป็นสุข

5. ทหารเสียจากนครรัฐจาร์พัต โดยการนำเฉียงไชย ตั้งอยู่ที่ ตำบลจาร์พัต อ.ระแงง จังหวัดสุรินทร์

ประวัติของเขียดกูยนครรัฐจาร์พัต

นานมาแล้ว ประมาณ พ.ศ. 181¹ ก่อนจุลศักราช 1,000 ปีมีชาวบ้านป่าซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย (Minority tribe) เรียกกันว่ากูย และกวยตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ตามป่าดงแขวงเมืองอัตปือแสนปางแถบเมืองจำปาศักดิ์ ผังซ้ายแม่น้ำโขงประเทศลาวในปัจจุบันนี้²

¹ อมรวงศ์วิจิตร, หม่อม (ม.ร.ว. ปฐม คนจร) "ตำนานเมืองนครจำปาศักดิ์" ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 43 (พระนคร, โรงพิมพ์คุรุสภา : 2513) น.186

² ราชบัณฑิตยสถาน อักษรานุกรณภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 3 (พระนคร, โรงพิมพ์พระจันทร์ : 2507) น.1468

¹ อมรวงศ์วิจิตร, หม่อม (ม.ร.ว. ปฐม คนจร) "ตำนานเมืองนครจำปาศักดิ์" ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 43 (พระนคร, โรงพิมพ์คุรุสภา : 2513) น.186

² ราชบัณฑิตยสถาน อักษรานุกรณภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 3 (พระนคร, โรงพิมพ์พระจันทร์ : 2507) น.1468

เมื่อถูกยอถูกลาวรุกราน หรือกระทุกอย่างที่เขาถูกยออดทนไม่ได้ ก็รวบรวมสมัครพรรคพวกหาที่ทำกินใหม่ พ.ศ. 2220 ถูกหลายกลุ่มได้อพยพลงมาจากตะวันตกเฉียงใต้ข้ามแม่น้ำโขงเข้ามายังประเทศไทยมาอยู่ดินแดนอีสานฝ่ายใต้ที่ยังรกร้างว่างเปล่าอยู่ชาวไทยเจ้าของถิ่นแถบนั้นเสื่อมอำนาจเนื่องจากขอมที่ตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองพิมายได้ยกทัพมารบจนทำให้คนไทยต้องถอยร่นไปอยู่ที่อื่น พวกถูกยอจึงตั้งเป็นชุมชนต่างๆ อาศัยดินแดนแถบนี้ทำไร่ไถนาหาของป่าเลี้ยงชีพสืบกันมาด้วยความสุข

6. ทหารเสือจากนครรัฐดงลำดวน โดยการนำตากะจะและเจียงซันซ์ ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านดวนใหญ่ ตำบลดวนใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ

ประวัติของเจียดกยูนครรัฐดงลำดวน

นานมาแล้ว ประมาณ พ.ศ. 181¹ ก่อนจุลศักราช 1,000 ปีมีชาวบ้านป่าซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย (Minority tribe) เรียกกันว่าถูกยอ และกวยตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ตามป่าดงแขวงเมืองอัตปือแสนปางแถบเมืองจำปาศักดิ์ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงประเทศลาวในปัจจุบันนี้²

เมื่อถูกยอถูกลาวรุกราน หรือกระทุกอย่างที่เขาถูกยออดทนไม่ได้ ก็รวบรวมสมัครพรรคพวกหาที่ทำกินใหม่ พ.ศ. 2220 ถูกหลายกลุ่มได้อพยพลงมาจากตะวันตกเฉียงใต้ข้ามแม่น้ำโขงเข้ามายังประเทศไทยมาอยู่ดินแดนอีสานฝ่ายใต้ที่ยังรกร้างว่างเปล่าอยู่ชาวไทยเจ้าของถิ่นแถบนั้นเสื่อมอำนาจเนื่องจากขอมที่ตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองพิมายได้ยกทัพมารบจนทำให้คนไทยต้องถอยร่นไปอยู่ที่อื่น พวกถูกยอจึงตั้งเป็นชุมชนต่างๆ อาศัยดินแดนแถบนี้ทำไร่ไถนาหาของป่าเลี้ยงชีพสืบกันมาด้วยความสุข

¹ อมรวงศ์วิจิตร, หม่อม (ม.ร.ว. ปฐม คนจร) "ตำนานเมืองนครจำปาศักดิ์" ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 43 (พระนคร, โรงพิมพ์คุรุสภา : 2513) น.186

² ราชบัณฑิตยสถาน อักษรานุกรณภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 3 (พระนคร, โรงพิมพ์พระจันทร์ : 2507) น.1468

การแต่งแบบไทย

ไชยรัตน์ ปัญญาเอก*

พูดให้ถูก หมั้นก็เป็นหมั้น...แต่งก็เป็น
แต่ง... ฉลองมงคลสมรสก็ฉลองมงคล
สมรส

หลายคนคงเคยได้ยินได้เห็นข่าวงาน
แต่งของคู่รักของญาติพี่น้อง เพื่อนพ้องน้องพี่
หรือคนที่เคยรู้จักมักคุ้น และบุคคลในวงการ
บันเทิง ที่นำเสนอออกมา ซึ่งในข่าวเขาบอกว่า
เป็นภาพบรรยากาศงานแต่งงานของคนนั้นคน
นี้...จนหลายๆคนที่คุ้นกับชื่อของดาราที่พูดถึง
บางคนก็เคยมีข่าวเรื่องการแต่งงานครั้งแล้ว
ครั้งเล่า จนพวกเราอาจเรียกผิดเรียกถูกกับพิธี
การนั้นว่า นี่มันงานฉลองมงคลสมรส นี่ เรา
ท่านได้ยินก็เลยคิดว่า ส่วนมากนี้นักข่าว
บันเทิงมักนำเสนอข่าวหรือเขียนข่าวเกี่ยวกับ
เรื่องงานแต่งของคนในวงการผดุงๆ ซึ่ง
หลายคนอาจมองว่าไม่เห็นเป็นไรเลย จะเรียก
ยังไงก็ไม่ต่างกัน มันก็จัดงานเดียวกัน แต่
หลายคนกลับมองว่าสื่อควรที่จะใช้คำให้
ถูกต้อง เรียกให้ถูกต้อง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี
ของการใช้ภาษาปัจจุบันการแต่งงานนั้นมี
หลากหลายขั้นตอนมากๆ ซึ่งจะจัดแบบไหนก็
แล้วแต่ความสะดวกของเจ้าภาพ หรือสะดวก
ในเรื่องของการเงิน โดยปกติแล้วเขาจะจัดกัน
ดังนี้

"งานหมั้น"

เป็นพิธีที่จัดขึ้นโดยฝ่ายชายให้ผู้ใหญ่
ที่นับถือหรือพ่อแม่ เป็นคนไปทาบถามสู่ขอ
ฝ่ายหญิงที่ตนเองรัก ซึ่งในพิธีนั้นฝ่ายหญิงก็จะ
มีการเรียกค่าสินสอด ส่วนฝ่ายชายนั้นก็จะมี
หน้าที่ต่อรอง ซึ่งการต่อรองนั้นก็ทำเป็นพิธี
เท่านั้นเมื่อพูดคุยตกลงค่าสินสอดกันแล้วก็จะ
เป็นการกำหนดวันแต่งงานซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความ
พร้อมของฝ่ายชายเป็นหลัก บางทีอาจแต่ง
หลังจากหมั้นหมายแล้วเดือนสองเดือนหรือ
บางทีอาจเป็นปีสองปีจึงจะแต่ง หากพูดคุยกัน
เสร็จแล้วก็จะเป็นการหมั้นหมายกันไว้ก่อน
โดยการที่ฝ่ายชายสวมแหวนหมั้นฝ่ายหญิง
แล้วฝ่ายหญิงสวมแหวนหมั้นให้กับฝ่ายชาย
หรือจะมอบค่าสินสอดจำนวนหนึ่งไว้ให้กับ
ฝ่ายหญิงก่อนเพื่อเป็นการแสดงถึงการหมั้น
หมายกันไว้ แล้วก็รวันแต่งตามกำหนดการที่
ผู้ใหญ่วางไว้ อนึ่งตามโบราณว่ากันไว้ หาก
ฝ่ายชายเป็นผู้ถอนหมั้น ค่าสินสอดที่วางไว้จะ
ตกเป็นของฝ่ายหญิงทันที ฝ่ายชายไม่สามารถ
เรียกคืนค่าสินสอดได้ แต่ถ้าหากฝ่ายหญิงเป็น
คนถอนหมั้นเองฝ่ายชายสามารถเรียกคืนค่า
สินสอดได้เป็นสองเท่า หรือตามคนเฒ่าคนแก่
พูดว่า ปรับบาทชี้บาท

* ปก.ศ.สูง, ศ.ศ.บ. การจัดการ (บริหารงานทั่วไป) ศ.ช.ม. (การบริหารการศึกษา) ผู้อำนวยการส่วนสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

"งานแต่ง"

หลังจากหมั้นหมายกันแล้ว ก็จะมีงานแต่งงานมา ซึ่งถือเอาฤกษ์ยามยามดีเป็นหลักแต่ก็มีบ้างที่ถือเอาฤกษ์สะดวกเป็นหลัก อันนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลหรือขึ้นอยู่กับคู่แต่งงานนั้นๆ ในวันแต่งงานนั้นฝ่ายชายจะยกขบวนขันหมากซึ่งประกอบด้วยสินสอดและข้าวของที่ประกอบพิธี(ภาคกลางจะมีเครื่องประกอบเยอะมากส่วนมากจะเป็นของมงคลจำพวกขนมต่างๆ ส่วนคนอีสานมักจะเป็นข้าวของเครื่องใช้ฝ่ายชายที่จะย้ายมาอยู่บ้านฝ่ายหญิง) เมื่อฝ่ายเจ้าบ่าวมาถึงบ้านเจ้าสาวแล้วก็ต้องผ่านประตูเงินประตูทองก่อนที่จะเข้าไปยังบ้านเจ้าสาวได้เมื่อเจ้าบ่าวเข้ามาถึงด้านในแล้วก็จะเป็นการนำสินสอดส่วนที่เหลือมาให้กับฝ่ายหญิงดู ซึ่งผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงก็จะตรวจดูว่าค่าสินสอดนั้นครบไหม ถ้าครบตามที่ตกลงกันแล้วจึงจะให้เจ้าสาวออกมาพบกับเจ้าบ่าวได้ ซึ่งขั้นตอนต่อไปอาจเป็นการรดน้ำสังข์หรือบายศรีสู่ขวัญก็ได้ แล้วแต่ธรรมเนียมปฏิบัติของแต่ละท้องถิ่น

หลังจากรดน้ำสังข์หรือบายศรีสู่ขวัญแล้วก็จะเป็นการที่ฝ่ายหญิงมอบของรับไหว้ให้แก่ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย ซึ่งของรับไหว้นั้นจะจัดลดหลั่นความเป็นเครือญาติกันหรือผู้ใหญ่ที่นับถือเสร็จสิ้นพิธีทั้งหมดแล้วก็จะเป็นการส่งคู่บ่าวสาวเข้าห้องหอ ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่นับถือ

พร้อมด้วยพ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายร่วมอยู่ด้วยเพื่ออวยพรให้คู่บ่าวสาวเป็นอันเสร็จพิธี

"งานฉลองมงคลสมรส"

เป็นงานที่จัดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นงานแต่งงาน ซึ่งจะจัดขึ้นในเย็นของวันแต่งงานก็ได้หรือจะจัดขึ้นในวันอื่นก็ได้ตามแต่ความสะดวกของคู่บ่าวสาว ซึ่งภายในงานก็จะเป็นงานเลี้ยงสังสรรค์ มีการตัดเค้กแต่งงาน มีการกล่าวอวยพรของผู้ใหญ่ที่นับถือ ที่สำคัญของการฉลองมงคลสมรสคือ เป็นการเลี้ยงขอบคุณแขกที่มาร่วมงานโดยส่วนมากที่จัดงานฉลองมงคลสมรสนั้นก็เพราะ ญาติผู้ใหญ่บางท่าน เพื่อนๆบางคน บางกลุ่ม ไม่สามารถมาในวันแต่งงานได้หรือมาในช่วงแต่งงานได้ก็เลยต้องจัดงานฉลองมงคลสมรสขึ้นอีกเพื่อที่ผู้ใหญ่ เพื่อนๆ จะได้มาร่วมแสดงความยินดีกับคู่บ่าวสาวปัจจุบันที่มักจะเห็นกันอยู่บ่อยๆ ก็คือ งานแต่งแบบ หมั้นเช้าแต่งเย็น หรือหมั้นเช้าแต่งเช้า ซึ่งเป็นการจัดงานที่กระชับและสะดวกที่สุด ไม่ต้องจัดงานหลายครั้ง จากนั้นค่อยมาจัดงานฉลองมงคลสมรสอีกทีที่ผมเอาเรื่องนี้มาพูดก็เพราะว่าเห็นชาวocrคนในวงการหลายๆคนแต่งงานแล้วนักข่าวมักจะเขียนข่าวหรือนำเสนอข่าวผิดๆทำให้บางครั้งเกิดความสับสน เช่น งานแต่งก็บอกว่าป็นงานหมั้น งานฉลองมงคลสมรสก็บอก

"งานแต่ง"

หลังจากหมั้นหมายกันแล้ว ก็จะมีงานแต่งงานมา ซึ่งถือเอาฤกษ์งามยามดีเป็นหลักแต่ก็มีบ้างที่ถือเอาฤกษ์สะดวกเป็นหลักอันนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลหรือขึ้นอยู่กับคู่แต่งงานนั้นๆ ในวันแต่งงานนั้นฝ่ายชายจะยกขบวนขันหมากซึ่งประกอบด้วยสินสอดและข้าวของที่ประกอบพิธี(ภาคกลางจะมีเครื่องประกอบเยอะมากส่วนมากจะเป็นของมงคลจำพวกขนมต่างๆ ส่วนคนอีสานมักจะเป็นข้าวของเครื่องใช้ฝ่ายชายที่จะย้ายมาอยู่บ้านฝ่ายหญิง) เมื่อฝ่ายเจ้าบ่าวมาถึงบ้านเจ้าสาวแล้วก็ต้องผ่านประตูเงินประตูทองก่อนที่จะเข้าไปยังบ้านเจ้าสาวได้เมื่อเจ้าบ่าวเข้ามาถึงด้านในแล้วก็จะเป็นการนำสินสอดส่วนที่เหลือมาให้กับฝ่ายหญิงดู ซึ่งผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงก็จะตรวจดูว่าค่าสินสอดนั้นครบไหม ถ้าครบตามที่ตกลงกันแล้วจึงจะให้เจ้าสาวออกมาพบกับเจ้าบ่าวได้ ซึ่งขั้นตอนต่อไปอาจเป็นการรดน้ำสังข์หรือบายศรีสู่ขวัญก็ได้ แล้วแต่ธรรมเนียมปฏิบัติของแต่ละท้องถิ่น

หลังจากรดน้ำสังข์หรือบายศรีสู่ขวัญแล้วก็จะเป็นการที่ฝ่ายหญิงมอบของรับไหว้ให้แก่ผู้ใหญ่ฝ่ายชาย ซึ่งของรับไหว้นั้นจะลดหลั่นความเป็นเครือญาติกันหรือผู้ใหญ่ที่นับถือเสร็จสิ้นพิธีทั้งหมดแล้วก็จะเป็นการส่งคู่บ่าวสาวเข้าห้องหอ ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่นับถือ

พร้อมด้วยพ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายร่วมอยู่ด้วยเพื่ออวยพรให้คู่บ่าวสาวเป็นอันเสร็จพิธี

"งานฉลองมงคลสมรส"

เป็นงานที่จัดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นงานแต่งงาน ซึ่งจะจัดขึ้นในเย็นของวันแต่งก็ได้หรือจะจัดขึ้นในวันอื่นก็ได้ตามแต่ความสะดวกของคู่บ่าวสาว ซึ่งภายในงานก็จะเป็นงานเลี้ยงสังสรรค์ มีการตัดเค้กแต่งงาน มีการกล่าวอวยพรของผู้ใหญ่ที่นับถือ ที่สำคัญของการฉลองมงคลสมรสคือ เป็นการเลี้ยงขอบคุณแขกที่มาร่วมงานโดยส่วนมากที่จัดงานฉลองมงคลสมรสนั้นก็เพราะญาติผู้ใหญ่บางท่าน เพื่อนๆบางคน บางกลุ่ม ไม่สามารถมาในวันแต่งงานได้หรือมาในช่วงแต่งงานได้ก็เลยต้องจัดงานฉลองมงคลสมรสขึ้นอีกเพื่อที่ผู้ใหญ่ เพื่อนๆ จะได้มาร่วมแสดงความยินดีกับคู่บ่าวสาวปัจจุบันที่มักจะเห็นกันอยู่บ่อยๆ ก็คือ งานแต่งแบบ หมั้นเช้าแต่งเย็น หรือหมั้นเช้าแต่งเช้า ซึ่งเป็นการจัดงานที่กระชับและสะดวกที่สุด ไม่ต้องจัดงานหลายครั้ง จากนั้นค่อยมาจัดงานฉลองมงคลสมรสอีกทีที่ผมเอาเรื่องนี้มาพูดก็เพราะว่าเห็นข่าวคราวคนในวงการหลายๆคนแต่งงานแล้ววันก๊วนมักจะเขียนข่าวหรือนำเสนอข่าวผิดๆทำให้บางครั้งเกิดความสับสน เช่น งานแต่งก็บอกว่างานหมั้น งานฉลองมงคลสมรสก็บอก

ว่าเป็นงานแต่ง จนบางครั้งเราเห็นเรายังนึก
เลยว่า อ้าว...ดาราคณนี้แต่งไปแล้วนี่นาเห็น
ข้าวออกไปเมื่อหลายเดือนก่อน แต่วันนี้ ไร มี
งานแต่งงานอีก.....

ประเพณีการหมั้นและการแต่งงานของไทย

การแต่งงานแบบไทย เป็น
ขนบธรรมเนียมประเพณีของ คนไทย ที่ถือ
ปฏิบัติกันมาช้านาน ซึ่งควรปฏิบัติให้ถูกต้อง
ตามครรลองเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต
ต่อไป โดยที่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงนั้นจะต้อง
รักใคร่ชอบพอกันในระยะเวลาที่เหมาะสม
และเมื่อทั้งสองฝ่ายตกลงปลงใจที่ใช้ชีวิตคู่
ด้วยกันแล้ว เบื้องต้นฝ่ายชายจะต้องเป็นผู้
บอกกับพ่อแม่ตนให้รับทราบ เพื่อจะได้
ดำเนินการให้พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่นับถือมา
ทาบถามสู่ขอหรือหมั้น หมายฝ่ายหญิงจาก
พ่อแม่ก่อนที่จะแต่งงานกัน...

การหมั้นแบบเขมรสุรินทร์

การหมั้นก็เหมือนพิธีหมั้นของคนไทย
ทั่วไป คือ ญาติผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่าย
ชาย จำนวน ไม่มากนัก มาร่วมรับรู้ จึงต้อง
กำหนดเอาอาหารการกินเลี้ยง เช่นหมู ตัวไม่
โตนักหรือถ้าเป็นคนฐานะไม่ดีเท่าไรก็แค่ไก่
หลายๆตัว มีสุราอาหารเลี้ยงดูกัน ๑ มื้อ หรือ
๒ มื้อ ของหมั้นก็มีเงินสด อาจเรียกมากน้อย

ตามสมควร นอกนั้นก็ยังมีทอง อาจเป็นแหวน
กำไล หรือ สร้อยคอ ตามที่ตกลงกัน แต่
โดยมากเขามักไม่หมั้นกันสูงมากนัก ด้วยเกรง
ว่าอาจจะทำผิดได้ ถ้าหญิงผิดสัญญา ก็ต้อง
ชดใช้สองเท่า รวมทั้งค่ารถค่าราต่างๆหมดสิ้น
หรือตัวชายผิดสัญญาฝ่ายหญิงก็รับของหมั้น
นั้นทั้งหมด โดยการหมั้นนี้เขามักเชิญ
ผู้ใหญ่บ้านมาทำหนังสือหลักฐานกันไว้ด้วย

การหมั้นแบบเขมรนี้ก็มีพิธีการเช่นผี
ของเช่นประกอบด้วย หัวหมู กรวย เทียน รูป
จวมโบน ข้าวสาร ๑ ถ้วย หมาก ๑ ลูก เงิน ๑
บาท มีกับข้าว อาหารใส่ถาดเช่นกล่าวบอกผีปู่
ย่า ตา ทวด ทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย เช่นบน
บ้านเสร็จก็ยกไปเซ่นข้างล่าง บอกเจ้าที่ เจ้า
ทางทุกอย่าง พิธีหมั้นแบบเขมรก็มีแบบย่อยๆ
เท่านี้

การทาบถามหรือที่เรียกว่า 'พิธีการสู่ขอ'

ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้มาสู่ขอตาม
ประเพณี คือ เฒ่าแก่ เพราะ ในอดีตหญิงชาย
นั้นไม่มีโอกาสที่จะคบหาศึกษาใจกันก่อน
แต่จะอาศัยเฒ่าแก่ หรือผู้ใหญ่ที่นับถือเข้าไป
ทาบถาม โดยส่วนใหญ่แล้วเฒ่าแก่นั้นจะมี
ฐานะดี มีผู้ให้ความเคารพนับถือ หรือมีหน้ามี
ตาในสังคม และเป็นที่รู้จักของพ่อแม่ทั้งสอง
ฝ่ายด้วย เพราะจะเป็นผู้รับรองในคุณสมบัติ
ของฝ่ายชาย ซึ่งหากฝ่ายหญิงไม่มีที่ตำรังเกียจ

และการเจรจาผ่านพ้นไปด้วยดี ฝ่ายชายก็จะสานความสัมพันธ์กับฝ่ายหญิงต่อ หลังจากนั้นจะมีการตกลงในเรื่องของสินสอดทองหมั้น และหาฤกษ์ยามในการจัดพิธี ซึ่งในขั้นตอนนี้ฝ่ายหญิงจะขอวันเดือนปีเกิดของฝ่ายชายไว้ด้วย และถ้าหากฝ่ายหญิงต้องการปฏิเสธการสู่ขอของฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงอาจจะนำเรื่องดวงชะตามาเป็นข้ออ้างได้ว่า ดวงไม่สมพงศ์กัน เพื่อเป็นการรักษาน้ำใจของฝ่ายชายนั่นเอง

แจ้งผลการทาบทาม สู่ขอ

เมื่อการเจรจาเรื่องสินสอดทองหมั้น และการหาฤกษ์ยามในการจัดพิธีเป็นไปด้วยดี เฒ่าแก่จะเป็นผู้แจ้งข่าวแก่ฝ่ายชาย และดำเนินการพูดคุยเพื่อเตรียมการ เช่น ขบวนขันหมาก ของที่ต้องใช้ในการจัดพิธี รวมไปถึงเรื่องของจำนวนคน แยกฝ่ายชายที่จะมารวมเป็นสักขีพยาน ควรเลี้ยงดูปูเสื่อเป็นอย่างดี ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญไม่ควรให้ขาดตกบกพร่อง เพราะถือเป็นธรรมเนียมไทยที่ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน

เรือนหอหรือรัก

ในสมัยก่อนฝ่ายชายต้องทำการปลูกเรือนหอใน พื้นที่ของฝ่ายหญิง เพราะ"ต้องแต่งเขยเข้าบ้าน" ดังนั้น เรือนหอจึงควรให้เสร็จก่อนถึงพิธีแต่งงาน แต่ในปัจจุบันหาก

เรือนหอยังไม่พร้อม อาจจะมาอาศัยอยู่บ้านของพ่อแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อนก็ได้ แล้วแต่จะตกลงกัน

การหมั้นหมาย

หลังจากที่มีการเจรจาสู่ขอเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ในบางครั้งผู้ใหญ่ก็จะให้หมั้นหมายไว้ ก่อนสักขีพยานหนึ่ง แล้วค่อยจัดงานแต่งงานกันในภายหลัง เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้ศึกษานิสัยใจคอกันให้มากขึ้น โดยจะมีการกำหนดฤกษ์ยาม และสินสอดทองหมั้น หรือที่เรียกว่า "ขันหมากหมั้น" โดยผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะเป็นผู้นำของหมั้นมา และแจกแจงของที่นำมาว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งฝ่ายหญิงก็จะนำไปไว้ที่ตัว ในสมัยก่อนทางบ้านฝ่ายหญิงต้องเตรียมพานหมากพลูไว้ต้อนรับทางฝ่ายชายด้วย แต่เดี๋ยวนี้ไม่นิยมกันหมากจึงละไว้ ไม่จำเป็นต้องเตรียม

สินสอดทองหมั้น หรือของหมั้น

สินสอดทองหมั้นถือเป็นหน้าเป็นตาของทางฝ่ายหญิง ส่วนใหญ่จะเรียกเป็นทองคำ จึงเรียกติดปากว่า ทองหมั้น ซึ่งปัจจุบันนี้หันมานิยมเพชร เพราะล้าค่า เปรียบประหนึ่งว่า 'เธอ' นั่นคือคุณค่าทางจิตใจอันสูงส่งสำหรับฉัน นั่นเอง ทั้งนี้ ตามประเพณีแล้วของหมั้นจะตกเป็นของเจ้าสาว และจะ

นำมาประดับร่างกายในพิธีวันแต่งงาน นอกจากนี้ยังมีการกำหนดเงินสินสอดและผ้าไหว้ ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของพ่อแม่ โดยถือเป็นค่าเลี้ยงดูหรือค่าน้ำนม นั่นเอง

กำหนดฤกษ์ยามการหมั้นหมาย

การกำหนดฤกษ์ยามถือเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด โดยมากการกำหนดฤกษ์ยามในการหมั้นนั้น นิยมกำหนดในช่วงเช้าก่อนเที่ยง ซึ่งการกำหนดฤกษ์ จะมีตั้งแต่ฤกษ์ขันหมาก ฤกษ์หมั้น สู่ขอ ฤกษ์รดน้ำ รวมถึงทิศทางที่เจ้าบ่าวเจ้าสาวควรจะนั่ง ส่วนฤกษ์ปูที่นอน เรียงหมอน และส่งตัว จะดูทั้งวันเดือนปีเกิดที่สมพงศ์กันของคู่แต่งงาน คนไทยนิยมแต่งงานเดือนคู่ตามปฏิทินจันทรคติ ยกเว้นเดือน 12 เพราะถือว่าเป็นเดือนที่สัตว์มีคู่ วันสิบสองคำ ทั้งข้างขึ้นและข้างแรม ตามตำราโบราณห้ามแต่งงานเพราะถือว่าเป็น "วันจม" วันอังคารและวันเสาร์ถือเป็น "วันแรง" วันพุธถือเป็นวันนามไม้ดี ส่วนวันพฤหัสบดีตามตำราฮินดูแล้วถือว่าเป็นวันไม่ดี เพราะลูกสาวพฤหัสบดีแต่งงานแล้วไปมีคู่ วันศุกร์นั้นเป็นวันที่เหมาะจะแต่งงานเพราะเสียงไปพ้องกับคำว่า "สุข" แต่ปัจจุบันนี้หลายคู่ถือเอา "ฤกษ์สะดวก" เป็นสำคัญ

ขันหมากหมั้น

ตามธรรมเนียมไทย ขันหมากและทองหมั้น เฒ่าแก่หรือพ่อแม่ฝ่ายชายจะเป็นคนนำไปมอบให้ฝ่ายหญิง ซึ่งตอนแต่งควรเป็นเฒ่าแก่คนเดียวไปกับคนที่ไปทำการทาบทามสู่ขอ โดยเฒ่าแก่ขันหมากหมั้นนั้น นิยมใช้คู่สามีภรรยาที่เป็นคนดี มีคนนับหน้า ถือตา มีบุตรหลานที่เชื่อฟัง และทั้งคู่ก็อยู่กินกันมานานเป็นการถือเคล็ดในการใช้ชีวิตคู่ ขันหมากโดยมากจะใช้เป็นขันเงิน ขันทอง ขันนาก ขันถมตามแต่ฐานะ

สิ่งที่ต้องเตรียมในขันหมากหมั้น

ใช้หมากดิบทั้งลูก 4 ผล หรือ 8 ผล แต่ควรเป็นคู่ไม่ต้องเฉาะ หรือเฉือน และใช้ปูนแดงป้ายที่เปลือกหมากเล็กน้อยทุกลูก และใช้ใบพลู 4 เรียง หรือ 8 เรียงก็ได้แต่ต้องเป็นคู่ โดยใช้ปูนแดงแต้มที่โคนของใบพลูทุกใบ แล้ววางเรียงเป็นวงรอบๆ ในขัน ก้นขันหมากจะบรรจุข้าวเปลือก ถั่วเขียว ข้าวตอก และงาดำอย่างละ 1 ถุง เป็นเคล็ดให้คู่รักมีความเจริญงอกงาม

ขันสินสอด หรือขันหมั้น

ภายในนั้นมีเงิน ทอง ของหมั้น หรือค่าสินสอดตามที่ตกลงไว้ ซึ่งอาจจะใส่เศษเงินเพิ่มเข้าไปเป็นการถือเคล็ดในเรื่องของความ

งอกเงย ผลิดอกออกผล นอกจากนี้ยังใส่ใบเงิน ใบทอง ใบนาก ใบแก้ว ใบรัก และเย็บถุงแพร เล็กๆ ใส่ข้าวเปลือก ถั่ว งา ลงไปด้วย โดยใช้ผ้า แพรคลุมไว้อีกชั้น

ดอกไม้รูปเทียน

ใช้รูปแพร เทียนแพร ดอกไม้ (จะเป็น ดอกอะไรก็ได้) ใส่ไว้ในกระทงกรวยปิด ตั้งไว้ บนรูปแพรเทียนแพรอีกที

ผ้าไหว้

มี 2 อย่าง คือ ผ้าไหว้พ่อแม่และผู้มี พระคุณ ถ้าผู้ไปไหว้เป็นผู้หญิงให้ใช้ผ้าลาย กับผ้าแพรห่ม หรือว่าจะเป็นผ้าไหมก็ได้ ถ้า เป็นผู้ชายนิยมผ้าม่วงนุ่ง กับผ้าขาวม้า ส่วน ผ้าไหว้ผี ควรเป็นผ้าขาวเพื่อไปเย็บเป็นสบง หรือจีวรสำหรับถวายพระ ทั้งนี้ ผ้าไหว้ทั้ง สองชนิดจะจัดใส่พานแยกกัน

เครื่องขันหมาก

จะประกอบด้วยขนมและผลไม้ บางครั้งอาจมีสุรา หรือยาเช่นสำหรับไหว้ผี บรรพบุรุษรวมอยู่ด้วย

การจัดขบวนขันหมากหมั้น

โดยมากมักใช้ลูกหลานเป็นผู้เชิญขัน หมากไปยัง บ้านเจ้าสาว เพราะการเชิญขัน

หมาก สิ้นสวด หรือผ้าไหว้ถือเป็นเกียรติ เมื่อ มอบหมายหน้าที่แล้วก็จัดเข้าขบวนออกจาก บ้านฝ่ายชาย ไปยังบ้านฝ่ายหญิงให้ตรงกับ ฤกษ์พอดี โดยมากมักเป็นตอนเช้าเช่นเดียวกับ ฤกษ์หมั้น คนเชิญดอกไม้รูปเทียนเป็นผู้นำ ขบวน ต่อด้วยคนถือขันหมาก ขันสิ้นสวด ตัว เฒ่าแก่ และผ้าไหว้ (บ้างก็ให้ขันหมากเดิน นำหน้า)

การยกขันหมากหมั้น

โดยมากมักเป็นลูกหลานของฝ่าย หญิง ทำหน้าที่ถือพานหมากออกมารับ ใน พานจะมีหมากพลูที่เจียนและจีบเป็นคำๆ ใส่ ไว้เป็นจำนวนคู่ พอขันหมากหมั้นมาถึง เด็ก จะส่งพานหมากพลูให้กับเฒ่าแก่ฝ่ายชาย เมื่อ เฒ่าแก่ฝ่ายชายรับแล้วก็จะให้เงินเป็น ของขวัญ พร้อมทั้งคืนพานหมากให้ด้วย หลังจากนั้นก็จะเข้าไปยังสถานที่ซึ่งทำพิธีหมั้น ฝ่ายหญิงจะคอยต้อนรับ ความสุขสนุกสนาน ในช่วงนี้จะอยู่ที่ขบวนขัน หมาก กล่าวคือมี การ กั้นประตูเงินประตูทอง ของทางฝ่ายหญิง ซึ่งส่วนมากมักจะเป็นลูกหลานของฝ่ายหญิง โดยนำเอาเข็มขัดหรือสร้อยเงินมากั้นขบวนไว้ ไม่ให้ผ่านเข้าไปได้ง่ายๆ เฒ่าแก่ฝ่ายชาย จะต้องแจกซองที่เตรียมไว้ให้เป็นรางวัลก่อน จึงจะผ่านได้ โดยประตูท้ายๆ มักจะใช้ทอง หรือเพชรกั้น ค่าผ่านทางจึงต้องเพิ่มสูง

ตามลำดับ อาจมีการหยอกล้อระหว่างญาติฝ่ายหญิงและขบวนของฝ่ายชาย สร้างความครึกครื้นเป็นยิ่งนักปัจจุบันพิธีหมั้นมักตัดขั้นตอนของขบวนขัน หมากออกไป เหลือเพียงการนำสินสอดของหมั้นฝ่ายหญิง และการเลี้ยงฉลองกันในหมู่ญาติ พิธีหมั้นอาจจัดควบคู่กับพิธีสู่ขอ หรืออาจจัดในช่วงเช้าของวันแต่งงานเลยก็ได้ แต่คู่รักสมัยนี้นิยมการหมั้นแล้วแต่งเลย เพราะถือเป็นวิธีที่สะดวกที่สุดในการเตรียมงาน

ฤกษ์ยามการแต่งงาน

ในสมัยก่อนเดือนที่นิยมจัดพิธีแต่งงาน ได้แก่ เดือน 6 เดือน 9 เดือน 10 เดือน 2 และเดือน 4 แล้วแต่ความเหมาะสม เพราะเชื่อถือว่าเป็นเดือนคู่ บางทีก็แต่งงานเดือน 9 ถือเคล็ดเรื่องความก้าวหน้า เนื่องจากคำว่า "เก้า" กับ "ก้าว" ออกเสียงใกล้เคียงกัน เดือนที่นิยมแต่งงานมากที่สุดคือ เดือน 6 เพราะเริ่มเข้าสู่หน้าฝน อาจเพราะมีบรรยากาศที่โรแมนติก นั่นเอง ส่วนเดือนที่ไม่นิยมจัดพิธีแต่งงานคือ เดือน 12 เพราะเป็นช่วงเดือนคู่ของสัตว์

พิธีรับไหว้

เป็นการแสดงความคารวะนบนอบต่อบิดามารดา และบรรดาญาติผู้ใหญ่ เงินที่ได้

จากพิธีรับไหว้ถือว่าเป็นเงินทุนให้แก่คู่บ่าวสาวอีกด้วย เหมือนกับพิธียกน้ำชาในการแต่งงานของคนจีน ถ้าผู้รับไหว้เป็นบิดามารดา หรือผู้หลักผู้ใหญ่ เจ้าบ่าวเจ้าสาวจะกราบลงพร้อมกันสามครั้ง แต่หากเป็นญาติคนอื่นๆ ก็จะกราบหนึ่งครั้ง โดยไม่ต้องแบมือ แล้วส่งพานดอกไม้ธูปเทียนให้พ่อแม่รับไว้ หลังจากนั้นท่านก็จะให้ศีลให้พรแก่ทั้งคู่ แล้วหยิบเงินรับไหว้ใส่ในพาน หยิบด้ายมงคลหรือสายสิญจน์เส้นเล็กๆ ผูกข้อมือให้คู่บ่าวสาว แสดงการรับไหว้ หลังจากทำพิธีรับไหว้เสร็จต่อจากนั้นพ่อแม่และญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่าย ที่มีความประสงค์จะมอบเงินเพิ่มทุนให้แก่คู่บ่าวสาว ก็จะใส่เพิ่มตามความพอใจต่อจากนั้นจึงนำถั่วงา และแป้งประพรมพร้อมอวยพร

คู่บ่าวสาว...ทำบุญตักบาตร

การตักบาตรสมัยก่อนจะให้คู่บ่าวสาวตักคนละ ทัพพี แต่ปัจจุบันนิยมให้ตักทัพพีเดียวกัน เชื่อว่าตักบาตรพร้อมกันต่อไปชาติหน้าจะได้เกิดมาคู่กันอีก นอกจากนี้ ยังมีความเชื่ออีกว่าการตักบาตรของคู่บ่าวสาวถ้าผู้ใดจับที่ยอดหรือคอทัพพี ผู้นั้นจะได้เป็นใหญ่เหนือกว่าคู่ของตน วิธีแก้เคล็ดให้ผลัดกันจับที่คอทัพพีก็จะมีใครเหนือกว่าใคร คู่บ่าวสาวอาจมีการตักบาตรร่วมกันอีกครั้งหลังจากวัน

แต่งงาน แต่ต้องทำติดต่อกันเป็นระยะเวลา 3 วัน , 7 วัน หรือ 9 วัน เพื่อความเป็นสิริมงคลของชีวิตคู่

รดน้ำสังข์...วันแห่งความสุข

เป็นการอวยพรความสุขให้คู่บ่าวสาว โดยพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่จะรดน้ำสังข์ให้เจ้าสาวก่อน แล้วจึงรดให้เจ้าบ่าว ส่วนการเจิมหน้าผากนั้น พระผู้เป็นประธานจะทำการเจิมให้แก่บ่าวสาว ซึ่งฝ่ายชายนั้นพระท่านสามารถที่จะทำการเจิม 3 จุดได้โดยตรง แต่สำหรับฝ่ายหญิง พระท่านไม่สามารถถูกเนื้อต้องตัวได้ จึงต้องจับมือฝ่ายชายเจิมหน้าผากให้เจ้าสาวของตน หลังจากนั้นจึงทำมงคลแฝดสวมให้คู่บ่าวสาวคนละข้าง มีสายโยงห่างกันประมาณ 2 ศอกเศษ เพื่อความสะดวก และส่วนปลายของมงคลจะโยงมาพันที่บาตรน้ำมัน ส่วนหางสายสิญจน์พระสงฆ์จะส่งกันไปเป็นทอดๆโดยจับไว้ในมือ จนถึงพระองค์สุดท้ายก็จะวางสายสิญจน์ไว้ที่พาน หากเป็นการรดน้ำตอนเย็นจะเป็นมงคลแฝดแบบไม่มีสายโยง คู่บ่าวสาวต้องนั่งในที่จัดไว้ ซึ่งจะมีหมอนสำหรับรองรับมือ และพานรองน้ำสังข์ ส่วนเพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะยืนให้กำลังใจอยู่ข้างหลัง จากนั้นญาติผู้ใหญ่ก็จะทยอยกันมารดน้ำสังข์ตามลำดับ ในสมัยก่อน หลังจากพิธีรดน้ำสังข์เสร็จสิ้นลงเรียบร้อยแล้ว หากฝ่าย

ใดลุกขึ้นยืนก่อน ฝ่ายนั้นจะเป็นผู้ที่อยู่เหนือกว่าคู่ครองของตน เช่น ถ้าเจ้าสาวลุกขึ้นก่อนก็ว่ากันว่า สามีจะกลัว

การเลือกเพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาว

เชื่อกันว่า... ควรเลือกที่อายุน้อยหรือใกล้เคียงกับคู่บ่าวสาว และควรมีโครงการจะแต่งงานเร็วๆ นี้ เพราะหากว่าเป็นคนโสด อาจจะต้องกลายเป็นเพียงเพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาวกันไปตลอด ไม่มีโอกาสได้เป็นเจ้าบ่าวเจ้าสาวตัวจริงกันเสียที แต่ความจริงแล้วน่าจะเป็นกุศโลบายที่ผู้ใหญ่ต้องการให้ผู้ที่ถูกเลือกแต่งงานได้ คู้ขั้นตอนการแต่งงาน เมื่อถึงคราวตนเองจะได้ปฏิบัติตัวได้ถูกต้องและไม่เคอะเขินนั่นเอง

งานเลี้ยงงานสมรส

โดยคู่บ่าวสาวและพ่อแม่ทั้งสองฝ่าย ขึ้นกล่าวขอบคุณแขกที่มาร่วมแสดงความยินดีในงาน โดยพิธีกรจะบอกถึงความเป็นมาของคู่บ่าวสาว และพูดหยอกล้อกัน อาจมีการหอมแก้ม การร้องเพลงร่วมกัน หลังจากนั้นคู่บ่าวสาวจะเดินไปตามโต๊ะ เพื่อขอบคุณแขกและแจกของชำร่วย รวมทั้งถ่ายรูปเป็นที่ระลึกด้วยเช่นกัน

คู่บ่าวสาวเข้าห้องหอ

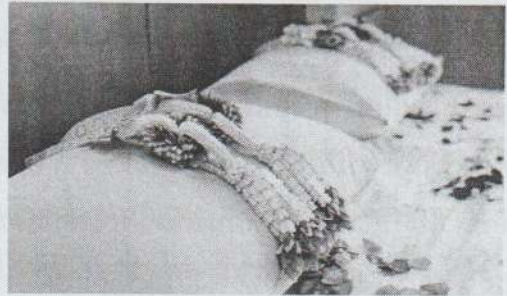
ก่อนเข้าห้องหอจะมีการ ดูกฤกษ์ ทำพิธี จัดแจงปูที่นอน จัดหมอน พอถึงฤกษ์ เรียงหมอนผู้ทำพิธีฝ่ายชายก็จะล้มตัวลงนอน ทางด้านขวา ฝ่ายหญิงนอนทางซ้าย เป็นการ เอาเคล็ดให้แคล้วคลาดปลอดภัยส่วนการส่งตัว เจ้าสาวพ่อแม่ฝ่ายหญิงจะนำเจ้า สาวมาส่ง ให้กับเจ้าบ่าว จากนั้นก็ฝากฝังให้ช่วยดูแล สำหรับการทำให้พิธีปูที่นอน มีสิ่งของมงคลอัน ควรนำมาวางไว้บนที่นอน ได้แก่

- กลีบดอกกุหลาบ บานไม่รู้โรย ดอก รัก กลีบบัว ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้ทั้งคู่รักกันมาก ขึ้น

- พักเขียว มีหมายความว่า จะได้เย็น เหมือนพัก มีความอดทนอดกลั้นต่อกัน

- หินบดยา สื่อหมายความว่า จะได้มี ความหนักแน่น

- แมวสีขาว ให้หมายความว่า จะได้ อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน

เอกสารอ้างอิง

มหาปรีชา พิณทอง. ประเพณีโบราณของอีสาน .(ภาษาไทย)

ศูนย์อพยพเขาอีโต้-สระแก้ว. วัฒนธรรมเขมร .

JSR (พิมพ์ภาษากัมพูชา).

มงกุฎ แก่นเดียว. รวมประเพณีและพิธีกรรมในจังหวัดสุรินทร์. พิมพ์ครั้งที่ ๑

คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาสุรินทร์ (ศ.พ.พ.สุรินทร์), ๒๕๓๓.

ชลดราราวว้ดะเตรยอ้ง

ทวี่วรรณ วรรณทวี่*

ความนำ

กล่าวได้ว่า “กิน” เป็นมารดาของทุกวัฒนธรรม เนื่องจากแรกสุดที่มนุษย์เราจำเป็นต้องทำให้ได้เพื่อรักษาชีวิตให้อยู่รอดก็คือกิน แรกเกิดเราจำเป็นต้องระบายอัสสาสะปัสสาสะ คือกินอากาศเข้าไปและระบายอากาศออกให้ได้ จากนั้นจึงค่อยหาน้ำ หานม หรืออาหารอย่างอื่นมากิน เพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายให้อยู่รอด เติบโต แข็งแรง สำหรับการที่จะเป็นชีวิตเพื่อประกอบกิจในวิญญูว่าด้วยความเป็นคนเป็นลำดับต่อไป

ดังนั้นเรื่องราวการวิวัฒนาการพัฒนาในลำดับแรกๆ ของอารยธรรมมนุษย์จึงเชื่อถืออย่างมั่นใจว่าล้วนเกี่ยวเนื่องมากจากการกินทั้งสิ้น และหากจะกล่าวถึงเรื่องกินนี้ก็คงจะต้องว่ากันตั้งแต่กินอะไรสรรหาอย่างไร หาได้แล้วนำมาปรุงเป็นอาหารแบบไหน พอปรุงเสร็จถึงเวลากินกินยังงัย กินเสร็จแล้วทำอะไร อย่างไรต่อ ถ้ายังไม่ทราบว่าจะทำอะไรอย่างไรต่อ เราก็อาจมองเข้าไปในงานข้าวแล้วพิจารณา วินิจฉัย ทบทวน “การกิน” ก็จะเป็นเครื่องสะท้อนให้ทราบว่า คน ชน ชาติ ที่

กินอาหารในงานข้าวนั้นมีความเป็นมา เป็นอยู่ และต่อไปจะเป็นไปอย่างไรได้ทางหนึ่ง

ชลดราราวว้ดะเตรยอ้ง

ชลดราราวว้ดะเตรยอ้งชลดในภาษาไทยก็คือแกง ตรารว้ ผือก เตรยะ ปลาอ้ง ย่าง รวมคำเป็นภาษาไทยก็คือ แกงผือกใส่ปลาอย่าง แกงผือกใส่ปลาทูอย่างทราบเพียงว่าต้นตำหรับน่าจะมาจากอาหารอย่างหนึ่งของชาวกำพูชา เหตุใดจึงกล่าวเช่นนั้น เนื่องจากข้อมูลนี้ได้มาจากการสอบถามคนเชื้อสายเขมรท้องถิ่นสุรินทร์ มิได้ได้ยินจากปากของผู้ที่มีเชื้อชาติ สัญชาติ เขมรหรือกำพูชาโดยตรง จึงมีอาจยืนยันได้ว่าคำราเกี่ยวกับอาหารการกินที่หอสมุดแห่งชาติกำพูชานั้นจะมีบอกหรือแปลว่าชลดราราวว้ดะเตรยอ้งต้นตำหรับแท้ๆ เป็นของกำพูชา กระนั้นก็ดีในความเป็นอยู่ของชาวไทยท้องถิ่นสุรินทร์กับชาวกำพูชา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภาษา ศิลปะ วัฒนธรรมด้านอื่นๆ เมื่อเบ่งตาคุเจียหูฟัง หากตามิฝ้าหุมิหนวกถึงขนาดมิดมนอนธการ ก็น่าจะพอ

* นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่นที่ ๖ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ทราบได้ว่าชนสองชาติที่ตรงนี้มีความสัมพันธ์กัน

กลับมาว่าด้วยเรื่องชลอตราวดีเตเตรยยัง ตราวดีหรือเผือกการจะได้มาก่อนนี้ ต้องเดินเข้าป่าไปตามที่ชุ่มชื้นริมลำธาร พอเจอก็ใช้จอบเสียมที่ถือติดมือมาขุดจนเจอ เมื่อป่าเหลือน้อย เริ่มหายาก หรือชี้เกียจเข้าป่าก็หาพันธุ์มาปลูกไว้ตามหัวไร่ปลายนาคนที่มิสะตังค์หน้อยก็ไปหาจับจ่ายตามตลาด ที่มีชาวบ้านเอามาขาย ตรงตลาดช่องจอม(ตลาดการค้าชายแดนไทย-ช่องจอม) มีเยอะทั้งมันทั้งเผือกและของป่าอื่นๆ เยอะขนาดว่าเห็นมันเห็นเผือกที่ไหนก็ทำให้คิดถึงว่าตลาดช่องจอมที่เคยไปนั้นมีเยอะ

ได้เผือกกลับมาบ้านแล้ว ก็เข้าครัวก่อไฟสุ่มฟืน เอาหม้อใส่น้ำตั้งบนก้อนเสาหรือเตาไว้ ชาวกำพูชาส่วนใหญ่ยังใช้ฟืนในการหุงหาอาหาร จากนั้นก็มาทำความสะอาด ปอกเปลือกเผือกออก หั่นเป็นชิ้นๆ ไม่ใหญ่เกินไปนักเสร็จแล้วพักไว้ จากนั้นก็ควักเตระเฮาะ(ปลาร้า)ในไหโหลหรือภาชนะที่ถนอมไว้ มากน้อยตามความต้องการ วางบนเขียงแล้วก็สับๆเตระเฮาะหรือปลาร้าเขมรส่วนใหญ่ทำจากปลากระดีเครื่องทำปลาร้าก็ไม่มีอะไรมากแค่เกลือกับแป้งข้าวเจ้า เพราะแป้งข้าวเจ้านี้เองปลาร้าเขมรจึงไม่เจื่อน้ำนํกสับปลาร้าละเอียดแล้วก็เอาใส่ใบตองห่อหนีบ

ไม้ เชียฟืนที่เป็นถ่านจากเตาออกมาย่างให้สุกหอม

ทีนี้ก็มาเตรียมเครื่องแกง เครื่องแกงชลอตราวดีเตเตรยยังก็มีชะละกักเรียขติม ขติมกรอฮอม (ตะไคร้หอม กระเทียม) เอาใส่ครกตบัล คนกัมพูชาไม่นิยมกินรสเผ็ดจึงไม่ค่อยใช้พริกเป็นเครื่องปรุงอาหารถ้าต้องการความเผ็ดก็จะใช้พริกไทยแทน ตำเครื่องแกงพอแหลกก็กะปลาร้าออกจากบึงใส่ครกตำต่อ พอเครื่องแกงแหลกเข้ากันแล้ว ถ้าน้ำในหม้อเดือดก็ตักพริกแกงใส่ได้เลย หรือไม่เดือดก็ใส่ได้เหมือนกัน พอเดือดหรือเดือดอีกครั้งคราวนี้ก็ใส่เผือกที่หั่นเป็นชิ้นเตรียมไว้ลงไป จากนั้นก็เฝายหน้าเอี่ยมหยิบเอาปลาชะโดอย่างรมควันเหนือเตา มาอังไฟกะเอาแต่เนื้อ กะว่าเผือกสุกก็ใส่ลงหม้อตามไปปรุงรสด้วยเกลือกับมะขามเปียกนิดหน่อย

กล่าวถึงปลาย่างที่คนกำพูชาพอต้องการก็สามารถเฝายหน้าเอี่ยมหยิบได้เลย คล้ายดังมีเทวดาเนรมิตไว้ให้ จริงแล้วนี้เป็นเรื่องธรรมดาสามัญมาก เพราะในครัวของคนกำพูชานั้นถ้าบ้านไหนไม่ถึงกับแร้นแค้นจนเกินไป ก็จะมีปลาย่างรมควันตากแห้งติดบ้านไว้เป็นปกติอยู่แล้วเนื่องจากกำพูชานั้นเป็นประเทศที่ถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์ในเรื่องกุ้ง หอย ปู ปลาเป็นอันดับต้นๆ ของโลกเลยทีเดียว ในแผ่นดินของกำพูชานั้นมีแม่น้ำ

สำคัญอยู่สี่สายคือแม่น้ำโขง แม่น้ำโตนเลสาป แม่น้ำทะเลสาบ และแม่น้ำบาสักที่สำคัญใจกลางแผนที่รูปคล้ายอ่างขามของประเทศ กัมพูชาก็ยังมีโตนเลสาป ทะเลสาบขนาดใหญ่ ประมาณว่าใหญ่กว่ากรุงเทพมหานครถึง ๗ เท่า ชุกชุมด้วยพันธุ์ปลากว่า ๓๐๐ ชนิด แถมยังเป็นทะเลสาบที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียอาคเนย์อีกด้วย

ดังนั้นแล้วหากเผอิญได้คุยถึงเรื่องความหลากหลายมากมายของกุ้ง หอย ปู ปลา หรือทรัพยากรทางน้ำกับคนกัมพูชาแล้ว ฟังระลึกละก็ย่อมว่าเรื่องนี้ประเทศกัมพูชาไม่ได้ด้อยไปกว่าใครเลย บางทีถ้าลองไปสอบถามแผงปลาแห้งในตลาดใกล้ๆ บ้านว่าปลาที่ขายนี้ได้มาจากที่ใด แม้คำตอบจะตอบว่ามาจากประเทศกัมพูชาก็เป็นได้

คุยเรื่องปลาจบแฉกก็สุขพอดี สุดท้ายท้ายสุดเด็ดใบมะอ่อมที่เก็บจากริมท้องร่องข้างเรือนไล่ปิดฝายกลองจากเตา เป็นอันเสร็จพิธี

ถึงเวลากินคนกัมพูชาล้อมวงกินกันไม่ต่างจากคนไทย ข้าวมีทั้งข้าวเหนียวข้าวเจ้าหลากหลายสายพันธุ์แต่ที่กินเป็นอาหารหลักคือข้าวเจ้า ส่วนข้าวเหนียวจะทำเป็นขนมหวาน มีอันซอมเจ็ก(ข้าวต้มมัดใส่กล้วย) อันซอมจูก(ข้าวต้มมัดใส่หมู) เป็นต้น ตักชโล

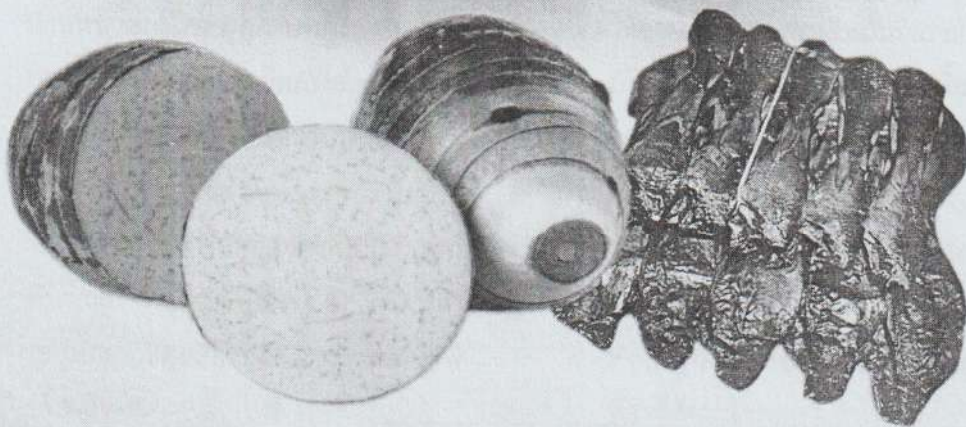
ตราวัวโต๊ะเตรยอ้งใส่ใบมะอ่อมหอมๆ ลงถ้วยคดข้าวสวยร้อนๆ ล้อมวงเปิบมือกัน

กินข้าวที่บ้านกับชลอตตราวัวโต๊ะเตรยอ้งแล้ว ออกมาดูที่นอกบ้านว่าเขากินกันอย่างไร ในเมืองที่ประเทศกัมพูชามีของกินมากมายตามความหลากหลายของผู้คน นอกจากอาหารกัมพูชาแล้ว ที่เห็นได้ชัดก็มีอาหารจีน เวียดนาม ไทย ฝรั่งเศส ในความหลากหลายของอาหารเรื่องวัฒนธรรมการกิน จึงเป็นไปตามสัญชาติของอาหารด้วย ส่วนถ้าจะกล่าวถึงเฉพาะคนกัมพูชาแล้ว ในเมืองคนกัมพูชาที่มีฐานะเวลาเข้าร้านอาหารจะถือว่า เป็นโอกาสแสดงฐานะของตนเองทางหนึ่ง อาหารก็จะสั่งอย่างดี เครื่องดื่มเป็นต้นว่าเบียร์ ก็จะสั่งทีละเป็นถาดเป็นลัง ที่จะสั่งทีละขวด ทีละขวด แบบจำกัดจำเขี่ยนั้นไม่นิยม เนื่องจากคนกัมพูชามีคติว่าการกินและดื่มอย่างเต็มที่นั้นเป็นการแสดงออกให้ใครๆ ได้เห็นถึงฐานะความเป็นอยู่ของตน

ส่วนอีกส่วนหนึ่งของประชากรที่มีฐานะยากจนและเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ จากที่ได้ถามไถ่ถึงเรื่องเกี่ยวกับการกินก็บอกแค่ “ให้กินอิ่มนอนหลับ” เพียงแค่นี้จะว่าคนส่วนใหญ่ที่ยังขั่นคั่นของประเทศ กัมพูชาจะเข้าใจในธรรมะในชีวิตว่าแท้จริงแล้วร่างกายคนเราต้องการเพียงแค่นี้ก็ดูจะผิดโลกวิสัย ก็เลยอดคิดไปถึงสงคราม อดคิดไป

ถึงสงครามในประเทศกัมพูชาที่เพิ่งจะสงบไป
ไม่นานไม่ได้

คงยากหากต้องการจะทราบถึง
เรื่องการกินของชนชาติใดชาติหนึ่งทั้งหมดทุก
มุมในเวลาอันจำกัด เพราะความซับซ้อนไม่ว่า
จะทางเชื้อชาติ เศรษฐกิจ และสังคมของโลก
ในปัจจุบันที่กำลังเป็นไป แต่อย่างน้อยตอนที่
เปิดฝาหม้อผักกาดดองที่เตาถ่านก็คง
พอจะทำให้เห็นบ้างว่าในนั้นประกอบด้วย
อะไรและมีรสชาติเป็นอย่างไร

นิราศกัมพูชา

วิเชียร เปียยก*

๑ ตามโครงการแผนงานการศึกษา
กำหนดเยือนเพื่อนบ้านติดเมืองไทย
หลักสูตรพุทธศาสนตรมหาบัณฑิต
เจ้าหน้าที่อีกทั้งครูอาจารย์
รวมเบ็ดเสร็จจำนวนเป็นเรื่องราว
โดยสารสัสนั่งคันมั่งมงคล
สิบแปดถึงยี่สิบเอ็ดเดือนมกรา
ล้อหมุนตีห้าครึ่งไฟส่องทาง
รถเริ่มออกมหาดาวกล่าววจี
จงไผ่รู้ถามครูอย่าใจลอย
กิจวัตรปฏิบัติมาช้านาน
เราชาวพุทธบริสุทธิ์ทั้งมรรคคา
นำสวดมนต์เริ่มต้นทำวัตรเช้า
เป็นพิธีศรีมงคลและผลบุญ
สวดมนต์เสร็จพระคุณเจ้ากล่าวเปิดงาน
คิดการใดจงสัมฤทธิ์กิจมงคล
พระอธิการเวียนน้ำเสียงไฟเรา
จาริกไปสามวันไม่เชื่อนแฆ
ระหว่างทางได้ถวายน้ำเต้าหู้
ปลาทองโก๋กรอบนึ่งได้ลิ้มลอง
“วิเชียร” จัดถวายได้กุศล
ร้อยกว่ากิโลก็จะโผล่เมืองเสียมเรียบ
พยายามมองออกนอกหน้าต่าง
โอโฮ! กัมพูชาเป็นอย่างนี้

พุทธศาสนาจาริกไป
อธิปไตยกัมพูชาอยู่ใกล้กัน
พระนิสิตมราราสต่างมุ่งมั่น
ผู้บริหารร่วมเดินทางหลายรูป
สืบลีเก้เลขคีติมากล้น
แดดฟ้าฝนอำนวยความสะดวกทาง
ปีสองห้าห้าเก้าก่อนรุ่งสาง
จุดศูนย์กลางจากวัดศาลาลอย
ไปครั้งนี้เพื่อศึกษาอย่าเหงาหงอย
มีไม่บ่อยที่จักเยือนกัมพูชา
เริ่มกิจการต้องเคารพศาสนา
ศาลาคือหน่อเนื่อนาบุญ
พระคุณเจ้าโดยพระศรีวิสุทธิคุณ
ไว้เกื้อหนุนภารกิจชีวิตตน
ตามโครงการศึกษาจาริกผล
บังเกิดผลหมดทุกข์ทุกคนแล
พูดเหมาะเจาะกระชับถึงแก่นแท้
ให้รู้แน่ต้องศึกษาอย่าบกพร่อง
พระทั้งหมู่ได้ฉันสำรองทอง
มือเพลตองให้ถึงซึ่งเสียมเรียบ
รูปคนได้ฉันตามระเบียบ
ถนนเรียบมองหาเสียมไม่เห็นมี
เห็นทุ่งกว้างแมกไม้เขียวขจี
พืชเกษตรมากมีคล้ายสุรินทร์

* นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา รุ่นที่ ๗ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ท้าวของเรามิไถ่กู้ไทยได้
 ทุกคนฟังเข้าใจได้ยลยิน
 “สุเมธ เสา” เขาใช้นามอย่างนี้
 เป็นชื่อไทยสกุล “เสา” ของเขานั้น
 อยู่บนรถบรรยายได้สาระ
 แสดงความคิดเห็นเอียงเอนตาม
 ลิบเอ็ดครั้งถึงแล้วเมืองเสียมเรียบ
 ได้เวลาภัตตาหารเพลพอดี
 เสรีจากเพลเอนหลังเพียงครู่เดียว
 สองข้างทางนั่งไปก็มองเห็น
 นั่งไปมองไปใจพินิจ
 บ้างก็ทำเรือกวสวและไร่นา
 รถแล่นไปหน้าที่ไถ่กู้ก็พูด
 เพลียนักขอนั่งพักพิงกาย
 พระมหาดิออกเตอร์ธนรัฐ
 ระยะทางจากนี้ไม่ยาวไกล
 บางรูปวงหวานอนเหนื่อยอ่อนล้า
 จักจำวัดกระไรอยู่สู้ทนเอน
 เรือนบางหลังทำใหม่ต้องทาสี
 ม่านหน้าต่างสีชมพูดาดดา
 เสาเรือนสูงเหมือนยูงยืนยองโย
 สองข้างทางสร้างเรือนทรงเหมือนกัน
 อีกเหตุผลหนึ่งซึ่งน่าคิด
 ปลุกสร้างเรือนห้ามตามใจเจ้าของ
 ชั้นบนยกพื้นเป็นเรือนไม้
 ลูกเล็กเด็กแดงสนุกขุมนุน
 อีกหนึ่งคำต้องจำไว้ให้ดี

อธิบายภาษาคนท้องถิ่น
 คนสุรินทร์ฟังได้คล้ายคลึงกัน
 นิสัยดีได้ผูกมิตรสัมพันธ์
 หมายมั่นว่าเชื้อสายชาวเวียดนาม
 บางทีพระพูดต่อเติมเพิ่มคำถาม
 เห็นตรงข้ามหรือแย้งจักไม่มี
 เมืองไม่เจียบดุคักเสียจริงนี้
 ตรงไปก็ภัตตาหารสวงามเด่น
 ท้าวนำเที่ยวเลี้ยวมุ่งกรุงพนมเปญ
 ทิวทัศน์เด่นสลับเรือนศรีสง่า
 เศรษฐกิจเมืองนี้ก็เข้าท่า
 กอปรการค้าก็มีอยู่เรียงราย
 บางครั้งหยุดเมื่อรู้สึกเหนื่อยหน่าย
 พอผ่อนคลายหายตึงพูดต่อไป
 ท่านก็ผลัดชี้แจงแถลงไข
 สองร้อยไมล์ก็ถึงพนมเปญ
 พิงกายาพุกกับเบาะเกาะขอบเป็นซี่
 เหลือบมองเห็นก็ข้าเป็นธรรมดา
 ให้ดูตึງามเด่นเป็นปจฺฉา
 วิสัชนาจากไถ่กู้เข้าใจพลัน
 มิใช่ไชวแต่ธรรมเนียมเป็นเช่นนั้น
 เพราะป้องกันน้ำท่วมเมื่อครานอง
 คอมมูนิสต์เผยแพร่การปกครอง
 ทุกเรือนต้องเป็นแบบคนคอมมูน
 แล้วปล่อยให้ได้ฤนละเลงฝุ่น
 ทั้งอบอุ้นพ่อแม่คลอเคลียกัน
 ที่ว่านี่คือ “โจลอบ” จำให้มั่น

แกมโบเดียเขาใช้พูดจากัน
 หญิงอยู่เรือนเตอนสติพ่อแม่สอน
 ปลุกฝังตั้งแต่ยังตรุณี
 เป็นผู้ชายก็ยิ่งยวดเรื่องธรรมะ
 ไม่กระทำก็ขาดความนิยม
 ไก่ดู่เมธอธิบายให้เข้าใจ
 รูปคนเจียบไม่เอื้อนเอ่ย
 หมายความว่าทุกคนได้ความรู้
 เมื่อพินิจก็ต่างจากสังคมไทย
 เหตุใดหนอคนไทยใจวิปริต
 เป็นเหตุให้บ้านเมืองต้องสั่นคลอน
 แกมโบเดียจิตใจเขาสูงส่ง
 นอบน้อมกราบไหว้ปฏิบัติ
 ดูเวลาสิบเจ็ดนาฬิกา
 นันทมนเปญตีกสูงเด่นไขใหม่
 บางรูปหลักกลับลุกปลูกให้ตื่น
 รูปคนในรถตั้งตามอง
 บ้านเมืองนี้ก็ดูดีศิวิไลซ์
 แหกไทยจีนทั้งฝรั่งมั่งคั่ง
 ดูห้างร้านค้าขายทั้งซ้ายขวา
 กลางคืนก็ไม่เห็นจะน่ากลัว
 อ.บรรจงชังกงและสงสัย
 อยากจะหาสักคนมาควงเดิน
 ไม่กระซิบแม้คนร่วมห้องพัก
 อย่าปราคาสว่าไปไม่ถึงถิ่น
 อ.ชัยรัตน์รัตกุมและนุมนวล
 ให้ทุกคนได้ปรีดีเปรมอิมเอมใจ

ความหมายนั้นคืออยู่กรรมทำความดี
 เฝ้าสังวรระวังเกียรติศักดิ์ศรี
 ถึงคราวที่แต่งงานชาวบ้านชม
 บวชเป็นพระแล้วค่อยสึกมาสู่สม
 ถูกค่าขรมซ้ำตำหนิหมดดีเลย
 ใครสงสัยก็พร้อมจะเฉลย
 หลับและเฉยก็ฟังอย่างตั้งใจ
 ไก่ดู่จครอธิบายหายสงสัย
 นี่แหละไซ้ศาสนาเขาถาวร
 ประพติมิตคำโบราณที่พรา้สอน
 อนาทรร้อนใจเหลือคณา
 ถือพุทธองค์เลื่อมใสศาสนา
 เลิศล้ำค่าสูงล้ำพระรัตนตรัย
 มองข้างหน้าเห็นเมืองอยู่รำไร
 เข้าไปใกล้ไขแล้วที่หมายปอง
 ขึ้นมีนสาวกัมพูชาใบหน้าผ่อง
 นั่งชายของขั้บรรดผ่านละลานตา
 ด้อยกว่าไทยแต่ก็มีศรีสง่า
 ต่างก็พาท่องเที่ยวเป็นกรุฟทัวร์
 ตึกโอ้อ่าสวยเด่นมองเห็นทั่ว
 ทั้งเมียผัวก็แฟนเกี้ยวแขนเดิน
 เอ๊ะ ! ทำไมเขาทำไม่เคอะเขิน
 ให้เปลือกเปลีนก่อนกลับเมืองสุรินทร์
 เปิดสลักประตูไม่ให้ยิน
 ได้ชิมกินอาหารสำราญใจ
 คอยสรวนทำที่ไม่เฉไฉ
 อีกเมื่อไรจะได้มาช่วยการ

บ้านเมืองเขาเคารพศาสนา
ไม่จาริกนอกวัดเคหะสถาน
สงฆ์ไทยเคยเดินไปยามวิกาล
สงบอารมณ์ข่มใจให้เสถียร
ได้เวลาพำนักพักพระสงฆ์
“เดอะทาวนวิว” นับได้แปดชั้น
ยามค่ำคืนเย็นชมวิวของตัวเมือง
จากชั้นเจ็ดห้องพักก็มองเห็น
แต่ละห้องจัดให้พระตามระเบียบ
สวดมนต์สมาธิจำวัดไป
ตีห้าครึ่งทัวร์ปลุกลูกแต่เช้า
ข้าวต้มขนมปังสารพัน
ฉันทเสร็จสรรพเคลื่อนทัพขึ้นบนรถ
ไปกราบพระสังฆราชมิ่งมงคล
เดินไปศึกษาไปจนเกือบเที่ยง
ณ โรงแรมที่พักเขาจัดไว้
ช่วงบ่ายเข้าชมแดนกกกัน
สุดเลวโหดเช่นฆ่าได้อย่างไร
พอล พต, เอง สัมริน, เตีย บัน
วิปริตคิดผิดอุดมการณ์
มันฆ่าได้แม้กระทั่งเด็ก
เป็นคนแต่ใจสัตว์จิตใจต่ำ
ผู้คนตายไม่ต่ำกว่าสองล้านคน
ผลสุดท้ายต้องรับกรรมที่ทำมา
เดินชมพลาซ่าบังหยดน้ำตาซึม
หลายเชื้อชาติมาชมกันทุกวัน
พวกเรามาได้เห็นเป็นอุทาหรณ์

กักเวลาพระสงฆ์ยามวิกาล
มิฉะนั้นจะถูกโลกติเตียน
เมื่อเยือนบ้านแกมโบเดียก็ต้องเปลี่ยน
ไม่เบียดเบียนเหล่าสัตว์กัจจิมาร
ไกด์นำตรงไปโรงแรมสูงตระหง่าน
ณ จุดนั้นใจกลางพนมเปญ
ไฟสีเหลืองสลัวแสงดูงามเด่น
พนมเปญสวยซึ่งตรึงฤทัย
สงบเงียบไม่วอกแวกหายสงสัย
นั่งรถไกลเหนื่อยเพลียมาทั้งวัน
พระคุณเจ้านิมนต์ลงมาฉัน
ไทยจีนนั้นก็นำมาระคน
ชมบริบทวัดวังสุดงามล้ำ
เพื่อทุกคนในคณะอิ่มเอมใจ
ขับรถเบี่ยงมาฉันเพลใหม่
ตะวันบ่ายออกท่องล่องต่อไป
ทั้งประหารคนล้มตายเป็นไหนไหน
คนสังเวยใจเยี่ยงสัตว์เดียรัจฉาน
เขี้ยว สัมพัน, ที่กล่าวชั่วนั้น
โลกกล่าวขานว่าไร้มนุษยธรรม
ยังอ่อนเล็กไม่ละนโมใจช่างดำ
ความบอบช้ำแผ่ไปทั่วทั้งโลกา
ไร้เหตุผลคนบงการสังหารฆ่า
เขาถูกฆ่าให้ตายเฉกเช่นกัน
ทุกคนขริบใบหน้าเศร้าโศกศัลย์
อัศจรรย์เชิงลบในภพนี้
พึงสังวรอย่าเอาอย่างคนอัปรี

ยินเพียงชื่อถือว่าพอกันที
 กัมพูชาศานานับถือพุทธ
 พวกเหลิงอำนาจมันสุขหัวกัน
 ด้วยโมหะจริตคิดนอกกรอบ
 สัมฤทธิ์คราวนี้เห็นที่ดัง
 เดินชมใช้เวลาไปช้านาน
 อุทาสสอนใจตลอดกาล
 ได้เวลาเดินออกนอกสถาน
 อีกหลายภารกิจจักต้องทำ
 ออกจากนี้มุ่งสู่อุ้งฟ้านัก
 มิเป็นไรไปถึงสร้งน่านอน
 ตีห้าไก่ดปลุกให้ลุกตื่น
 สู่เสียมเรียบประมาณสองร้อยไมล์
 เดินทางกลับพลซบกลับทางเดิม
 ซื่อกาแพทองขับฉันทแล้วกลับเอน
 กำปงธมต่อจากกำปงจาม
 ผลผลิตการเกษตรมิใช่เบา
 ข้าวเปลือกข้าวเม่นขาวยาวนานุ่ม
 ลำปะหลังมะม่วงเคยได้กิน
 ส่วนหนึ่งของพฤษาัญญาหาร
 จากทะเลกว้างใหญ่ใกล้ตัวเมือง
 ปลาน้ำจืดมากมายหลายพันธุ์
 ดูกินในเนื้ออ่อนกึ่งก้ามกราม
 สินค้าปลาเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจ
 นานาชาติพลอยยินดีและชื่นชม
 สินค้าออกมากมายหลายชนิด
 สังคมโลกจัดอันดับความรุ่งเรือง

ทั้งชาตินี้ชาติหน้าอย่าพบกกัน
 บริสุทธ์แล้วไฉนต้องห้าห้า
 สิ้นคนนั้นนามข้างต้นทุกคนชัง
 ทำระบอบคอมมูนให้สะพรั่ง
 ต้องสิ้นหวังเมื่อโลกไม่ต้องการ
 ทั้งหยุดอ่านดูร่องรอยหลักฐาน
 ปกครองบ้านคุ้มเมืองเน้นเรื่องคุณธรรม
 แดนสังหารเพราะเกรงจะมีดคำ
 “สุเมธ” นำขึ้นรถบจร
 สมณศักดิ์หลายรูปหัวเข่าอ่อน
 กลับพักผ่อนเดินทางวันต่อไป
 ห้ามใครฝืนนอนเพลนเกลไกล
 แม้ว่าไกลต้องไปถึงก่อนเพล
 จอดแวะเสริมเติมพลังเมื่อจำเป็น
 หลายอย่างเห็นการค้าเหมือนบ้านเรา
 ทุ่งเขตคามกว้างโล่งไร่ภูเขา
 ก็ยังเอามาส่งถึงสุรินทร์
 พวกหนุ่มหนุ่มนำมาขายให้ถึงถิ่น
 ไม่สูญสิ้นหลากหลายผลไม้เมือง
 ยิ่งกว่านั้นคือปลาที่ลือเลื่อง
 เศรษฐกิจเฟื่องเรืองปลากำปงจาม
 มีทั้งนั้นชะโดโตน่าเกรงขาม
 นำครั้นคร้ามปลาที่มหัศจรรย์แห่งแหลมคม
 ผลผลิตให้กัมพูชาสง่าสม
 มิใช่ลุ่มเหมือนคราวภัยกลางเมือง
 เศรษฐกิจนับวันจะฟูเฟื่อง
 แล้วจะเปลี่ยนหนี้สินที่เคยมี

กำปงจามเลยข้ามไปกำปงธม
 ปั้นน้ำมันข้างหน้าถึงพอดี
 จอดให้พระทำธุระสับนาที่
 บางรูปปวดหน้าเศร้าวาระบบ
 เจ้าหน้าที่สาวสาวก็เหมือนกัน
 นั่งใกล้พระไม่กล้าจะเอื้อนเอ่ย
 ปลดทุกข์เสียบ้างได้ว่างเว้น
 ระยะเวลายังเหลืออีสิบไมล์
 หยุดพักชม “หมอกบาลสะเปียน”
 ถ่ายภาพไว้ดูเมื่อจำเป็น
 เสริมสรรพชิ้นรถนั่งประจำที่
 ถึงเสียมเรียบสินคำคุณค่าคือ
 สิบเอ็ดโมงครึ่งก็ถึงแล้ว
 นั่งเหนื่อยเพลียกันมาตั้งครึ่งวัน
 เพลเสร็จนั่งผ่อนคลายอิริยาบถ
 ขึ้นรถต่อไปในวัดวา
 วัดโบนี้หรือคือแหล่งปฏิบัติ
 ประธานสงฆ์องค์เจ้าเล่าความจริง
 จากวัดโบไปโผล่พิพิธภัณฑ
 ทำให้รู้ประวัติศาสตร์ที่ยาวไกล
 หาดูยากหากไม่มาเมืองเสียมเรียบ
 เห็นกับตามาศึกษาพาจดจำ
 จากพิพิธภัณฑชวนกันมา
 แยกฝรั่งจีนไทยต่างชาติปน
 เสียมเรียบนี้มีสง่าราศี
 นักท่องเที่ยวเที่ยวไปและมา
 พักหนึ่งคืนตื่นมาชมปราสาท

ตัวกระผมและหลายคนอยากลงฉี
 อ้อ ! เมืองนี้หรือกำปงธม
 ไม่เช่นนั้นไก่อจ่าถูกค่าชม
 บ้างนั่งก้มไม่พูดจาพาทีเลย
 สุดจะกลั่นวางท่าหน้าตาเฉย
 อยากเฉลยด้วยตัวเองแต่เกรงใจ
 คราวจำเป็นหากไม่ทำเป็นเรื่องใหญ่
 อีกไม่ไกลก็ถึงก่อนฉันทเพล
 สร้างแนบเนียบมองเห็นเป็นจุดเด่น
 มุ่งเน้นผลงานสร้างอย่างฝีมือ
 ไม่รอรืเก็บเงินไว้อยาเพ็งซื้อ
 โทร. มือถือนาฬิกาบานาภณท์
 ไม่คลาดแคล้วต้องทันเวลาฉันท
 น้ำหนักนั้นลดบ้างเป็นธรรมดา
 ทุกส่วนหมดกังวลไม่เมื่อยล้า
 นามชื่อว่า “วัดโบ” โอโงะยัง
 ปรีดีศาสนการแทบทุกสิ่ง
 ทุกคนนั่งสดับฟังอย่างตั้งใจ
 ชมรูปปั้นพุทธศิลป์ร่วมสมัย
 ตรึงฤทัยเมื่อเห็นวัฒนธรรม
 ความสำเร็จเปรียบครานี้มีค่าล้ำ
 อีกน้อมนำความรู้สู่ปวงชน
 ย่านการค้าประชากรมากเหลือล้น
 ท้องถนนฟุตบอลาตืนดาซดา
 เศรษฐกิจดีจรโลงเมืองเรืองคุณค่า
 ได้ศึกษาศิลปวัฒนธรรม
 นครวัดนครธมองค์สูงต่ำ

วิจิตรตระการตาคุณค่าล้ำ
 เดินไปชมไปใจพิณิจ
 ช่างใดนอกก่อสร้างสุดชำนาญ
 สมัยก่อนยกก้อนหินแสนจะหนัก
 ตบแต่งเหลี่ยมปรับมุมให้ดูดี
 ใช้แรงคนแรงกายแทบทั้งนั้น
 จักคงอยู่คู่พื้นปฐธา
 พระเจ้าชัยวรมันที่เจ็ด
 ทรงคุณค่าเหนือคณาสุดประมาณ
 เดินชมปราสาททั้งสองแห่ง
 แดดร้อนลมไม่พัดโกรกกายา
 ไก่ด้นดเวลาต้องมาสืบเอ็ดครึ่ง
 อย่างมัวช้าเพิลิตเพิลินขมนั้น
 มาถึงร้านประทานเพลแต่พระสงฆ์
 จากเสียบเรียบหนทางตั้งยาวไกล
 ฉันทเพลเสร็จก็ยัดเส้นยัดสาย
 กัมพูชาได้มาเยือนจนถึงถิ่น
 ทุกคนขึ้นรถนั่งประจำที่
 รถแล่นผ่านท้องทุ่งทุกเขตคาม
 กิจกรรมประจำข้างบนรถ
 แสดงทัศนะเชิงวิสัย
 พระมหาดาวพระมหารัฐ
 ถามความเห็นทุกคนที่ได้ชม
 ทุกรูปคนอธิบายความรู้สึก
 ท่องไปศึกษาไปและทำตาม
 เดินทางกลับนั่งหลับพักสายตา
 ถนนเรียบจากเสียมเรียบไม่ลุ่มดอน

อยากน้อมนำให้ฝังใจตลอดกาล
 เลิศความคิดและสร้างอย่างปาฏิหาริย์
 จัดการวางระเบียบเรียบร้อยดี
 บ้างก็ผลักเสยงัดให้เข้าที่
 เพื่อศักดิ์ศรีของกษัตริย์ไม่ขัดตา
 ทำทุกวันเพื่อองค์กษัตรา
 เหล่าทเวาฟ้าดินเป็นพยาน
 สร้างเบ็ดเสร็จปราสาทเป็นหลักฐาน
 อลังการโบราณอยู่คู่โลกา
 หมดเรี่ยวแรงหัวเข่าก็เมื่อยล้า
 จีวรพระขับเหงื่อตลอดวัน
 ไปให้ถึงร้านภัตตาคารฉัน
 เหนื่อยทั้งวันฉันเสร็จเดินต่อไป
 ทุกรูปองค์เสร็จสรรพหายห่วงใย
 สามร้อยไมล์จึงถึงเมืองสุรินทร์
 ผ่อนคลายอิริยาบถให้หมดสิ้น
 กลับสุรินทร์พอพูดได้ขยายความ
 ต่อจากนี้กลับบ้านใจว้าวความ
 ความสวยงามธรรมชาติยังตรึงใจ
 คนทั้งหมดต้องพูดโดยใช้ไมค์
 ว่าผู้ใดวิจารณ์คม
 สองรูปผลัดเป็นพิธีกรสง่าสม
 ว่าเหมาะสมหรือไม่ขยายความ
 ตกผลึกไม่สงสัยในคำถาม
 อาจจะข้ามไปบ้างบางช่วงตอน
 ขอเหี้ยมคหาเพราะว่าอยากพักผ่อน
 ใครใคร่นอนใครรีบไม่ว่ากัน

เขียนกลอนแปดแด่สองช่องกระจก
 หนึ่งห้องตี่งตาหย่อนอ่อนเหมือนกัน
 ต่อจากนี้เป็นกาพย์ยานีสิบเอ็ด
 เป็นจึ่งหะจะโค่นกระวีกระวาด

สัปหงกฟุบหลับแทบทั้งนั้น
 คุณเธอฉั่นรวมพระชมราวาส
 ดูเดือดเดือดคำสั้นอย่าเพิ่งพลาด
 ไม่อืดอาดเหมือนกลอนเช่นก่อนนี้

กาพย์ยานี ๑๑

๑ นั่งพลงมองข้างรถ
 ท้องทุ่งเห็นวัวควาย
 คนต้อนลงแช่น้ำ
 ธรรมชาติไม่สูญสิ้น
 เอ๊ะ ! นั้นสวนมะม่วง
 คนเก็บใส่ตะกร้า
 ผลดกเขียวขจี
 เศรษฐกิจรุ่งเรือง
 มองไกลสุดสายตา
 พลเมืองคือแฮมร
 ชาวบ้านเลี้ยงเป็ดไก่
 บุญตาที่ยลยิน
 บ้านเรือนปลูกได้สวย
 มองเห็นทุกเขตคาม
 โรงหล่อท่อซีเมนต์
 ฟุเพื่องคล้ายเมืองไทย
 การค้าสองข้างทาง
 ระเบียบเรียบร้อยดี
 สินค้ามีสารพัด
 ผู้คนมาอุดหนุน

เขียวใสดมवलแมกไม้
 มีมากหลายเหมือนสุรินทร์
 บ้างก็ดำมุดหญ้ากิน
 เหมือนไต้ยิ่นแต่ก่อนมา
 ห้อยเป็นพวงดกระย้า
 รอพ้อคำรับเข้าเมือง
 ท้องถิ่นนี้ดูฟูเฟื่อง
 ได้ปลดเปลื้องหนี้สินแล
 ท้องทุ่งนากว้างใหญ่แท้
 รู้ผันแปรการหากิน
 ฟาร์มเล็กใหญ่ทั่วท้องถิ่น
 ชาวสุรินทร์ใครทำตาม
 ดูร่ำรวยคล้ายสยาม
 รยยนต์งามมีถมไป
 โรงเหล็กเส้นนั้นใช้ใหม่
 กิจการใหญ่เขาก็มี
 หลากหลายอย่างมีราศี
 โอ้ ! เมืองนี้ถิ่นสมบุรณ์
 ห้างร้านจัดสมดุลย์
 เห็นซื้อขายกันง่ายจ้ง

เกษตรกรสิกรรม
ผลิตได้ตั้งใจหวัง
โน่นรถบรรทุกไม้
หรือว่านำไปใช้
ไม้ดีมีราคา
ก็เห็นเช่นวันวาน
เลี้ยงปลาปศุสัตว์
นิยมสังคมเมือง
แฉะข้างตลาดนัด
พูดดีมีว่าใคร
เล่นมาระหว่างทาง
ฝันไปใจเรรวน
บิตกายขยายเส้น
นั่งนานเสียทรวงตรง
เตรียมการเดินทางต่อ
ชมวีรรถเล่นผ่าน
เข้าเขตเมืองสำโรง
มองไปก็รู้ว่า
ไม้ยืนต้นสูงใหญ่
ทานบ่อยก็มีนง
ข้างข้างมีร้านค้า
ถัดไปไม่สับสน
ทุกรูปคนลูกตื่น
หลับเพลียมาครึ่งวัน
ทดสอบทัศนะ
ใครมีความคิดใหม่
มหาดาวกล่าวเรียงรูป

พวกเขาทำอย่างมั่งคั่ง
เป็นกำลังทั้งกายใจ
จะไปขายที่ตรงไหน
มีมากมายรถเล่นผ่าน
ประมาณค่ามหาศาล
หมายถึงการงานรุ่งเรือง
สารพัดดูฟูเฟื่อง
ไม่กระตือรือร้นต่างใจ
ได้ยื่นชดคำปราศรัย
วาจาใจเขานุ่มนวล
ก็มีบ้างท้องไส้ปวด
จอตระเวนเข้าป่าดง
เหยียดยัดเอ็นเพราะหลังโก่ง
บางรูปงปวดกบาล
อ่อยอ้อท้อคิดถึงบ้าน
แสนเบิกบานสว่างตา
ต้นสำโรงอยู่ทุ่งนา
คือที่มาเมืองสำโรง
กึ่งก้านใบผลห้อยโต่ง
ประสาทหลงบ้างบางคน
ทั้งไร่นาเรือสวนปน
เขาก็คนเราเหมือนกัน
ผมแจ๋ยีนน้ำขวดฉัน
ต่อจากนั้นกล่าวต่อไป
ทุกรูปพระคิดเช่นไร
แกล้งไขให้ฟังกัน
ให้สรุปเพียงสั้นสั้น

จาริกสามสัวัน
 ทุกรูปคนได้กล่าว
 ระบายความในใจ
 กลับมาโอสมัด
 เหนื่อยเพลียแทบทั้งนั้น
 ขอบคุณพระอาจารย์
 สมควรจักเชิดชู
 สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งผอง
 จาริกสามสัวัน
 ขอบคุณเหล่าเทวา
 องค์แม่ธรณี
 เทียวไปหาความรู้
 สู่แดนศาสนสถาน
 ขอบคุณมัคคุเทศก์
 อธิบายพูดย้ำ
 เล่นมาถึงชายแดน
 ขนถ่ายย้ายกระเป๋
 รถออกจากชายแดน
 จอดบ้างตามร้องขอ
 ผ่านอำเภอปราสาท
 ริมถนนสองฝั่ง
 สิบหกนาฬิกา
 วัดศาลาลอยนี้

รศหวานมันเป็นอย่างไร
 ทั้งหนุ่มสาวแกล้งไข
 แลกวิสัยเพื่อนพ้องกัน
 ความสำเร็จดังหมายมั่น
 ส่วนสำคัญคือความรู้
 ทุกรูปท่านจัดได้หุ
 ให้ความรู้ค่าอนันต์
 ที่ปกป้องคณะฉัน
 สำเร็จพลันภัยไม่มี
 คารวะในคราวนี้
 เป็นสักขีแก่ที่มงาน
 มิใช่หุแหล่งสำราญ
 ตระการตาวัฒนธรรม
 ชื่อ “สุเมธ” ต้องจดจำ
 แต่ละคำศึกษาเอา
 เปลี่ยนรถแทนคันของเรา
 แล้วนำเข้ารถ มจร.
 ความเร็วเล่นไม่มากพอ
 หลายหลวงพ่อลงกลางทาง
 เมืองสะอาดถนนว่าง
 จัดวางไม้ดอกสวยดี
 เหล่าคณะกลับถึงที่
 สวัสดิ์ทุกคนแล ฯ